

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ, ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ
ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ**

**ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ: Η ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ**

ΦΟΙΤΗΤΗΣ: ΒΑΤΣΙΚΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΠΟΛΥΖΟΣ ΣΕΡΑΦΕΙΜ

ΒΟΛΟΣ, ΜΑΡΤΙΟΣ 2009

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	3
Συντομογραφίες.....	4
Εισαγωγή.....	5

Κεφάλαιο 1

Ενότητα 1: Η έννοια της παραγωγικότητας

1.1.1. Ορισμός.....	6
1.1.2. Πότε παρατηρείται αύξηση στην Παραγωγικότητα.....	6
1.1.3. Πως μετριέται η Παραγωγικότητα στην πράξη;.....	6
1.1.4. Παραγωγικότητα Εργασίας.....	6

Ενότητα 2

1.2. Παράγοντες που καθορίζουν την παραγωγικότητας.....	8
1.2.1 Καινοτομία και τεχνολογία που χρησιμοποιείται από τις επιχειρήσεις.....	8
1.2.2. Δεξιότητες και ανθρώπινο κεφάλαιο.....	9
1.2.3. Επενδύσεις, η ποσότητα και η ποιότητα του κεφαλαίου.....	10
1.2.4. Οι περιφερειακές υποδομές.....	10
1.2.5. Ο χωρικός ανταγωνισμός.....	10
1.2.6. Αστικοποίηση, τοπικισμός και συσσωματωμένες οικονομίες.....	11
1.2.7. Το μέγεθος των επιχειρήσεων.....	11

Κεφάλαιο 2

2.1. Οι περιφέρειες και οι νομοί της Ελλάδας.....	12
2.2. Δημογραφικά στοιχεία.....	12
2.3.1. Ελληνική οικονομία (γενικά).....	21
2.3.2. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ.....	22
2.3.3. Παραγωγική διάρθρωση.....	26
2.3.4. Ανθρώπινο δυναμικό και απασχόληση.....	30

Κεφάλαιο 3

3.1. Εισαγωγή.....	41
--------------------	----

3.2. Παραγωγικότητα στον κλάδο της γεωργίας.....	42
3.3. Παραγωγικότητα στον κλάδο των μεταλλείων/ορυχείων.....	46
3.4. Παραγωγικότητα στον κλάδο της μεταποίησης.....	48
3.5. Παραγωγικότητα στον κλάδο της ενέργειας.....	54
3.6. Παραγωγικότητα στον κλάδο των κατασκευών.....	56
3.7. Παραγωγικότητα στον κλάδο του εμπορίου.....	59
3.8. Παραγωγικότητα στον κλάδο των ξενοδοχείων/εστιατορίων.....	63
3.9. Παραγωγικότητα στον κλάδο των μεταφορών.....	69
3.10. Παραγωγικότητα στον κλάδο των χρηματοπιστωτικών οργανισμών.....	72
3.11. Παραγωγικότητα στον κλάδο των υπηρεσιών.....	75
3.12. Σύγκριση της παραγωγικότητας με το επίπεδο ανάπτυξης.....	80
3.13. Συμπεράσματα.....	83
Βιβλιογραφία.....	86
Παράρτημα	

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα μελέτη εντάσσεται στα πλαίσια της διπλωματικής μελέτης του Προγράμματος Σπουδών του τμήματος Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Το θέμα της παρούσας πτυχιακής μελέτης είναι η «Παραγωγικότητα της εργασίας στην Ελλάδα». Η επιλογή του θέματος αυτού προήλθε από το ενδιαφέρον μου για την οικονομική επίδοση της χώρας στους διάφορους κλάδους δραστηριότητας και, ειδικότερα, για την χωρική κατανομή αυτού του φαινομένου.

Η μελέτη προσεγγίζει και αναλύει λεπτομερειακά την έννοια της παραγωγικότητας και τους παράγοντες που την καθορίζουν. Διατίθενται στατιστικά στοιχεία που έχουν να κάνουν με την επίδοση των νομών και περιφερειών της χώρας και πως αυτά απεικονίζονται χωρικά με τη χρήση δεικτών όπως το ΑΕΠ, το επίπεδο εκπαίδευσης, την απασχόληση, την ανεργία κ.ά. Μέσα από αυτά, θα αναδειχθεί το έντονα πολωμένο χωρικό πρότυπο της χώρας όσον αφορά στην πληθυσμιακή κατανομή, στην απασχόληση, και στην παραγωγική διάρθρωση.

Τέλος, θα αποδειχθεί πως η παραγωγικότητα ενός τομέα οικονομικής δραστηριότητας ή μιας γεωγραφικής ενότητας είναι ένα μέγεθος πολύπλευρο. Οι παράγοντες από τους οποίους εξαρτάται είναι πάρα πολλοί και συχνά διαφέρουν αλλάζοντας τον μελετώμενο κλάδο της οικονομίας. Δεν παύει, όμως, η παραγωγικότητα να αποτελεί πολύτιμο εργαλείο όταν αναφερόμαστε σε όρους όπως η περιφερειακή ανταγωνιστικότητα ή ανισότητα και για αυτό η «ταυτότητα» μιας γεωγραφικής ενότητας θα πρέπει να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη εκ μέρους του κράτους και της εκάστοτε κυβέρνησης.

Λέξεις κλειδιά: παραγωγικότητα, τομέας οικονομικής δραστηριότητας, επίπεδο ανάπτυξης, ανεργία, απασχόληση, διάρθρωση απασχόλησης

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
Ε.Ε.-15	Ευρωπαϊκή Ένωση των 15 μελών
Ε.Ε.-25	Ευρωπαϊκή Ένωση των 15 μελών
ΕΣΥΕ	Εθνική Στατιστική Υπηρεσία Ελλάδος
ΜΑΔ	Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης
ΠΑΘΕ	Αυτοκινητόδρομος Πάτρα-Αθήνα-Θεσσαλονίκη-Εύζωνοι
ΣΔΕΑ	Σύνθετος Δείκτης Ευημερίας και Ανάπτυξης
ΦΕΚ	Εφημερίδα της Κυβερνήσεως

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην οικονομική και περιφερειακή επιστήμη, ο όρος της παραγωγικότητας αποτελεί το θεμέλιο λίθο καθώς και τον πιο χαρακτηριστικό τρόπο μέτρησης της αποτελεσματικότητας μιας γεωγραφικής ενότητας, ενός οικονομικού τομέα ή ακόμα και μιας επιχείρησης (Polyzos S., Minetos D., Sdrolias L., 2007). Αποτελεί, επίσης, δείκτη της ανταγωνιστικότητας ενός από τα παραπάνω. Η παραγωγικότητα φανερώνει το βαθμό εκμετάλλευσης των τομέων παραγωγής και με αυτόν τον τρόπο παρουσιάζει το μέγεθος της παραγωγικής ικανότητας, της οργάνωσης και των υποδομών μιας γεωγραφικής ενότητας, ενός τομέα ή μιας επιχείρησης (Πολύζος 2003).

Η παρούσα εργασία αποτελείται από τρία βασικά μέρη. Το πρώτο περιλαμβάνει δύο ενότητες που έχουν να κάνουν με την έννοια της παραγωγικότητας και τους παράγοντες από τους οποίους αυτή εξαρτάται. Τέτοιοι παράγοντες είναι το ανθρώπινο κεφάλαιο, οι επενδύσεις, οι υποδομές κ.α..

Στο δεύτερο μέρος περιγράφονται τα βασικά χαρακτηριστικά των νομών και περιφερειών της χώρας με τη χρήση δεικτών που αφορούν στο επίπεδο οικονομικής δραστηριότητας, στη δημογραφία, στην παραγωγική διάρθρωση κ.ά. Τα χαρακτηριστικά αυτά έχουν άμεση σχέση με την παραγωγικότητα της εργασίας.

Στο τρίτο, και τελευταίο μέρος, παρουσιάζονται οι δείκτες της παραγωγικότητας σε δέκα κλάδους οικονομικής δραστηριότητας. Η ανάλυση γίνεται σε επίπεδο νομού και σε επίπεδο περιφέρειας. Επίσης, γίνονται συσχετίσεις της παραγωγικότητας του κάθε κλάδου με χαρακτηριστικά μεγέθη, όπως είναι για παράδειγμα η έκταση καλλιεργειών, ο αριθμός των επιχειρήσεων διάφορων κλάδων, ο αριθμός διανυκτερεύσεων επισκεπτών κ.α.. Τέλος, εξάγονται κάποια βασικά συμπεράσματα, που αφορούν στην παραγωγικότητα και στην ευρύτερη σχέση της με τους παράγοντες που την καθορίζουν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Ενότητα 1

Η έννοια της παραγωγικότητας

1.1.1. Ορισμός

Ο όρος παραγωγικότητα εκφράζει τη σχέση μεταξύ των αποτελεσμάτων (εκροών) ενός συστήματος - μιας επιχείρησης, ενός οικονομικού κλάδου, οικονομικού τομέα ή μιας οικονομίας γενικά – και των πόρων (εισροές), που έχουν χρησιμοποιηθεί στην παραγωγική διαδικασία όπως είναι η εργασία, ο εξοπλισμός, τα υλικά κ.α. Η παραγωγικότητα εκφράζει δηλαδή το πόσο αποδοτικά και αποτελεσματικά χρησιμοποιούνται οι πόροι για την παραγωγή προϊόντων και υπηρεσιών.

1.1.2. Πότε παρατηρείται αύξηση στην Παραγωγικότητα

Αύξηση στην παραγωγικότητα από μια περίοδο σε άλλη παρατηρείται:

- α. Όταν παράγονται περισσότερα προϊόντα ή υπηρεσίες με τη χρήση των ίδιων παραγωγικών συντελεστών
- β. Όταν παράγονται τα ίδια (σε ποσότητα και ποιότητα) προϊόντα ή υπηρεσίες με τη χρήση λιγότερων παραγωγικών συντελεστών
- γ. Όταν η αύξηση στα προϊόντα και υπηρεσίες που παράγονται είναι μεγαλύτερη από την αύξηση των παραγωγικών συντελεστών που χρησιμοποιούνται.

$$\text{Παραγωγικότητα} = \frac{\text{Εκροές (αποτελέσματα)}}{\text{Εκροές (πόροι)}}$$

1.1.3. Πώς μετριέται η Παραγωγικότητα στην πράξη;

Για τη μέτρηση της παραγωγικότητας είναι απαραίτητη η μέτρηση τόσο των εκροών όσο και των εισροών ενός συστήματος και η μεταξύ τους συσχέτιση. Για το συσχετισμό των εκροών / εισροών χρησιμοποιούνται διάφοροι δείκτες, οι κυριότεροι από τους οποίους είναι:

- Ο Δείκτης της Ολικής Παραγωγικότητας (Total Factor Productivity) που συσχετίζει το αποτέλεσμα με το σύνολο των χρησιμοποιούμενων πόρων
- Απλοί δείκτες που συσχετίζουν το αποτέλεσμα με ένα μόνο πόρο, όπως η Παραγωγικότητα Εργασίας (που είναι ο πιο διαδεδομένος δείκτης) και η Παραγωγικότητα Κεφαλαίου

1.1.4. Παραγωγικότητα Εργασίας

Ο πιο πλατιά διαδεδομένος δείκτης παραγωγικότητας είναι η Παραγωγικότητα Εργασίας που εκφράζει το αποτέλεσμα ενός συστήματος σε σχέση με το ανθρώπινο δυναμικό (αριθμός ατόμων ή

ώρες εργασίας). Ο δείκτης αυτός δεν εκφράζει την προσπάθεια του ανθρώπινου δυναμικού, ούτε μπορεί το επίπεδο της παραγωγικότητας εργασίας να θεωρηθεί ψηλό ή χαμηλό εξ υπαιτιότητας και μόνο των εργαζομένων. Όπως επεξηγείται στην εργασία, η παραγωγικότητα ενός συστήματος επηρεάζεται από πολλούς παράγοντες και άρα η Παραγωγικότητα Εργασίας αντικατοπτρίζει τη συνολική επίδραση πολλών παραγόντων και όχι μόνο της προσπάθειας του ανθρώπινου δυναμικού. Ο δείκτης της παραγωγικότητας εργασίας είναι πολύ χρήσιμος δείκτης ιδιαίτερα για συγκρίσεις μεταξύ χωρών.

ΕΝΟΤΗΤΑ 2

1.2. Παράγοντες που καθορίζουν την παραγωγικότητα

Η διεθνής βιβλιογραφία προτείνει έναν μεγάλο αριθμό παραγόντων οι οποίοι επηρεάζουν άμεσα τη χωρική διάσταση της παραγωγικότητας σε όλους τους τομείς. Αυτοί οι παράγοντες, συνήθως, σχετίζονται με την παραγωγικότητα των περιφερειών και οι σημαντικότεροι από αυτούς είναι: α)καινοτομίες και τεχνολογία που χρησιμοποιείται από τις επιχειρήσεις, β)το ανθρώπινο κεφάλαιο και οι επαγγελματικές, διευθυντικές, τεχνικές δυνατότητες αυτού, γ)οι επενδύσεις με κυριότερες αυτές στην ποιότητα και ποσότητα του κεφαλαίου, δ)το επίπεδο των περιφερειακών υποδομών, ε)ο βαθμός χωρικών ανταγωνισμών, στ)η αστικοποίηση και η συγκέντρωση οικονομιών, ζ)το μέγεθος των επιχειρήσεων.

Οι προαναφερθέντες παράγοντες αναμένεται να έχουν αντίκτυπο στη σχετική οικονομική απόδοση των περιφερειών. Μπορεί, επίσης, να εξηγήσουν γιατί συγκεκριμένες περιφέρειες εμφανίζουν αποδόσεις χαμηλότερες του ζητούμενου. Παρόλα αυτά, η προσπάθεια να ποσοτικοποιήσουμε όλους αυτούς τους παράγοντες δεν είναι εύκολη και συχνά συναντούμε έλλειψη στατιστικών δεδομένων ή δεδομένα αμφιβόλου αξιοπιστίας. Για αυτό το λόγο, γίνεται προσπάθεια να εκτιμηθεί η συσχέτιση της παραγωγικότητας στις Ελληνικές περιφέρειες και νομούς με τους παράγοντες που μπορούν να ποσοτικοποιηθούν.

1.2.1 Καινοτομία και τεχνολογία που χρησιμοποιείται από τις επιχειρήσεις

Η εξεύρεση και η εφαρμογή νέων τεχνολογιών, προϊόντων και μεθόδων παράγωγης είναι μείζονος σημασίας για την αύξηση της παραγωγικότητας. Οι καινοτομίες και οι τεχνολογικές ανακαλύψεις δεν γίνονται τυχαία ή από κατασκευαστικό λάθος, αλλά προκύπτουν από κάποιες συγκεκριμένες πολυεθνικές-κολοσσούς σε ορισμένες χώρες και δεδομένα αστικά κέντρα. Αυτά τα κέντρα συγκεντρώνουν τις κατάλληλες προϋποθέσεις (μεγάλες βιομηχανίες, δίκτυα υποδομών) και διαθέτουν το κατάλληλο εργατικό προσωπικό (επαγγελματική εκπαίδευση, επιστημονικό ενδιαφέρον για νέες τεχνολογίες). Οι αναδυόμενες καινοτομίες, λοιπόν, «διανέμονται» και υιοθετούνται από άλλες εταιρίες στον κόσμο. Πάντως, μεγάλος αριθμός μελετών υποδεικνύει ότι υπάρχουν συγκεκριμένα εμπόδια που δυσκολεύουν τη αποτελεσματική, χωρική διάχυση των νέων τεχνολογιών (Πολύζος και Πετράκος, 2000). Αυτή η κατάσταση εξηγείται από τις διαφορές και τις σχέσεις που υπάρχουν μεταξύ ανεπτυγμένων και αναπτυσσόμενων χωρών και σε μικρότερο βαθμό από τις διαφορές και τον ανταγωνισμό περιφερειών εντός μιας χώρας. Έτσι, μπορεί να ειπωθεί ότι η ασθενής χωρική διάχυση της τεχνολογίας και της γνώσης προκαλεί οικονομικές, περιφερειακές ανισότητες.

Κάποιες μελέτες έχουν, επίσης, δείξει ότι οι λιγότερο αναπτυγμένες περιφέρειες αντιμετωπίζουν μεγαλύτερες δυσκολίες στην απορρόφηση νέων τεχνολογιών, καθώς αυτές δεν «μεταφέρονται» εύκολα (Benhabib and Spiegel 1994, Eaton and Kortum 1996, Xu 2000).

Ειδικότερα, πρέπει να τροποποιηθούν και να προσαρμοστούν στο συγκεκριμένο βιομηχανικό, περιφερειακό και εθνικό περιβάλλον. Για παράδειγμα, εάν μια συγκεκριμένη τεχνολογική καινοτομία απαιτεί εργαζόμενους με υψηλά προσόντα, οι εταιρίες που οριοθετούνται σε

μειονεκτικές περιφέρειες (όσον αφορά το μορφωτικό επίπεδο των κατοίκων) δεν θα είναι σε θέση να εκμεταλλευτούν πλήρως την τεχνολογική καινοτομία.

Ο παράγοντας απόσταση από τα διοικητικά και βιομηχανικά κέντρα αποτελεί, επίσης, τροχοπέδη στην εξάπλωση των νέων τεχνολογιών. Την τελευταία, όμως, δεκαετία το πρόβλημα αυτό φαίνεται να μειώνεται με την εισαγωγή των προηγμένων τηλεπικοινωνιών και του Ιντερνέτ. Είναι αξιοσημείωτο ότι, στην Ελλάδα, ολοένα και αυξάνονται οι δημόσιες και ιδιωτικές επενδύσεις σε αυτόν τον τομέα.

Παρόλη την εξάπλωση των τηλεπικοινωνιών, το πρόβλημα της απόστασης παραμένει ένα από τα σημαντικότερα στις διαφορές στην περιφερειακή παραγωγικότητα. Οι τηλεπικοινωνίες δεν αντικαθιστούν τις πρόσωπο με πρόσωπο συναλλαγές και θέματα όπως η εμπιστευτικότητα και η ανάγκη για συνεχή τεχνική υποστήριξη τονίζουν τη σημασία της απόστασης στην διαδικασία της χωρικής διάχυσης (Πολύζος και Πετράκος 2000).

Ένας άλλος ενδεικτικός παράγοντας της ικανότητας μιας περιφέρειας να υιοθετήσει νέες τεχνολογίες είναι το ποσοστό των απασχολούμενων σε τομείς υψηλής τεχνολογίας σε σχέση με τη συνολική απασχόληση. Η εφαρμογή καινοτομιών απαιτεί ρίσκο και αβεβαιότητα και για αυτό οι επιχειρήσεις διστάζουν να τις υιοθετήσουν αμέσως. Οι «επαναστατικές» καινοτομίες συνήθως απαιτούν θεμελιώδεις τροποποιήσεις στις υπάρχοντες οργανωτικές δομές, ενώ από την άλλη μεριά μια λιγότερο σημαντική τεχνολογία εμπεριέχει μικρότερο ρίσκο και είναι συνήθως πιο συμβατή με το μέσο όρο των επιχειρήσεων.

Αναφορικά με την Ελλάδα, πιστεύεται ότι και η «ανακάλυψη» νέων τεχνολογιών αλλά και η εισαγωγή ξένων γίνεται κυρίως στα δυο μεγάλα μητροπολιτικά κέντρα της χώρας, Αθήνα και Θεσσαλονίκη. Αυτά τα δυο κέντρα κατέχουν περίπου το 50% του συνολικού πληθυσμού, το 70-80% της βαριάς βιομηχανίας, ευρεία ποικιλία υπηρεσιών, τα πιο σημαντικά πανεπιστήμια και όλα τα κέντρα ερευνών. Επιπλέον, Αθήνα και Θεσσαλονίκη αποτελούν τις κυρίες πύλες εισόδου στη χώρα μέσω των οποίων διακινούνται άνθρωποι, αγαθά και τεχνολογία.

1.2.2. Δεξιότητες και ανθρώπινο κεφάλαιο

Το ανθρώπινο κεφάλαιο είναι σημαντικός παράγοντας στην οικονομική μεγέθυνση. Αναφέρεται στα κύρια χαρακτηριστικά του εργατικού δυναμικού όπως το επίπεδο εκπαίδευσης, οι επαγγελματικές ικανότητες και ο βαθμός εξειδίκευσης. Το μορφωτικό επίπεδο και οι επαγγελματικές ικανότητες καθορίζουν την αποτελεσματικότητα του πληθυσμού στο περιβάλλον της εργασίας. Για την εισαγωγή και υιοθέτηση νέων τεχνολογιών οι ικανοί εργαζόμενοι είναι σημαντικοί. Αυτοί προσαρμόζονται γρηγορότερα στην καινοτομία, διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη γνώση και είναι οι πιο πιθανοί να λάβουν περαιτέρω εκπαίδευση στο αντικείμενο.

Στην Ελλάδα, δεν υπάρχουν διαθέσιμες στατιστικές πληροφορίες για τις ικανότητες των εργαζομένων ανά οικονομικό κλάδο και γεωγραφική ενότητα. Τα δεδομένα που υπάρχουν είναι συγκεντρωτικά και αφορούν στο συνολικό πληθυσμό. Πάντως, οι στατιστικές δείχνουν ότι υπάρχουν μεγάλες αποκλίσεις στις ελληνικές περιφέρειες όσον αφορά στη σύνθεση του πληθυσμού και στις ικανότητες του (Πολύζος και Αραμπατζής 2006).

1.2.3. Επενδύσεις, η ποσότητα και η ποιότητα του κεφαλαίου

Το μέγεθος των επενδύσεων σε φυσικό κεφάλαιο επηρεάζει το περιφερειακό και το επίπεδο παραγωγικότητας ακόμα και των επιχειρήσεων. Έτσι, αποτελεί ένα δείκτη της μελλοντικής οικονομικής μεγέθυνσης μιας περιφέρειας. Οι επενδύσεις παράγουν κεφάλαιο. Καθώς αυτό αυξάνεται, το σύστημα «κεφάλαιο-εργαζόμενοι» μεγαλώνει, αυξάνοντας την τομεακή παραγωγικότητα. Επιπροσθέτως, ένας αριθμός άλλων παραγόντων όπως η ηλικία, η τεχνική ποιότητα και ο βαθμός εφαρμογής του κεφαλαίου είναι σημαντικός στην παραγωγικότητα (Πολύζος και Πετράκος 2000).

Παρόλα αυτά, ο υπολογισμός της σχέσης μεταξύ παραγωγικότητας και κεφαλαίου είναι δύσκολος εξαιτίας του γεγονότος ότι δεν υπάρχουν αρκετά στατιστικά δεδομένα. Δυστυχώς, τα μόνα δεδομένα αφορούν τις επενδύσεις που γίνονται στη βιομηχανία.

1.2.4. Οι περιφερειακές υποδομές

Είναι ευρέως αποδεκτό ότι οι υποδομές των περιφερειών παίζουν από καιρό σημαντικό ρόλο στην αύξηση της οικονομικής απόδοσης. Συνεισφέρουν στη μείωση του κόστους παράγωγης και στην αύξηση της παραγωγικότητας σε καθημία, σχεδόν, οικονομική, περιφερειακή δραστηριότητα (Aschauer 1989). Οι πιο σημαντικές υποδομές είναι αυτές που σχετίζονται με τις μεταφορές (Πολύζος 2001). Η ενσωμάτωση και η μεγέθυνση του οδικού δικτύου είναι παραδείγματα του πως οι βελτιώσεις στις υποδομές συνεισφέρουν στην οικονομική ανάπτυξη. Οι μεταφορές γίνονται πιο γρήγορα και πιο φτηνά και αυτό έχει αντίκτυπο στις περιφερειακές αλλά και τοπικές αγορές.

1.2.5. Ο χωρικός ανταγωνισμός

Ο χωρικός ανταγωνισμός είναι ένας σημαντικός παράγοντας στην οικονομική μεγέθυνση. Ωθεί τις επιχειρήσεις στο να επενδύσουν σε νέες τεχνολογίες και να υιοθετήσουν νέες τεχνικές. Συνεισφέρει στη μείωση της «ατονίας» των επιχειρήσεων. Επιπλέον, είναι σημαντικός για την επανοργάνωση της αγοράς με το να τοποθετεί πόρους μακριά από μη-αποτελεσματικούς τομείς και κοντά σε αποτελεσματικούς και αναπτυσσόμενους (Σκούντζος 1992).

Το μέγεθος του ανταγωνισμού σε μια οικονομία μπορεί να διαφοροποιείται σημαντικά από περιφέρειας σε περιφέρεια. Σε τομείς όπου τα αγαθά και οι υπηρεσίες δεν «φτάνονται» εύκολα, τα μεταφορικά κόστη, η χαμηλή πληροφόρηση και η διαφοροποίηση στις καταναλωτικές τάσεις μπορεί να προκαλέσουν καταμερισμό της αγοράς. Εκεί που οι αγορές είναι τοπικές, συγκεκριμένα σε απομακρυσμένες ή φτωχές περιοχές, μπορεί να επικρατήσει μόνο μια επιχείρηση. Αντιθέτως, εταιρίες σε μεγάλες και πυκνοκατοικημένες περιοχές με ασφαλή πρόσβαση στις αγορές είναι πιο πιθανόν να αντιμετωπίσουν μεγάλο βαθμό ανταγωνισμού. Όχι μόνο αυτές οι αγορές μπορούν να υποστηρίξουν μεγαλύτερο αριθμό ανταγωνιστών, αλλά οι επιχειρήσεις και οι καταναλωτές θα έχουν εν τέλει καλύτερη πρόσβαση και μεγαλύτερη γκάμα στην επιλογή των προμηθευτών τους.

Το μέγεθος της έντασης ανταγωνισμού μεταξύ επιχειρήσεων και περιφερειών μπορεί να διαδραματίσει ένα σημαντικό ρόλο στην εξήγηση των διαφορών στην παραγωγικότητα, τόσο σε περιφερειακό όσον και σε τοπικό επίπεδο. Εταιρίες σε λιγότερο αναπτυγμένες και πιο απομακρυσμένες περιοχές θα αντιμετωπίσουν μικρότερο ανταγωνισμό και έτσι δεν θα παρακινηθούν να εφαρμόσουν νέες τεχνολογίες ή και να μειώσουν το κόστος των προϊόντων. Ένας δείκτης της έντασης του ανταγωνισμού είναι το πόσες επιχειρήσεις υπάρχουν σε μια περιοχή.

1.2.6. Αστικοποίηση, τοπικισμός και συσσωματωμένες οικονομίες

Η συγκέντρωση πολλών επιχειρήσεων στον ίδιο οικονομικό τομέα (localization economies) ή σε διαφορετικό (agglomeration economies) σε μια περιφέρεια έχει ως αποτέλεσμα την εξειδίκευση της παράγωγης και τη δημιουργία εξειδικευμένης εργασίας (Sasaki 1985).

Επίσης, η αστικοποίηση και η συσσωμάτωση οικονομιών οδηγούν στη μείωση των ρίσκων και των αβεβαιοτήτων, στην καλύτερη διάχυση της τεχνολογίας και των καινοτομιών, στη μείωση των κοστών παράγωγης και τελικά στην αύξηση της παραγωγικότητας.

1.2.7. Το μέγεθος των επιχειρήσεων

Το μεγάλο μέγεθος μιας επιχείρησης επηρεάζει θετικά τη γενική αποτελεσματικότητα της. Αυτό συμβαίνει επειδή στις μεγάλες επιχειρήσεις το τμήμα της αγοράς είναι πιο αποτελεσματικό και υπάρχει μεγαλύτερη ευθύνη για καλύτερη οργάνωση και εφαρμογή του κεφαλαίου (ανθρώπινου και μη) (Sasaki 1985). Παρόλα αυτά, είναι πιθανό σε μερικές περιπτώσεις η παραπάνω σχέση να μην ισχύει. Για παράδειγμα, υπερμεγέθεις επιχειρήσεις γίνονται λιγότερο ευέλικτες και αυξάνουν και τα πάγια έξοδα τους (Sasaki 1985, Benhabib and Spiegel 1994). Υπάρχει, όμως, ένα κρίσιμο σημείο πάνω από το οποίο η παραγωγικότητα μπορεί να επηρεαστεί αρνητικά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2.1. Οι περιφέρειες και οι νομοί της Ελλάδας

Η Ελλάδα χωρίζεται διοικητικά σε περιφέρειες¹, νομούς, δήμους και κοινότητες. Οι τρεις τελευταίες χωρικές ενότητες αποτελούν την τοπική αυτοδιοίκηση. Υπάρχουν 13 περιφέρειες (9 στην ηπειρωτική περιοχή της χώρας και 4 στα νησιά), οι οποίες διαιρούνται περαιτέρω σε 51 νομούς. Οι δήμοι, σήμερα ανέρχονται σε 900 και οι κοινότητες σε 133. Πριν το 1999 και την εφαρμογή του Σχεδίου Καποδίστριας (είναι η συνηθισμένη ονομασία του νόμου 2539/97 του Ελληνικού Κράτους, που δημοσιεύτηκε το 1997 και σύμφωνα με τον οποίο έγινε συνένωση κοινοτήτων σε μεγαλύτερους δήμους με σκοπό τη βελτιστοποίηση της δημόσιας διοίκησης στο επίπεδο της τοπικής αυτοδιοίκησης) υπήρχαν 361 δήμοι και 5.560 κοινότητες, υποδιαιρούμενες σε 12.817 οικισμούς, ενώ υπήρχαν επίσης οι επαρχίες στις οποίες διαιρούνταν οι νομοί και ανέρχονταν σε 147.

2.2. Δημογραφικά στοιχεία

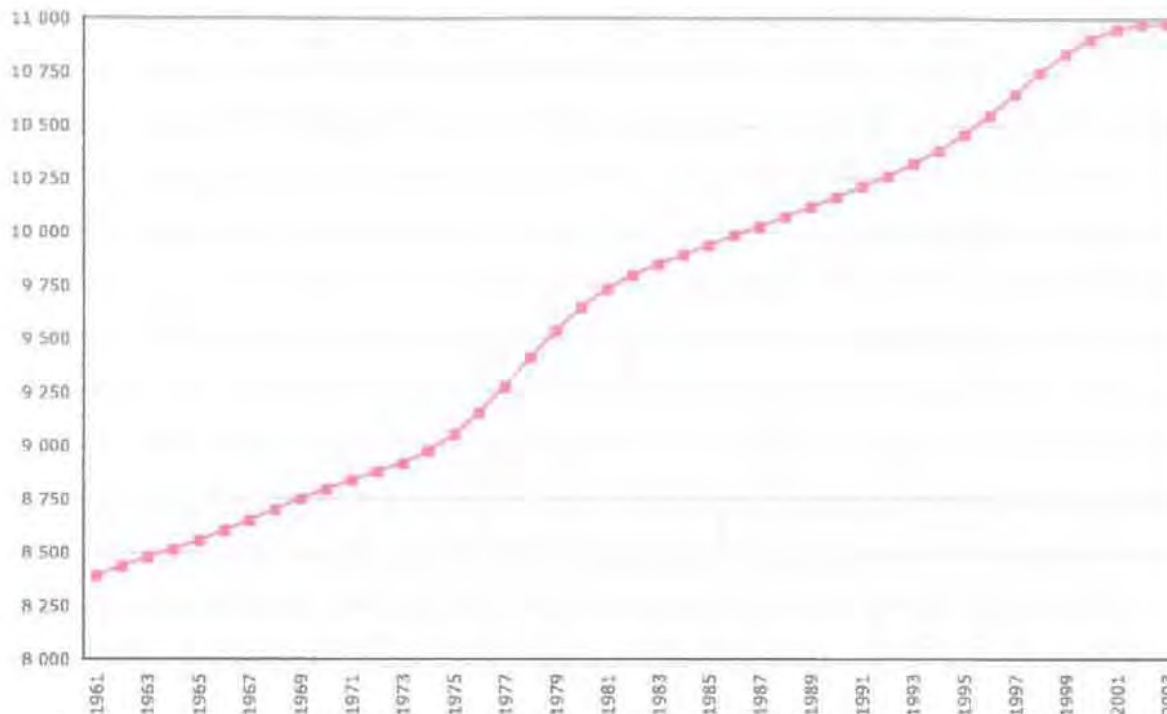
Σύμφωνα με την τελευταία απογραφή, που έγινε στις 18 Μαρτίου του 2001, ο μόνιμος πληθυσμός² της χώρας είναι 10.934.097 κάτοικοι. Την ημέρα της απογραφής, στη χώρα βρέθηκαν και απογράφηκαν (πραγματικός πληθυσμός³) 10.964.020 κάτοικοι. Από αυτούς οι 5.431.816 ήταν άντρες και οι 5.532.204 ήταν γυναίκες. Παρακάτω παρουσιάζονται στοιχεία και γραφήματα όσον αφορά στη διαχρονική εξέλιξη του πληθυσμού αλλά και στην ηλικιακή κατανομή αυτού.

¹ Η διαίρεση της χώρας σε Περιφέρειες θεσπίστηκε με το άρθρο 61 του Νόμου 1622/1986 (ΦΕΚ 92 Α') «Τοπική Αυτοδιοίκηση - Περιφερειακή Ανάπτυξη - Δημοκρατικός Προγραμματισμός». Μεταγενέστερα, ο Νόμος 2503/97 (ΦΕΚ 107Α') «Διοίκηση, οργάνωση, στελέχωση της Περιφέρειας, ρύθμιση θεμάτων για την τοπική αυτοδιοίκηση και άλλες διατάξεις», έδωσε στις Περιφέρειες τον χαρακτήρα ενιαίας αποκεντρωμένης μονάδας διοίκησης του κράτους, με δικό της προσωπικό, δικές της υπηρεσίες και δικό της προϋπολογισμό. Η Περιφέρεια έχει δημοσιονομική αυτοτέλεια και η διάρθρωση της είναι ανεξάρτητη από τα Υπουργεία.

² Ως μόνιμο πληθυσμό ορίζουμε το συνολικό πληθυσμό που δήλωσε ως μόνιμη κατοικία του κατά την απογραφή του τον συγκεκριμένο τόπο, ανεξάρτητα από το πού βρέθηκε και απογράφηκε στην επικράτεια της χώρας.

³ Ως πραγματικό πληθυσμό ενός τόπου ορίζουμε το συνολικό πληθυσμό που βρέθηκε και απογράφηκε κατά την απογραφή στο συγκεκριμένο αυτό τόπο, ανεξάρτητα από το αν διαμένει μόνιμα στον τόπο αυτό, ή αν είναι προσωρινός ή περαστικός.

Διάγραμμα 2.1 :Η διαχρονική εξέλιξη του πληθυσμού στην Ελλάδα

Πηγή: Data FAOSTAT, έτος 2005

Στο παραπάνω γράφημα μπορεί κανείς να παρατηρήσει τη διαχρονική αύξηση του πληθυσμού⁴. Από το 1961 που ο πληθυσμός ήταν σχεδόν 8.400.000 κάτοικοι φτάνει σήμερα η Ελλάδα να απαριθμεί σχεδόν 11.000.000 κατοίκους. Ο κύριος λόγος επεξήγησης αυτού του φαινομένου είναι το ρεύμα εσωτερικής μετανάστευσης που δέχθηκε η Ελλάδα. Κατά τη δεκαετία του 1980 η Ελλάδα άρχισε να γίνεται χώρα-δέκτης μεταναστών, κυρίως από ασιατικές και αφρικανικές χώρες, αλλά και αρκετών Κούρδων και Παλαιστίνιων προσφύγων. Αργότερα, με την κατάρρευση του «Ανατολικού Μπλοκ» στις αρχές της δεκαετίας του '90, παρατηρήθηκε μεγάλη εισροή μεταναστών από χώρες της ανατολικής Ευρώπης, ειδικά από γείτονες χώρες όπως η Αλβανία, η Βουλγαρία και η Ρουμανία. Ενδεικτικά και σύμφωνα με στοιχεία της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας το 2006 στην Ελλάδα ζούσαν 695.979 άτομα μη ελληνικής υπηκοότητας. Από αυτούς, η συντριπτική πλειοψηφία προέρχονταν από την Ευρώπη (605.758) και μικρότερος αριθμός από την Ασία (70.647) και την Αφρική (15.237).

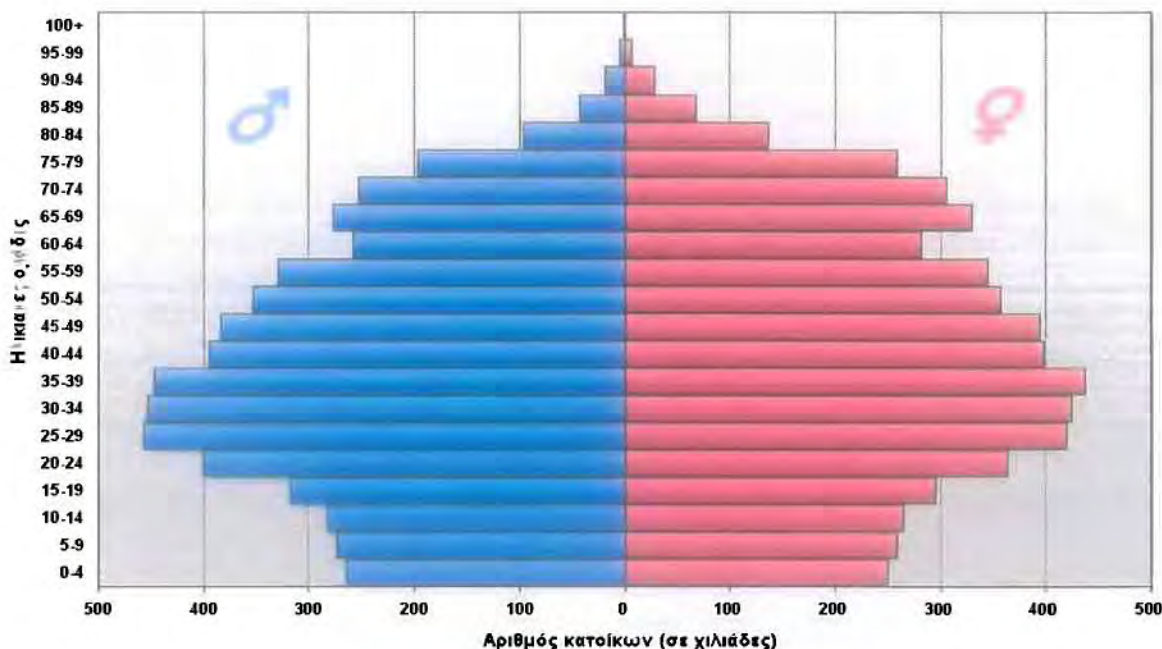
Στο παρακάτω διάγραμμα παρουσιάζεται η ηλικιακή πυραμίδα του πληθυσμού. Σύμφωνα με την απογραφή του 2001, στην Ελλάδα κατοικούν:

- 1.666.888 (15,20%) άτομα ηλικίας από 0 έως 14 χρονών

⁴ Η δημογραφία της Ελλάδας αφορά τη μελέτη του πληθυσμού της Ελλάδας τόσο σε επίπεδο στατιστικών στοιχείων όσο και από ποιοτική άποψη. Στην Ελλάδα απογραφές πληθυσμού, που εξετάζουν και άλλα στατιστικά στοιχεία εκτός του συνολικού πληθυσμού και του τόπου διαμονής, γίνονται κανονικά κάθε δέκα χρόνια μετά το 1920. Υπεύθυνη για αυτές, καθώς και για απογραφές άλλων στατιστικών στοιχείων του πληθυσμού, όπως δείκτες απασχόλησης, εκπαίδευσης κλπ, είναι η Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδας

- 7.423.889 (67,71%) άτομα ηλικίας από 15 έως 64 χρονών
- 1.873.243 (17,08%) άτομα ηλικίας από 65 ετών και άνω

Διάγραμμα 2.2 : Ηλικιακή πυραμίδα της Ελλάδας, έτος 2001

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία (απογραφή 2001), ίδια επεξεργασία

Οι Πίνακες 2.1 και 2.2 παρουσιάζουν μια σειρά από δημογραφικούς δείκτες στο επίπεδο του νομού και της περιφέρειας. Οι τρεις πρώτες στήλες παρουσιάζουν τον πληθυσμό των νομών και των περιφερειών σε απόλυτα και σχετικά μεγέθη, καθώς και την αντίστοιχη πληθυσμιακή πυκνότητα (χάρτης). Τα στοιχεία επιβεβαιώνουν την μητροπολιτική δομή της χώρας, καθώς το 45% του πληθυσμού είναι εγκατεστημένο σε δυο νομούς (Αθήνα και Θεσσαλονίκη), οι οποίοι διαθέτουν μια πληθυσμιακή πυκνότητα που είναι δεκαπλάσια και τριπλάσια από τον εθνικό μέσο όρο⁵. Οι δυο επόμενες στήλες δείχνουν τη μεταβολή του πληθυσμού, τόσο κατά την δεκαετία 1991-2001, όσο και κατά τα τελευταία 40 χρόνια (1961-2001). Η μακροχρόνια τάση του πληθυσμού των νομών είναι

⁵ Υπάρχουν σοβαρές αμφιβολίες για την εγκυρότητα των πληθυσμιακών στοιχείων, όπως αυτά καταγράφονται από τις απογραφές της ΕΣΥΕ. Οι λόγοι είναι δύο: Πρώτον, η γνωστή πλέον μετακίνηση πληθυσμών από τις πόλεις (και κυρίως την Αθήνα) προς την επαρχία προκειμένου να απογραφούν στα χωριά τους. Η μετακίνηση αυτή αλλοιώνει σημαντικά προς τα κάτω τόσο τον πληθυσμό της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης, όσο και τον πληθυσμό των αστικών κέντρων της περιφέρειας και δεν επιτρέπει τον σχηματισμό μιας ρεαλιστικής εικόνας για τα μεγέθη των ελληνικών πόλεων. Ο δεύτερος λόγος έχει να κάνει με την παράνομη μετανάστευση από το εξωτερικό. Στην Ελλάδα, υπάρχουν περίπου 800 χιλιάδες οικονομικοί μετανάστες, η πλειοψηφία των οποίων ζει στην Αθήνα. Κάποιες εκτιμήσεις ανεβάζουν τον πληθυσμό της Αθήνας στα 4 εκατομμύρια (από 3,7 εκατομμύρια) της απογραφής. Ανάλογες προσανξήσεις υπάρχουν και στην περιφέρεια.

ενδεικτική των δυναμικών που αναπτύχθηκαν στην οικονομία τις τελευταίες τέσσερις δεκαετίες. Ενώ ο πληθυσμός της χώρας αυξήθηκε κατά 30,7%, ο πληθυσμός της Αττικής και της Θεσσαλονίκης αυξήθηκε κατά 82,8% και 94,3% αντίστοιχα, δηλαδή σχεδόν διπλασιάστηκε. Η εικόνα δεν είναι το ίδιο καλή και στους άλλους νομούς της χώρας. Με εξαίρεση τους νομούς που διαθέτουν μεγάλες πόλεις (οι οποίες μπόρεσαν και συγκράτησαν τον πληθυσμό τους), τους σημαντικούς τουριστικούς προορισμούς και κάποιους νομούς πάνω στον κύριο οδικό άξονα της χώρας (Αθήνα-Θεσσαλονίκη), όλοι οι υπόλοιποι παρέμειναν στάσιμοι ή υπέστησαν μια μείωση του πληθυσμού τους. Πράγματι, σε 21 νομούς και 4 περιφέρειες η μετανάστευση ήταν τόσο έντονη που η φυσική αύξηση του πληθυσμού δεν ήταν ικανή να καλύψει της απώλειες της μετανάστευσης, είτε στην Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη, είτε στο εξωτερικό (Πετράκος, Ψυχάρης 2004).

Γενικά, θα λέγαμε ότι οι μακροχρόνιες δυναμικές αναδεικνύουν μια ισότιμη σχέση ανάμεσα στα δημογραφικά και στα οικονομικά μεγέθη. Οι περιφέρειες οι οποίες ενισχυθήκαν πληθυσμιακά την περίοδο 1961-2001 είναι αυτές οι οποίες έχουν το υψηλότερο επίπεδο ανάπτυξης σήμερα (Αττική, Κεντρική Μακεδονία, Νότιο Αιγαίο). Αντίθετα, αυτές οι οποίες υπέστησαν τις μεγαλύτερες πληθυσμιακές απώλειες (Βόρειο Αιγαίο, Πελοπόννησος, Δυτική Μακεδονία και Ανατολική Μακεδονία και Θράκη) χαρακτηρίζονται σήμερα από αναπτυξιακές δυσκολίες. Αν και οι μεταβολές της τελευταίας δεκαετίας 1991-2001 ήταν πιο ισόρροπες και κυρίως θετικές για όλες τις περιφέρειες, αυτές που ευνοηθήκαν σχετικά περισσότερο είναι οι νέες τουριστικά ανερχόμενες περιφέρειες (Νότιο Αιγαίο, Κρήτη, Ιόνια Νησιά). Η Αττική διατήρησε ρυθμούς ανάπτυξης ίσους με το μέσο όρο της χώρας, ενώ η Θεσσαλονίκη είναι 4^η στη σειρά κατάταξης σε ρυθμούς υψηλότερους από το μέσο όρο. Τέλος, οι Πινάκες 2.1 και 2.2 μας δίνουν πληροφορίες για το ποσοστό αστικού και αγροτικού πληθυσμού σε επίπεδο νομού και περιφέρειας. Σε γενικές γραμμές, θα λέγαμε ότι η κατανομή του πληθυσμού ενός νομού ή μιας περιφέρειας σε αστικό και αγροτικό σχετίζεται άμεσα με τη διάρθρωση της οικονομίας και της προοπτικές ανάπτυξής της. Υψηλότερα ποσοστά αστικοποίησης συνδέονται με μεγαλύτερες δυνατότητες ανάπτυξης δραστηριοτήτων του δευτερογενή ή τριτογενή τομέα της οικονομίας, ενώ υψηλά ποσοστά αγροτικού πληθυσμού συνεπάγονται μια τοπική οικονομία που εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη γεωργία. Με δεδομένο ότι η παραγωγικότητα της εργασίας στη βιομηχανία και τις υπηρεσίες είναι μεγαλύτερη λόγω της εντατικότερης χρήσης του κεφαλαίου και της τεχνολογίας, οι αστικοί πληθυσμοί τείνουν να συσχετίζονται με μεγαλύτερα εισοδήματα και υψηλότερο επίπεδο ανάπτυξης από τους αγροτικούς (Πετράκος, Ψυχάρης 2004).

Πίνακας 2.1 : Τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των νομών της χώρας

Γεωγραφική Ενότητα	Πληθυσμός	Ποσοστό συμμετοχής στον πληθυσμό Της χώρας	Πυκνότητα	Ποσοστό Μεταβολής πληθυσμού	Ποσοστό Μεταβολής πληθυσμού	Ποσοστό Αστικού πληθυσμού	Ποσοστό Αγροτικού πληθυσμού
Νομοί (NUTS III ⁶)	2001	2001	2001	1961-2001	1991-2001	2001	2001
Ελλάδα	10,964,020	100	83,08	30,7	6,9	67.3	25,1
Αττική	3,761,810	34,31	987,87	82,8	6,8	98.95	1.05
Θεσσαλονίκη	1,057,825	9,65	287,22	94,3	11,7	93.73	6.27
Αχαΐα	322,789	2,94	98,68	34,9	7,6	70.72	29.28
Ηράκλειο	292,489	2,67	110,75	40,4	10,4	66.36	33.64
Λάρισα	279,305	2,55	54,91	17,5	3,2	69.86	30.14
Αιτ/νια	224,429	2,05	41,10	-5,6	-1,6	53.28	46.72
Εύβοια	215,136	1,96	51,63	29,5	3,2	59.17	40.83
Μαγνήσια	206,995	1,89	78,53	27,6	4,3	76.61	23.39
Σέρρες	200,916	1,83	50,63	-19,0	4,2	48.15	51.85
Ηλεία	193,288	1,76	73,83	2,3	7,7	44.82	55.18
Δωδε/νησα	190,071	1,73	70,03	54,5	16,3	77.25	22.75
Φθιώτιδα	178,771	1,63	40,25	11,7	4,4	57.13	42.87
Μεσσηνία	176,786	1,61	59,14	-16,6	5,9	51.99	48.01
Ιωάννινα	170,239	1,55	34,12	9,6	7,6	53.07	46.93
Κοζάνη	155,324	1,42	44,18	1,6	3,3	59.69	40.34
Κορινθία	154,624	1,41	67,52	37,4	9,0	57.77	42.23
Χανιά	150,387	1,37	63,29	14,7	12,4	60.26	39.74
Έβρος	149,354	1,36	35,21	-5,3	3,9	61.52	38.48

⁶ Για στατιστικούς λόγους, η EUROSTAT, η Στατιστική Υπηρεσία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, έχει ορίσει διάφορα επίπεδα περιφερειοποίησης του Ευρωπαϊκού χώρου, στα οποία συμπεριλαμβάνει όλα τα Κράτη Μέλη. Η ισχύουσα από το 1988 ονοματολογία των «εδαφικών στατιστικών μονάδων», όπως αποκαλείται επίσημα, τα Nomenclature of Territorial Units for Statistics (NUTS), όπως είναι ευρύτερα γνωστά, υποδιαιρεί την Οικονομική Επικράτεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε τέσσερα κυρίως επίπεδα (NUTS 0-III). Με NUTS 0 ορίζεται το κράτος, με NUTS I ορίζονται ευρύτερα γεωγραφικά διαμερίσματα (που αριθμούν σε 78), με NUTS II ορίζονται οι περιφέρειες (που αριθμούν σε 211) και NUTS III ορίζονται μικρότερες χωρικές ενότητες, όπως οι νομοί της Ελλάδος (1093 σε επίπεδο Ε.Ε.-15).

Πέλλα	145,797	1,33	58,18	9,4	5,1	51.17	48.83
Καβάλα	145,054	1,32	68,71	3,1	6,7	64.38	35.62
Ημαθία	143,618	1,31	84,43	25,4	2,6	64.49	35.51
Τρίκαλα	138,047	1,26	40,79	-3,3	-0,6	54.78	45.22
Βοιωτία	131,085	1,20	44,41	14,7	-2,3	66.39	33.61
Πιερία	129,846	1,18	85,65	32,9	11,2	65.68	34.32
Καρδίτσα	129,541	1,18	49,14	-15,1	2,1	43.88	56.12
Κυκλάδες	112,615	1,03	43,78	12,7	19,8	36.22	63.78
Κέρκυρα	111,975	1,02	174,69	10,0	4,1	39.47	60.53
Ροδόπη	110,828	1,01	43,58	1,5	7,4	52.19	47.81
Λέσβος	109,118	1,00	50,66	-22,2	3,8	43.52	56.48
Χαλκιδική	107,156	0,98	32,93	29,8	14,4	0	50.21
Αργολίδα	105,770	0,96	49,10	17,3	8,3	51.35	48.65
Δράμα	103,975	0,95	29,98	-14,1	7,4	65.22	34.78
Αρκαδία	102,035	0,93	23,09	-24,4	-3,1	44.93	55.07
Ξάνθη	101,856	0,93	56,81	13,7	11,9	58.75	41.25
Λακωνία	99,637	0,91	27,40	-16,0	4,1	35.24	64.76
Κιλκίς	89,056	0,81	35,35	-13,4	9,0	40.98	59.02
Ρέθυμνο	81,936	0,75	54,77	17,1	16,9	40.85	59.15
Άρτα	78,134	0,71	47,01	-5,4	-0,7	39.53	60.47
Λασιθί	76,319	0,70	41,86	3,3	7,1	0	48.46
Πρέβεζα	59,356	0,54	57,29	-5,1	1,2	50.81	49.19
Φλώρινα	54,768	0,50	28,47	-18,7	3,1	36.75	63.25
Καστοριά	53,483	0,49	31,09	12,6	1,5	51.42	48.58
Χίος	53,408	0,49	59,08	-14,2	2,3	57.74	42.26
Φοκίδα	48,284	0,44	22,78	0,9	9,3	0	68.73
Θεσπρωτία	46,091	0,42	30,42	-11,6	4,3	0	65.59
Σάμος	43,595	0,40	56,03	-16,2	3,9	0	58.88
Κεφαλλήνια	39,488	0,36	43,68	-14,7	21,6	0	63.80
Ζάκυνθος	39,015	0,36	96,10	9,9	19,8	28.65	71.35
Γρεβενά	37,947	0,35	16,56	-0,2	3,1	0	50.41

Ευρυτανία	32,053	0,29	17,15	-19,3	31,9	0	68.33
Λευκάδα	22,506	0,21	63,22	-22,3	6,6	0	64.34

Πηγή: ΕΣΥΕ, All media, 2002

Πίνακας 2.2 : Τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των περιφερειών της χώρας

Γεωγραφική Ενότητα	Πληθυσμός	Ποσοστό Συμμετοχής Στον πληθυσμό Της χώρας	Πυκνότητα	Ποσοστό Μεταβολής πληθυσμού	Ποσοστό Μεταβολής πληθυσμού	Ποσοστό Αστικού πληθυσμού	Ποσοστό Αγροτικού πληθυσμού
Περιφέρειες (NUTS II)	2001	2001	2001	1961-2001	1991-2001	2001	2001
Ελλάδα	10,964,020	100,00	83,08	30,7	6,9		
Αττική	3,761,810	34,31	987,87	82,8	6,8	98.95	1.05
Κεντρική Μακεδονία	1,874,214	17,09	97,89	41,6	9,6	76.93	23.09
Θεσσαλία	753,888	6,88	53,71	8,4	2,6	63.62	34.55
Δυτική Ελλάδα	740,506	6,75	65,24	11,2	4,6	57.33	40.11
Πελοπόννησος	638,942	5,83	41,25	-4,4	5,2	46.39	47.14
Ανατ. Μακ/νια , Θράκη	611,067	5,57	43,16	-1,2	7,1	60.24	39.12
Στερεά Ελλάδα	605,329	5,52	38,93	14,7	4,0	53.03	39.18
Κρήτη	601,131	5,48	72,11	24,4	11,3	58.89	39.99
Ήπειρος	353,820	3,23	38,45	0,3	4,1	44.97	50.11
Νότιο Αιγαίο	302,686	2,76	57,26	35,7	17,6	61.27	37.33
Δυτική Μακεδονία	301,522	2,75	31,90	-1,4	2,9	51.58	46.04
Ιόνια Νησιά	212,984	1,94	92,32	0,2	9,9	35.90	62.53
Βόρειο Αιγαίο	206,121	1,88	53,73	-19,0	3,5	46.49	53.08

Πηγή: ΕΣΥΕ, All media, 2002

Στο επίπεδο των νομών, παρατηρούμε καταρχάς ότι οι πλέον αστικοποιημένοι (περά από την Αττική και τη Θεσσαλονίκη που ξεπερνούν κατά πολύ το μέσο όρο της χώρας) είναι αυτοί που έχουν μεγάλες πόλεις. Από αυτούς, όμως, μόνο μερικές βρίσκονται ή και ξεπερνούν τον εθνικό μέσο όρο όπως η Αχαΐα Λάρισα και η Μαγνήσια. Παρατηρούμε, επίσης, ότι υπάρχουν και 9 νομοί οι οποίοι δε διαθέτουν αστικό πληθυσμό⁷, καθώς κανένας οικισμός τους δεν ξεπερνά τους 10.000 κατοίκους. Η άνιση αυτή κατανομή του αστικού πληθυσμού αντανακλά σε κάποιο βαθμό τις πληθυσμιακές μεταβολές των τελευταίων 40 χρόνων, καθώς μεταξύ των νομών που υπέστησαν μεγάλες μειώσεις πληθυσμού λόγω μετανάστευσης βρίσκονται και αρκετοί οι οποίοι σήμερα δε διαθέτουν καθόλου αστικό πληθυσμό (Πετράκος, Ψυχάρης 2004).

Σε επίπεδο χώρας, το ποσοστό του αγροτικού πληθυσμού το 2001 ήταν 25,1%. Εντούτοις, υπάρχουν τουλάχιστον 10 νομοί των οποίων το ποσοστό αγροτικού πληθυσμού ξεπερνά το 65%, με κορυφαίους τους νομούς Ευρυτανίας, Θεσπρωτίας και Φωκίδας. Το υψηλό ποσοστό πληθυσμού αυτών των νομών που ζει σε μικρούς οικισμούς, αν δεν καταφέρει να βρει διέξοδο σε γεωργικές δραστηριότητες υψηλής παραγωγικότητας ή τουριστικές δραστηριότητες, είναι ιδιαίτερα πιθανό να βρεθεί κάποια στιγμή στο πρόσεχες μέλλον μπροστά στο δίλημμα της οικονομικής στασιμότητας ή της εκ νέου μετανάστευσης. Το δίλημμα αυτό, ενδεχομένως, να είναι ήδη υπαρκτό αν λάβει κάποιος υπόψη το έντονο μεταναστευτικό παρελθόν αυτών των περιοχών (Πετράκος, Ψυχάρης 2004).

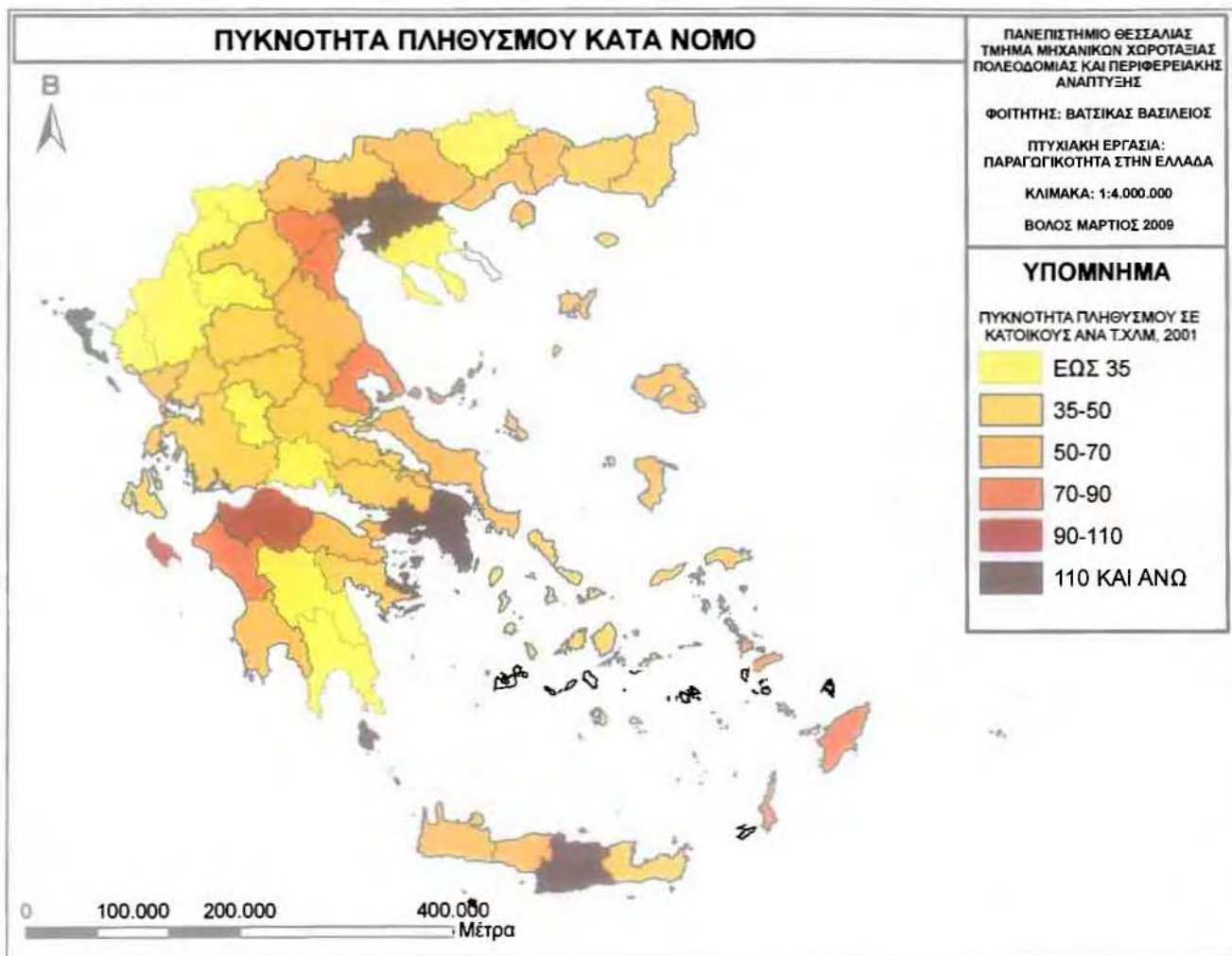
⁷ Αστικός θεωρείται ο πληθυσμός (ενός νομού ή μιας περιφέρειας), ο οποίος κατοικεί σε πόλεις άνω των 10.000 κατοίκων, ημιαστικός ο πληθυσμός που κατοικεί σε πόλεις με πληθυσμό από 2.000 έως 10.000 κατοίκους, ενώ ο αγροτικός θεωρείται ο πληθυσμός που κατοικεί σε πόλεις και χωριά κάτω των 2.000 κατοίκων.

Στο επίπεδο των νομών, παρατηρούμε καταρχάς ότι οι πλέον αστικοποιημένοι (περά από την Αττική και τη Θεσσαλονίκη που ξεπερνούν κατά πολύ το μέσο όρο της χώρας) είναι αυτοί που έχουν μεγάλες πόλεις. Από αυτούς, όμως, μόνο μερικές βρίσκονται ή και ξεπερνούν τον εθνικό μέσο όρο όπως η Αχαΐα Λάρισα και η Μαγνήσια. Παρατηρούμε, επίσης, ότι υπάρχουν και 9 νομοί οι οποίοι δε διαθέτουν αστικό πληθυσμό⁷, καθώς κανένας οικισμός τους δεν ξεπερνά τους 10.000 κατοίκους. Η άνιση αυτή κατανομή του αστικού πληθυσμού αντανακλά σε κάποιο βαθμό τις πληθυσμιακές μεταβολές των τελευταίων 40 χρόνων, καθώς μεταξύ των νομών που υπέστησαν μεγάλες μειώσεις πληθυσμού λόγω μετανάστευσης βρίσκονται και αρκετοί οι οποίοι σήμερα δε διαθέτουν καθόλου αστικό πληθυσμό (Πετράκος, Ψυχάρης 2004).

Σε επίπεδο χώρας, το ποσοστό του αγροτικού πληθυσμού το 2001 ήταν 25,1%. Εντούτοις, υπάρχουν τουλάχιστον 10 νομοί των οποίων το ποσοστό αγροτικού πληθυσμού ξεπερνά το 65%, με κορυφαίους τους νομούς Ευρυτανίας, Θεσπρωτίας και Φωκίδας. Το υψηλό ποσοστό πληθυσμού αυτών των νομών που ζει σε μικρούς οικισμούς, αν δεν καταφέρει να βρει διέξοδο σε γεωργικές δραστηριότητες υψηλής παραγωγικότητας ή τουριστικές δραστηριότητες, είναι ιδιαίτερα πιθανό να βρεθεί κάποια στιγμή στο πρόσεχες μέλλον μπροστά στο δίλημμα της οικονομικής στασιμότητας ή της εκ νέου μετανάστευσης. Το δίλημμα αυτό, ενδεχομένως, να είναι ήδη υπαρκτό αν λάβει κάποιος υπόψη το έντονο μεταναστευτικό παρελθόν αυτών των περιοχών (Πετράκος, Ψυχάρης 2004).

⁷ Αστικός θεωρείται ο πληθυσμός (ενός νομού ή μιας περιφέρειας), ο οποίος κατοικεί σε πόλεις άνω των 10.000 κατοίκων. ημιαστικός ο πληθυσμός που κατοικεί σε πόλεις με πληθυσμό από 2.000 έως 10.000 κατοίκους, ενώ ο αγροτικός θεωρείται ο πληθυσμός που κατοικεί σε πόλεις και χωριά κάτω των 2.000 κατοίκων.

Χάρτης 2.1 : Πυκνότητα πληθυσμού κατά νομό

Πηγή: ΕΣΥΕ

2.3.1. Ελληνική Οικονομία (Γενικά Στοιχεία)

Η Ελλάδα έχει μικτή καπιταλιστική οικονομία, με τον δημόσιο τομέα να συνεισφέρει περίπου στο μισό του Α.Ε.Π.. Ο τουρισμός αποτελεί μία πολύ σημαντική βιομηχανία, που συνεισφέρει κι αυτή σε μεγάλο ποσοστό του Α.Ε.Π., και επίσης αποτελεί πηγή συναλλάγματος. Το 2004 η μεγαλύτερη βιομηχανία στην Ελλάδα με έσοδα γύρω στα 12 δις. ευρώ ήταν η συνήθως σχετικά αφανής ναυτιλία (www.wikipedia.org).

Η οικονομία βελτιώνεται σταθερά τα τελευταία χρόνια με την προσπάθεια για ένταξη της Ελλάδας στην ζώνη του ευρώ, την 1 Ιανουαρίου 2001. Παράγον που σίγουρα βοήθησε σε αυτήν την πορεία είναι ότι η Ελλάδα είναι αποδέκτης οικονομικής βοήθειας από την Ευρωπαϊκή Ένωση, ίσης περίπου με το 3,3% του Α.Ε.Π. Η συνέχιση τόσο γενναιόδωρων ενισχύσεων από την Ε.Ε. όμως είναι υπό αμφισβήτηση. Η διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης με την είσοδο χωρών πολύ φτωχότερων από την Ελλάδα σε συνδυασμό με την ανοδική πορεία της ελληνικής οικονομίας θα βγάλει πιθανότατα πολλές περιοχές από τον λεγόμενο Στόχο 1⁸ του Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης στον οποίο κατευθύνονται και οι περισσότερες επιδοτήσεις και στον οποίο ανήκουν περιοχές με Α.Ε.Π. κατά κεφαλή μικρότερο του 75% του ευρωπαϊκού μέσου όρου. Με τα στοιχεία του 2003 από τον Στόχο 1 έχουν βγει οι εξής περιοχές: Αττική, Νότιο Αιγαίο, Στερεά Ελλάδα, Κεντρική Μακεδονία, Βόρειο Αιγαίο και οριακά η Πελοπόννησος.

Μεγάλες προκλήσεις παραμένουν, η μείωση της ανεργίας και η περαιτέρω ανοικοδόμηση της οικονομίας μέσω και της ιδιωτικοποίησης διαφόρων μεγάλων κρατικών εταιρειών, η αναμόρφωση της κοινωνικής ασφάλισης, διόρθωση του φορολογικού συστήματος, και η ελαχιστοποίηση των γραφειοκρατικών αδυναμιών (www.wikipedia.org).

Παρακάτω παρουσιάζονται στοιχεία που αφορούν στη διάρθρωση και στην απόδοση της Ελληνικής οικονομίας και ειδικότερα στους νομούς και τις περιφέρειες. Τα στοιχεία αυτά έχουν να κάνουν με την απασχόληση, την ανεργία, το επίπεδο εκπαίδευσης, την παραγωγική διάρθρωση και το ΑΕΠ.

⁸ Στον στόχο 1 μπαίνουν περιφέρειες από κάθε χώρα οι οποίες έχουν ανάγκη περιφερειακής πολιτικής. Για να θεωρηθεί μια περιφέρεια μέρος του Στόχου 1 πρέπει το κατά κεφαλή ΑΕΠ αυτής να είναι μικρότερο από το 75% του ευρωπαϊκού μέσου όρου. Επίσης περιοχές με πολύ μικρό πληθυσμό, όπως η Σουηδία και η Φινλανδία, μπορούν να κατηγοριοποιηθούν στο Στόχο 1. Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα, συνήθως επιδοτεί τα κράτη του Στόχου 1 σαν μέρος της περιφερειακής της πολιτικής. Οι περιοχές που υπάγονται στον Στόχο είχαν οριστεί το 1999 για μια περίοδο μέχρι και το 2006. Ενδεικτικά, στο Στόχο 1 υπάγονται σχεδόν όλα τα νέα κράτη-μέλη της Ε.Ε. αλλά και η νότια Ιταλία, η Ανατολική Γερμανία, η Ελλάδα, η Πορτογαλία, η Ισπανία και η Ιρλανδία.

2.3.2. Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ

Ο Πίνακας παρουσιάζει τα επίσημα στοιχεία της Eurostat για τους νομούς και ο Πίνακας για τις περιφέρειες τις Ελλάδας για το έτος 2000. Τα στοιχεία αυτά δείχνουν τη συμμετοχή κάθε νομού στο ΑΕΠ της χώρας και το κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης (ΜΑΔ)⁹. Για λόγους σύγκρισης και αξιολόγησης, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ κάθε νομού δίνεται επίσης ως ποσοστό του κατά κεφαλήν ΑΕΠ του μέσου όρου της ΕΕ-15 και της ΕΕ-25.

Με βάση αυτά τα στοιχεία, μπορούμε να καταλήξουμε σε μια παρατήρηση που αφορά στα οικονομικά μεγέθη των νομών. Δύο από αυτούς, λοιπόν, (Αττική: 39,96% και Θεσσαλονίκη: 11,05%) συγκεντρώνουν σχεδόν το 50% της συνολικής οικονομικής δραστηριότητας της χώρας. Στη συνέχεια της κατάταξης ακολουθούν οι δορυφόροι της Αττικής και οι νομοί που φιλοξενούν σχετικά μεγάλα αστικά κέντρα της περιφέρειας. Στο τέλος της κατάταξης βρίσκονται μικροί σε μέγεθος, αγροτικοί και νησιωτικοί νομοί, με νομαρχιακό ΑΕΠ λιγότερο από 0,5% του ΑΕΠ της χώρας. Είναι φανερό ότι η κατανομή του ΑΕΠ παρουσιάζει μια έντονη συγκέντρωση, η οποία δεν είναι συνήθης για χώρες του μεγέθους και του επιπέδου ανάπτυξης της Ελλάδας (Χάρτης 2.2) (Πετράκος, Ψυχάρης 2004).

Πίνακας 2.3 : Το κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε ΜΑΔ των νομών (2000)

Γεωγραφική Ενότητα	Ποσοστό συμμετοχής στο ΑΕΠ της χώρας	ΑΕΠ σε Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης (ΜΑΔ)		
		κατά κεφαλήν	ποσοστό του ΜΟ. ΕΕ-15	ποσοστό του Μ.Ο. της Ε.Ε.-25
Νομοί (NUTS II)	2000	2000	ΕΕ-15=100	ΕΕ-25=100
Ευρωπαϊκή Ένωση- ΕΕ-15		22.576	100	115
Υποψήφιες χώρες -ΥΧ-10		8.696	39	44
Διευρυμένη Ε.Ε.-Ε.Ε.-25		19.581	87	100
Ελλάδα		15.098	67	77
Αττική	36,96	17.046 5	76	87
Θεσσαλονίκη	11,05	17.699 3	78	90
Βοιωτία	3,01	30.769 1	136	157
Αχαΐα	2,61	12.846 28	57	66
Ηράκλειο	2,54	14.486 15	64	74
Λάρισα	2,51	14.570 14	65	74
Δωδεκάνησος	2,00	18.356 2	81	94
Εύβοια	1,96	13.397 22	59	68
Μαγνησία	1,93	15.278 10	68	78
Φθιώτιδα	1,72	14.624 13	65	75
Κοζάνη	1,72	17.647 4	78	90
Κορινθία	1,66	15.631 9	69	80
Αιτωλοακαρνανία	1,59	10.795 42	48	55
Ιωάννινα	1,40	12.399 30	55	63
Μεσσηνία	1,33	11.963 37	53	61

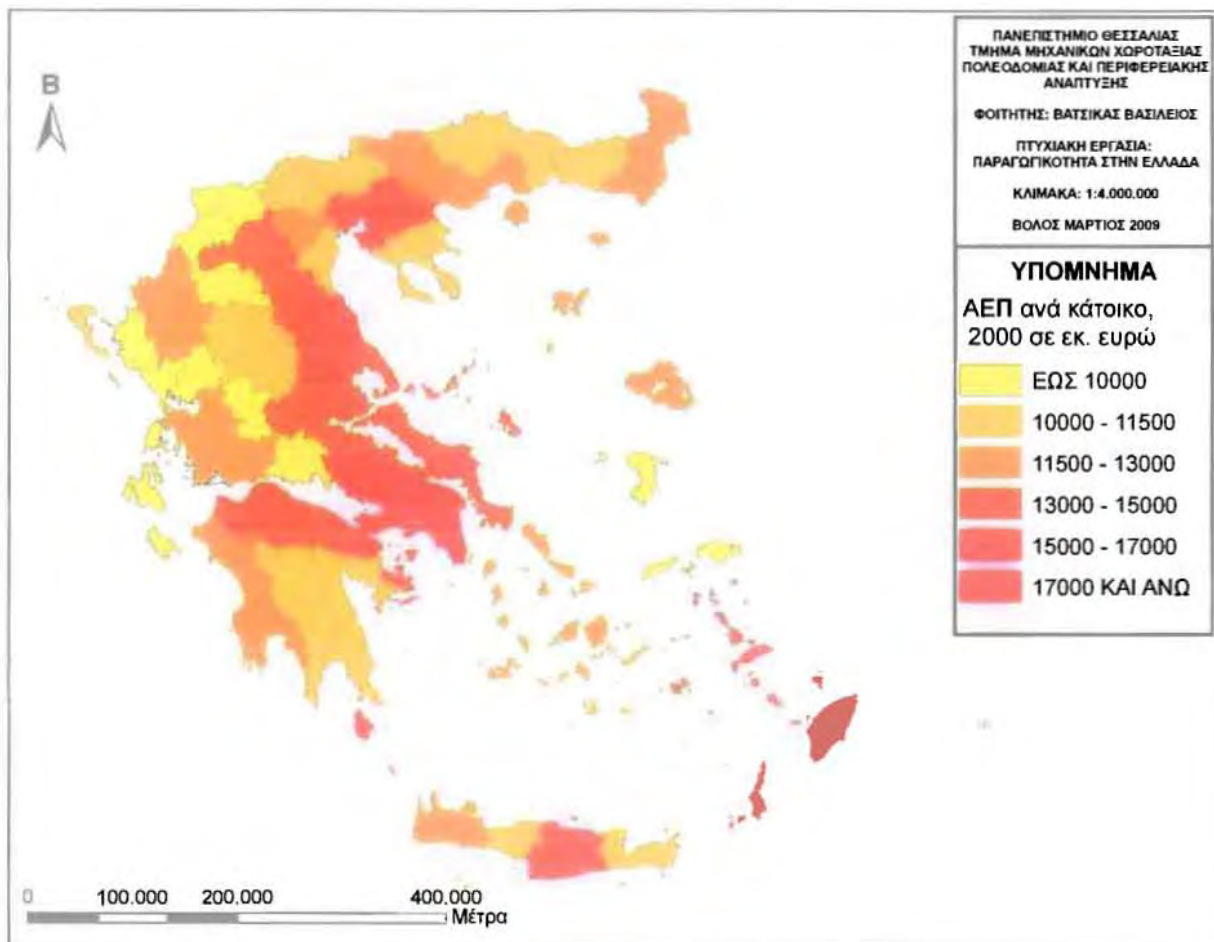
⁹ Η μέτρηση σε Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης λαμβάνει υπόψη το ύψος των τιμών και την αγοραστική δύναμη του νομίσματος σε κάθε χώρα, και συνεπώς αξιολογεί καλύτερα την ποσότητα των αγαθών και υπηρεσιών που μπορεί να αποκτήσει ο μέσος κάτοικος μιας χώρας με δεδομένο εισόδημα (Πετράκος, Ψυχάρης 2004).

Χανιά	1,31	14.979 11	66	76
Σέρρες	1,27	10.152 44	45	52
Ημαθία	1,22	13.028 27	58	67
Καβάλα	1,19	13.679 20	61	70
Έβρος	1,09	13.306 23	59	68
Ηλεία	1,09	9.526 49	42	49
Πέλλα	1,09	11.759 38	52	60
Κυκλάδες	1,05	16.798 6	74	86
Τρίκαλα	1,04	11.975 36	53	61
Καρδίτσα	0,98	12.013 34	53	61
Λέσβος	0,97	15.952 8	71	81
Κέρκυρα	0,95	13.060 25	58	67
Χαλκιδική	0,94	13.662 21	61	70
Αργολίδα	0,93	14.086 18	62	72
Περία	0,88	11.100 41	49	57
Αρκαδία	0,87	12.162 33	54	62
Κιλκίς	0,74	14.284 16	63	73
Λασιίθι	0,74	16.179 7	72	53
Δράμα	0,71	11.429 39	51	58
Ξάνθη	0,70	11.994 35	53	61
Λακωνία	0,68	10.392 43	46	53
Ρέθυμνο	0,66	14.144 17	63	72
Ροδόπη	0,64	9.991 47	44	51
Καστοριά	0,48	14.653 12	65	75
Φλώρινα	0,43	12.793 29	57	65
Αρτα	0,42	8.180 51	36	42
Φωκίδα	0,39	11.157 40	49	57
Πρέβεζα	0,38	9.703 48	43	50
Χίος	0,37	12.217 32	54	62
Σάμος	0,33	14.037 19	62	72
Κεφαλληνία	0,27	13.173 24	58	67
Γρεβενά	0,27	10.126 45	45	52
Ζάκυνθος	0,27	12.333 31	55	63
Θεσπρωτία	0,27	8.334 50	37	43
Ευρυτανία	0,20	10.037 46	45	51
Λευκάδα	0,17	13.056 26	58	67

Πηγή: *New Cronos, Eurostat 2002*

Δεύτερον, παρατηρούμε ότι, σε όρους ΑΕΠ, ο πλέον εύπορος νομός της χώρας είναι η Βοιωτία με κατά κεφαλήν ΑΕΠ μεγαλύτερο από αυτό της ΕΕ. Δεύτερος νομός στη γενική κατάταξη είναι η Δωδεκάνησος, τρίτη ακολουθεί η Θεσσαλονίκη, μετά η Κοζάνη, και η Αττική εμφανίζεται στην πέμπτη θέση πάνω από τις Κυκλάδες. Στις τελευταίες θέσεις της κατάταξης βρίσκονται κυρίως νομοί της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, της Πελοποννήσου, της Ηπείρου και της Στερεάς Ελλάδας.

Χάρτης 2.2 : ΑΕΠ ανά κάτοικο σε ευρώ

Πηγή: New Cronos, Eurostat

Όσον αφορά στις περιφέρειες, στην κορυφή της κατάταξης εμφανίζεται το Νότιο Αιγαίο, ακολουθούμενο από την Στερεά Ελλάδα και την Αττική. Αντίθετα, στην τελευταία θέση βρίσκονται οι περιφέρειες της Ηπείρου και της Δυτικής Ελλάδας.

Πίνακας 2.4: Η κατανομή του ΑΕΠ και το κατά κεφαλήν ΑΕΠ σε ΜΑΔ για τις 13 περιφέρειες (2000)

Γεωγραφική Ενότητα	Ποσοστό συμμετοχής στο ΑΕΠ της χώρας	ΑΕΠ σε Μονάδες Αγοραστικής Δύναμης (ΜΑΔ)		
		κατά κεφαλήν	ποσοστό του ΜΟ. ΕΕ-15	ποσοστό του Μ.Ο. της Ε.Ε.-25
Νομοί (NUTS II)	2000	2000	ΕΕ-15=100	ΕΕ-25=100
Ευρωπαϊκή Ένωση- ΕΕ-15		22.576	100	115
Υποψήφιες χώρες -ΥΧ-10		8.696	39	44
Διευρυμένη Ε.Ε.-Ε.Ε.-25		19.581	87	100
Ελλάδα		15.098	67	77
Αττική	36,96 1	17.046 3	76	87
Κεντρική Μακεδονία	17,18 2	15.139 5	67	77
Στερεά Ελλάδα	7,28 3	17.474 2	77	89
Θεσσαλία	6,46 4	13.832 8	61	71
Πελοπόννησος	5,48 5	13.010 9	58	66
Δυτική Ελλάδα	5,29 6	11.379 12	50	58
Κρήτη	5,25 7	14.781 6	66	75
Ανατολική Μακεδονία, Θράκη	4,34 8	12.250 11	54	63
Νότιο Αιγαίο	3,05 9	17.790 1	79	91
Δυτική Μακεδονία	2,91 10	15.226 4	67	78
Ήπειρος	2,47 11	10.474 13	46	53
Βόρειο Αιγαίο	1,67 12	14.563 7	65	74
Ιόνια Νησιά	1,67 13	12.956 10	57	66

Πηγή: New Cronos, Eurostat 2002

Εδώ να σημειώσουμε ότι τα στοιχεία αυτά δεν αποδίδουν σωστά την εικόνα της οικονομικής δραστηριότητας, καθώς δεν λαμβάνουν υπόψη τους τη δορυφορική ανάπτυξη της βιομηχανίας του παραγωγικού συμπλέγματος της Αττικής (Πετράκος, Ψυχάρης 2004). Το σύνολο των νομών ή περιφερειών, ασφαλώς, δεν επηρεάζεται παρά μόνο το άνω άκρο της κατανομής.

2.3.3. Παραγωγική Διάρθρωση

Η παραγωγική διάρθρωση μιας περιοχής είναι ένας από τους σημαντικότερους παράγοντες που επηρεάζουν τις αναπτυξιακές της προοπτικές. Νομοί οι οποίοι εξειδικεύονται σε ανερχόμενους και δυναμικούς κλάδους της οικονομίας διασφαλίζουν περισσότερες και καλύτερες θέσεις εργασίας από νομούς οι οποίοι εξειδικεύονται σε φθίνοντες ή προβληματικούς κλάδους (Πετράκος, Ψυχάρης 2004). Παρακάτω παρουσιάζονται συνοπτικά αλλά και σε πίνακες οι χωρικές κατανομές των κλάδων της οικονομίας.

Οι πίνακες 2.5 και 2.6 παρουσιάζουν την κατανομή του νομαρχιακού και περιφερειακού ΑΕΠ στους 3 τομείς παράγωγης (πρωτογενής, δευτερογενής και τριτογενής τομέας).¹⁰

Πίνακας 2.5 : Κατανομή νομαρχιακού ΑΕΠ στους 3 τομείς παραγωγής

Γεωγραφική ενότητα	Πρωτογενής τομέας		Δευτερογενής τομέας		Τριτογενής τομέας	
	Ποσοστό Συμμετοχής Στη χώρας	Ποσοστό Συμμετοχής Στο νομού	Ποσοστό Συμμετοχής Στη χώρας	Ποσοστό Συμμετοχής Στο νομού	Ποσοστό Συμμετοχής Στη χώρας	Ποσοστό Συμμετοχής Στο νομού
Νομοί (NUTS III)	2001	2001	2001	2001	2001	2001
Ελλάδα	100	7,1	100	20,3	100	72,6
Αιτωλοακαρνανία	3,31	14,5	0,55	15,89	1,55	69,59
Αργολίδα	2,00	16,75	0,28	16,15	0,78	67,09
Αρκαδία	1,38	10,43	0,38	30,88	0,75	58,68
Άρτα	0,76	12,28	0,22	14,54	0,44	73,16
Αχαΐα	2,70	7,48	2,18	21,42	2,50	71,09
Βοιωτία	2,98	7,08	11,82	58,13	1,43	34,77
Γρεβενά	0,95	26,49	0,06	13,14	0,21	60,35
Δράμα	1,53	16,14	0,47	18,42	0,59	65,17
Δωδεκάνησα	1,17	4,06	0,18	5,94	2,54	89,98
Έβρος	4,00	23,39	1,26	24,74	0,86	51,85
Εύβοια	3,08	10,97	3,20	34,68	1,49	54,33
Ευρυτανία	0,18	6,59	0,1	13,32	0,21	80,08
Ζάκυνθος	0,46	12,73	0,1	5,7	0,29	81,55
Ηλεία	3,78	24,38	0,30	12,88	0,95	62,74
Ημαθία	1,77	11,53	1,57	26,78	0,92	61,67
Ηράκλειο	3,92	11,18	0,68	11,03	2,66	77,78
Θεσπρωτία	0,44	10,09	0,1	10,65	0,31	78,34
Θεσσαλονίκη	4,02	2,41	15,76	25,04	11,81	72,54
Ιωάννινα	1,48	7,78	1,10	17,14	1,40	75,06
Καβάλα	1,66	10,57	0,81	19,96	1,06	69,45
Καρδίτσα	3,50	25,82	0,22	12,59	0,81	61,57
Καστοριά	0,64	10,44	0,17	11,7	0,47	77,85
Κέρκυρα	0,71	5,18	0,06	7,78	1,17	86,93
Κεφαλονιά	0,38	9,21	0,04	8,5	0,33	82,27
Κιλίκις	1,09	12,19	1,12	34,55	0,46	53,24
Κοζάνη	2,36	9,84	0,21	41,28	1,14	48,87
Κορινθία	2,12	8,59	5,63	48,92	1,02	42,47
Κυκλάδες	1,32	9	0,24	9,83	1,16	81,15

¹⁰ Ο πρωτογενής τομέας της Οικονομίας περιλαμβάνει τη γεωργία, την κτηνοτροφία, τα δάση και την αλιεία. Ο δευτερογενής περιλαμβάνει την ενέργεια, την εξόρυξη, τις κατασκευές και τη μεταποίηση. Στον τριτογενή τομέα περιλαμβάνονται το εμπόριο, οι υπηρεσίες, ο δημόσιος τομέας, ο τουρισμός, το χρηματοπιστωτικό σύστημα και οι νέες υπηρεσίες καταναλωτή (αναψυχή) και παραγωγού (σύμβουλοι επιχειρήσεων).

Λακωνία	1.94	22,5	0.05	7,48	0.58	70,01
Λάρισα	5.69	17,02	1.65	22,9	1.96	60,07
Λασιθί	1.31	12,03	0.02	9,79	0.83	78,17
Λέσβος	2.09	15,15	0.10	22,69	0.83	62,15
Λευκάδα	0.25	8,83	0.1	25,83	0.18	65,32
Μαγνησία	3.14	12,21	2.52	27,31	1.51	60,46
Μεσσηνία	2.75	17,56	0.02	7,68	1.11	72,96
Ξάνθη	1.26	11,76	1.60	44,71	0.45	43,52
Πέλλα	2.46	17,68	0.86	21	0.83	61,3
Αττικής	3.08	0,57	40.35	19,48	42.09	79,94
Περίαι	1.87	15,74	0.13	7,34	0.89	76,9
Πρέβεζα	0.74	12,92	0.17	18,4	0.38	68,67
Ρέθυμνο	1.19	11,89	0.17	14,05	0.72	74,05
Ροδόπη	2.03	22,62	0.27	17,52	0.52	59,85
Σάμος	0.59	12,27	0.03	12,71	0.35	75
Σέρρες	3.40	21,88	0.63	14,76	1.09	72,37
Τρίκαλα	2.99	20,22	0.60	12,61	0.97	67,16
Φθιώτιδα	3.65	14,72	1.44	24,83	1.46	60,43
Φλώρινα	1.09	17,26	0.13	20,22	0.38	62,5
Φωκίδα	0.40	6,91	0.05	14,16	0.44	78,91
Χαλκιδική	1.87	14,44	0.18	12,73	0.92	72,81
Χάνια	1.72	8,99	0.22	8,86	1.53	82,13
Χίος	0.54	9,78	0.01	11,38	0.42	78,83

Πηγή: New Cronos, Eurostat 2002, ίδια επεξεργασία

Πίνακας 2.6 : Κατανομή περιφερειακού ΑΕΠ στους 3 τομείς παραγωγής

Γεωγραφική ενότητα	Πρωτογενής τομέας		Δευτερογενής τομέας		Τριτογενής τομέας	
	Ποσοστό Συμμετοχής Στη χώρας	Ποσοστό Συμμετοχής Στην περιφέρειας	Ποσοστό Συμμετοχής Στη χώρας	Ποσοστό Συμμετοχής Στην περιφέρειας	Ποσοστό Συμμετοχής Στη χώρας	Ποσοστό Συμμετοχής Στην περιφέρειας
Περιφέρειες (NUTS II)	2001	2001	2001	2001	2001	2001
Ελλάδα	100	7.1	100	20.3	100	72.6
Ανατ. Μακεδονία Και Θράκη	10.50	13.07	5.05	19.28	3.58	67.66
Αττικής	3.09	0.41	34.31	14.02	42.22	85.57
Βόρειο Αιγαίο	3.24	9.99	1.43	13.55	1.63	76.45
Δυτικής Ελλάδα	9.80	9.67	4.36	13.19	5.14	77.14
Δυτικής Μακεδονία	5.06	10.14	4.04	24.82	2.13	65.04
Ήπειρος	3.45	7.20	1.85	11.85	2.55	80.95
Θεσσαλία	15.34	13.51	5.96	16.09	5.26	70.41
Ιόνια Νησιά	1.82	5.03	0.78	6.60	2.10	88.38
Κεντρική Μακεδονία	16.51	5.08	18.51	17.47	16.54	77.44
Κρήτη	8.16	7.84	2.63	7.74	5.78	84.42
Νότιο Αιγαίο	2.50	3.83	1.03	4.85	3.92	91.32
Πελοπόννησος	10.21	10.57	6.51	20.70	4.36	68.73
Στερεά Ελλάδα	10.32	8.27	13.57	33.35	4.79	58.38

Πηγή: New Cronos, Eurostat 2002, ίδια επεξεργασία

Ξεκινώντας από την πρώτη στήλη, η οποία δείχνει τη συμμετοχή των νομών και περιφερειών στη διαμόρφωση του ΑΕΠ του πρωτογενή τομέα, βλέπουμε ότι η Λάρισα είναι ο πρώτος νομός στην παραγωγή αγροτικών προϊόντων στη χώρα ακολουθούμενη από τους νομούς Θεσσαλονίκης και Έβρου. Στο επίπεδο των περιφερειών, όμως, προηγείται η Κεντρική Μακεδονία με 16,51% της συνολικής παραγωγής του πρωτογενή τομέα και ακολουθεί η Θεσσαλία με 15,34% και η Ανατολική Μακεδονία και Θράκη με 10,5%

Σύμφωνα με τα στοιχεία της δεύτερης στήλης, οι οικονομίες των Γρεβενών (26,49%), της Καρδίτσας (25,82%) και της Ηλείας (24,38%) έχουν τη μεγαλύτερη εξάρτηση από τον πρωτογενή τομέα, ενώ η Αττική τη μικρότερη (0,57%). Στο επίπεδο των περιφερειών, τη μεγαλύτερη εξάρτηση έχει η Θεσσαλία (13,51%) και η Ανατολική Μακεδονία και Θράκη (13,07%).

Στο δευτερογενή τομέα, παρατηρούμε σημαντικές διαφοροποιήσεις. Η Αττική και η Θεσσαλονίκη παράγουν παραπάνω από το μισό του βιομηχανικού προϊόντος της χώρας. Ο νομός Βοιωτίας παρουσιάζει, επίσης, υψηλή συμμετοχή εξαιτίας της εγγύτητας με την Αττική και της επέκτασης της Αττικής προς αυτόν. Τα υπόλοιπα βιομηχανικά κέντρα της χώρας, όπως η Πάτρα, ο Βόλος και η Λάρισα, έχουν σχετικά χαμηλή συμβολή. Περνώντας στα ποσοστά εξάρτησης των περιφερειών και νομών από τον δευτερογενή τομέα, βλέπουμε ότι τα μεγαλύτερα ποσοστά κατέχουν οι νομοί Κιλκίς, Κοζάνης, Ξάνθης και Αρκαδίας (χωρίς να λάβουμε υπόψη τους νομούς Βοιωτίας και Κορινθίας-παρουσιάζουν μεγάλη εξάρτηση εξαιτίας της βιομηχανικής, και όχι μόνο, επέκτασης της Αττικής προς αυτούς) και από πλευράς περιφερειών η Στερεά Ελλάδα, η Δυτική Μακεδονία και η Πελοπόννησος.

Παρατηρώντας κανείς το ποσοστό συμμετοχής του τριτογενή τομέα στο ΑΕΠ της χώρας (72,6%), καταλαβαίνει ότι η Ελλάδα εξειδικεύεται ως επί το πλείστον στο εμπόριο και τις υπηρεσίες. Η κατανομή του ΑΕΠ είναι η ακόλουθη: το 42,09% παράγεται στην Αττικής και το 11,81% στην Θεσσαλονίκη, δηλαδή το 53,9% παράγεται στις δυο μητροπολιτικές περιοχές της χώρας. Άλλοι νομοί οι οποίοι έχουν σημαντική συμβολή στον τριτογενή τομέα είναι οι τουριστικές περιοχές (Χανιά, Ηράκλειο, Δωδεκάνησα) και μεγάλα αστικά κέντρα (Αχαΐα, Λάρισα, Μαγνησία). Οι περισσότεροι νομοί της χώρας παρουσιάζουν αρκετά μεγάλη εξάρτηση από τον τριτογενή τομέα και αρκετές πάνω από το μέσο όρο της χώρας. Κάτι αντίστοιχο, παρατηρείται όταν κανείς εξετάσει τη διάθρωση των περιφερειών.

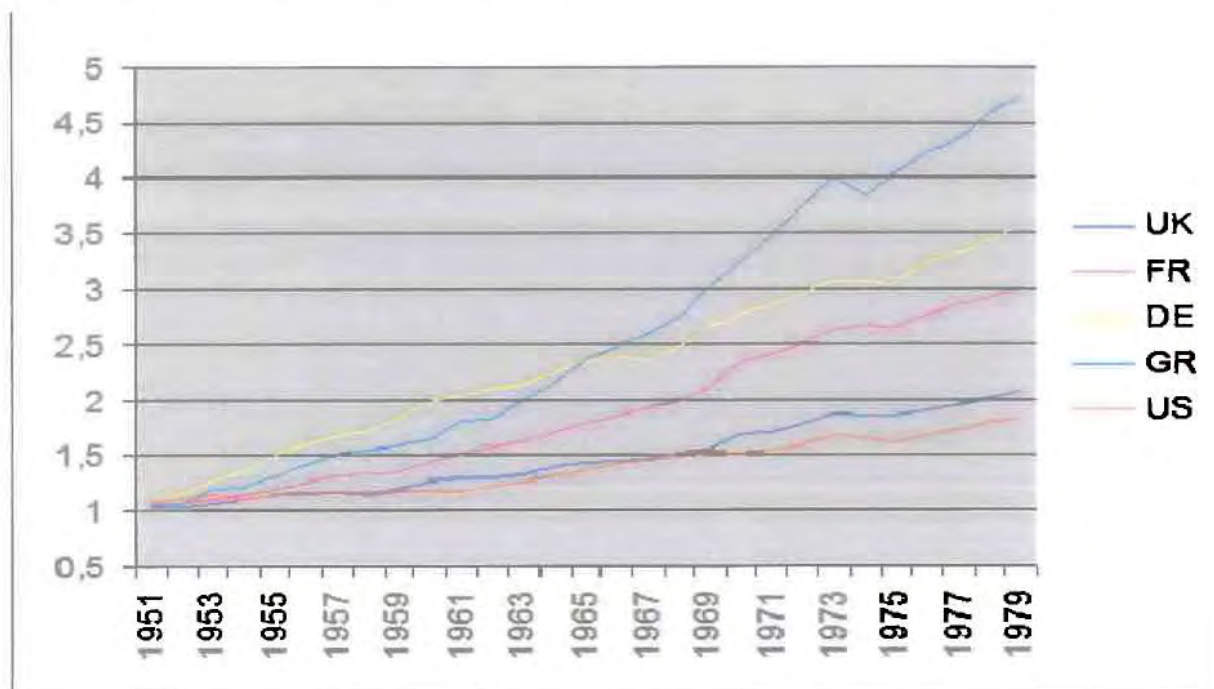
Συνοψίζοντας, θα λέγαμε ότι η Ελλάδα διαθέτει μια τομεακή κατανομή του ΑΕΠ με μικρή σχετικά συμμετοχή του πρωτογενή τομέα (7,1%), μετρία συμμετοχή του δευτερογενή τομέα (20,3%) και υψηλής συμμετοχή του τριτογενή τομέα (72,6%). Τέλος, παρατηρήσαμε ότι ο πρωτογενής τομέας παρουσιάζει χαμηλό δείκτη συγκέντρωσης και είναι διεσπαρμένος σε αρκετές περιφέρειες της χώρας, ο δευτερογενής τομέας παρουσιάζει υψηλότερο βαθμό συγκέντρωσης στις δυο μητροπολιτικές περιφέρειες, ενώ ο τριτογενής παρουσιάζει σε αρκετές περιφέρειες και νομούς ταυτόχρονα και σημαντική παρουσία και εξειδίκευση.

Η ελληνική οικονομία αναπτύχθηκε ταχύτατα μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο πόλεμο και τον εμφύλιο. Η συνεχής σύγκλιση με τις ανεπτυγμένες δυτικές χώρες όμως διακόπηκε κατά το 1980 για να ξαναρχίσει κατά το 1995 περίπου (www.wikipedia.org). Στα Διαγράμματα 2.3 και 2.4, υπάρχει μια ενδεικτική σύγκριση της ανάπτυξης στην Ελλάδα συγκρίνοντας με άλλες χώρες, με έτη βάσης το 1950 και 1980. Όπως είναι φτιαγμένα τα γραφήματα όταν η καμπύλη μιας χώρας είναι υψηλότερη από μιας άλλης πλουσιότερης, έχουμε σύγκλιση αλλιώς απόκλιση.

Βλέπει κανείς ότι το από το 1965 περίπου η Ελλάδα ξεπερνάει ακόμα και την Γερμανία σε ταχύτητα ανόδου. Αντίθετα μετά το 1980 η Ελλάδα μένει τελευταία, πίσω και από τις αρκετά πιο πλούσιες ΗΠΑ. Η κατάσταση βελτιώνεται λίγο το 1989 και ακόμα περισσότερο το 95-96. Σήμερα το ελληνικό

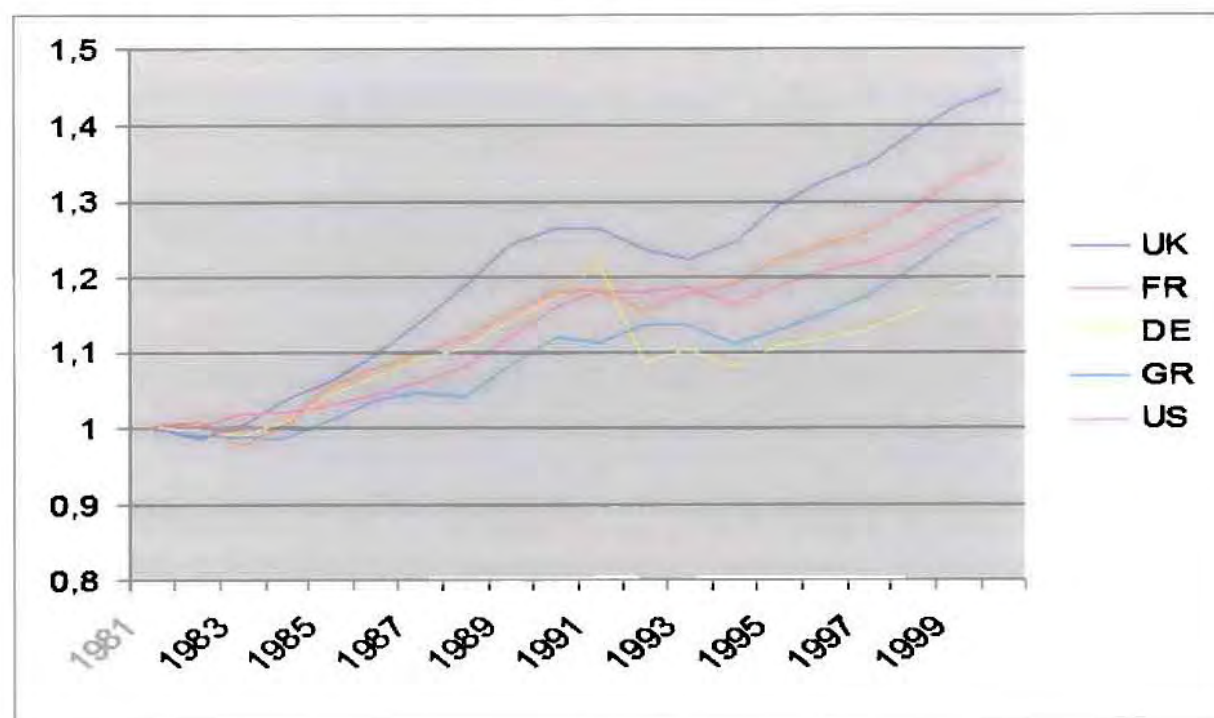
ΑΕΠ κατά κεφαλήν σε μονάδες αγοραστικής δύναμης βρίσκεται περίπου στο 98% του μέσου όρου της ΕΕ25 με ανοδικές τάσεις.

Διάγραμμα 2.3 : Διαχρονική μεταβολή ΑΕΠ (1950-1980)

Πηγή: Penn World Tables, ίδια επεξεργασία

Διάγραμμα 2.4 : Διαχρονική μεταβολή ΑΕΠ (1980-2000)

Πηγή: Penn World Tables, ίδια επεξεργασία

2.3.4. Ανθρώπινο δυναμικό και απασχόληση

Οι ανθρωπίνι πόροι τους οποίους διαθέτει μια γεωγραφική ενότητα, δηλαδή τα ποσοτικά και ποιοτικά χαρακτηριστικά του ανθρώπινου δυναμικού, είναι μακροχρόνια ο σημαντικότερος παράγοντας που επηρεάζει τις προοπτικές ανάπτυξης και προσαρμογής στο διαρκώς μεταβαλλόμενο οικονομικό περιβάλλον. Ταυτόχρονα, όμως, οι αναπτυξιακές δυνατότητες μιας περιφέρειας ή ενός νομού επηρεάζουν την κατάσταση του ανθρώπινου δυναμικού είτε μέσω των προοπτικών απασχόλησης που δημιουργούν, είτε μέσω της έλξης που ασκούν σε πληθυσμιακές ομάδες με ποιοτικά χαρακτηριστικά (Πετράκος, Ψυχάρης 2004).

Αυτή η αλληλεξάρτηση καθιστά απολύτως αναγκαία την αξιολόγηση των χαρακτηριστικών του ανθρώπινου δυναμικού και της αγοράς εργασίας σε επίπεδο νομού και περιφέρειας.

Πίνακας 2.7 : Η απασχόληση και η ανεργία στους νομούς της χώρας

Νομοί (NUTS III)	ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ %	ΑΝΕΡΓΙΑ %	Νομοί (NUTS III)	ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ %	ΑΝΕΡΓΙΑ %
ΝΟΜΟΣ ΛΑΚΩΝΙΑΣ	92,8	7,2	ΝΟΜΟΣ ΕΥΒΟΙΑΣ	88,4	11,63
ΝΟΜΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	91,6	8,38	ΝΟΜΟΣ ΑΡΤΑΣ	88,3	11,67
ΝΟΜΟΣ ΕΒΡΟΥ	91,3	8,69	ΝΟΜΟΣ ΧΙΟΥ	88,3	11,71
ΝΟΜΟΣ ΡΟΔΟΠΗΣ	91,2	8,84	ΝΟΜΟΣ ΚΑΒΑΛΑΣ	88,2	11,81
ΝΟΜΟΣ ΛΕΥΚΑΔΟΣ	90,7	9,31	ΝΟΜΟΣ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	88,2	11,81
ΝΟΜΟΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	90,6	9,41	ΝΟΜΟΣ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	88,0	12,01
ΝΟΜΟΣ ΛΑΡΙΣΗΣ	90,4	9,55	ΝΟΜΟΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	87,4	12,6
ΝΟΜΟΣ ΤΡΙΚΑΛΩΝ	90,1	9,93	ΝΟΜΟΣ ΑΙΤΩΛΙΑΣ ΚΑΙ ΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ	87,3	12,69
ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ	90,0	10	ΝΟΜΟΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ	87,2	12,79
ΝΟΜΟΣ ΛΕΣΒΟΥ	90,0	10	ΝΟΜΟΣ ΠΡΕΒΕΖΗΣ	87,1	12,86
ΝΟΜΟΣ ΑΡΚΑΔΙΑΣ	90,0	10,03	ΝΟΜΟΣ ΦΩΚΙΔΑΣ	87,0	12,96
ΝΟΜΟΣ ΣΑΜΟΥ	89,9	10,06	ΝΟΜΟΣ ΦΛΩΡΙΝΑΣ	86,8	13,22
ΝΟΜΟΣ ΦΘΙΩΤΙΔΑΣ	89,8	10,18	ΝΟΜΟΣ ΗΜΑΘΙΑΣ	86,7	13,29
ΝΟΜΟΣ ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ	89,4	10,59	ΝΟΜΟΣ ΚΑΡΔΙΤΣΑΣ	86,6	13,35
ΝΟΜΟΣ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	89,4	10,6	ΝΟΜΟΣ ΞΑΝΘΗΣ	86,6	13,35
ΝΟΜΟΣ ΧΑΝΙΩΝ	89,4	10,61	ΝΟΜΟΣ ΣΕΡΡΩΝ	86,4	13,57
ΝΟΜΟΣ ΛΑΣΙΘΙΟΥ	89,3	10,66	ΝΟΜΟΣ ΓΡΕΒΕΝΩΝ	86,3	13,71
ΝΟΜΟΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ	89,3	10,68	ΝΟΜΟΣ ΚΙΛΚΙΣ	85,4	14,59
ΝΟΜΟΣ ΒΟΙΩΤΙΑΣ	89,3	10,7	ΝΟΜΟΣ ΚΟΖΑΝΗΣ	85,0	15
ΝΟΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	89,3	10,73	ΝΟΜΟΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ	84,6	15,38

ΝΟΜΟΣ ΠΕΛΛΑΣ	89,2	10,8	ΝΟΜΟΣ ΑΧΑΪΑΣ	83,9	16,11
ΝΟΜΟΣ ΡΕΘΥΜΝΟΥ	89,1	10,87	ΝΟΜΟΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ	83,7	16,31
ΝΟΜΟΣ ΠΙΕΡΙΑΣ	89,0	10,96	ΝΟΜΟΣ ΗΛΕΪΑΣ	83,0	17,04
ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΑΣ	88,8	11,1	ΝΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	82,2	17,8
ΝΟΜΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	88,7	11,34	ΝΟΜΟΣ ΔΡΑΜΑΣ	81,9	18,11
ΝΟΜΟΣ ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ	88,5	11,53	ΝΟΜΟΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ	76,4	23,64

Πηγή: νομοί επιλογή, ίδια επεξεργασία

Στον παραπάνω πίνακα (Πίνακας 2.7) παραθέτονται τα ποσοστά απασχόλησης και ανεργίας¹¹ (στοιχεία του 2001) σε όλους τους νομούς της Ελλάδας. Ο πιο σημαντικός δείκτης είναι αυτός της ανεργίας και σ' αυτόν βλέπουμε ότι το μικρότερο ποσοστό ανεργίας το έχουν οι νομοί Λακωνίας, Κορινθίας και Έβρου. Αντίθετα, την μεγαλύτερη ανεργία παρουσιάζουν ο νομός Δωδεκανήσου, ο νομός Δράμας και ο νομός Καστοριάς. Τέλος, βλέπουμε ότι η Ελλάδα στο σύνολό της έχει ποσοστό ανεργίας 11,1%.

Πίνακας 2.8 : Οικονομικά ενεργός πληθυσμός και ανεργία στις περιφέρειες

Γεωγραφική ενότητα	Οικονομικά ενεργός πληθυσμός (χιλ.)	Ποσοστό συμμετοχής στη χώρα	Ποσοστό ανεργίας
Περιφέρειες	2001	2001	2001
Ελλάδα	4.615,4	100	11,1
Ανατολική Μακεδονία, Θράκη	243,6	5,3	9,6
Αττική	1.746,4	37,8	10,4
Βόρειο Αιγαίο	73,4	1,6	6,8
Δυτική Ελλάδα	282	6,1	10,7
Δυτική Μακεδονία	112,2	2,4	16,5
Ήπειρος	130,4	2,8	12,8
Θεσσαλία	298,8	6,5	12,9
Ιόνια Νησιά	85,3	1,8	11
Κεντρική Μακεδονία	788,6	17,1	11
Κρήτη	259	5,6	7,2
Νότιο Αιγαίο	125,7	2,7	11,9
Πελοπόννησος	246,6	5,3	9,2
Στερεά Ελλάδα	222,7	4,8	14,1

Πηγή: νομοί επιλογή, ίδια επεξεργασία

¹¹ Όπως είναι γνωστό, το ποσοστό της ανεργίας υπολογίζεται επί του εργατικού δυναμικού (που αποτελείται από τους έχοντες και τους αναζητώντες εργασία) και όχι επί του ενεργού πληθυσμού (πληθυσμός 15-65 ετών) που είναι σταθερό μέγεθος. Εάν τμήματα του ενεργού πληθυσμού που δεν εργάζονται ή δεν αναζητούν εργασία πειστούν ότι υπάρχουν προοπτικές εξεύρεσης εργασίας και αρχίσουν την αναζήτηση, τότε είναι δυνατόν να αυξηθεί η ανεργία χωρίς να έχει χειροτερεύσει η κατάσταση οικονομίας (Πετράκος, Ψυχάρης, 2004)

Ο πίνακας παρουσιάζει πληροφορίες για τον ενεργό πληθυσμό και την ανεργία σε επίπεδο περιφέρειας. Παρατηρούμε ότι το 54,9% του εργατικού δυναμικού της χώρας βρίσκεται συγκεντρωμένο στις δυο μητροπολιτικές περιοχές, ενώ οι υπόλοιπες διαθέτουν μικρά ποσοστά. Σχετικά με την ανεργία, βλέπουμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό ανεργίας κατέχει η Δυτική Μακεδονία ακολουθούμενη από τη Στερεά Ελλάδα και τη Θεσσαλία. Στον αντίποδα, το χαμηλότερο ποσοστό ανεργίας παρουσιάζει το Βόρειο Αιγαίο, η Κρήτη και η Πελοπόννησος.

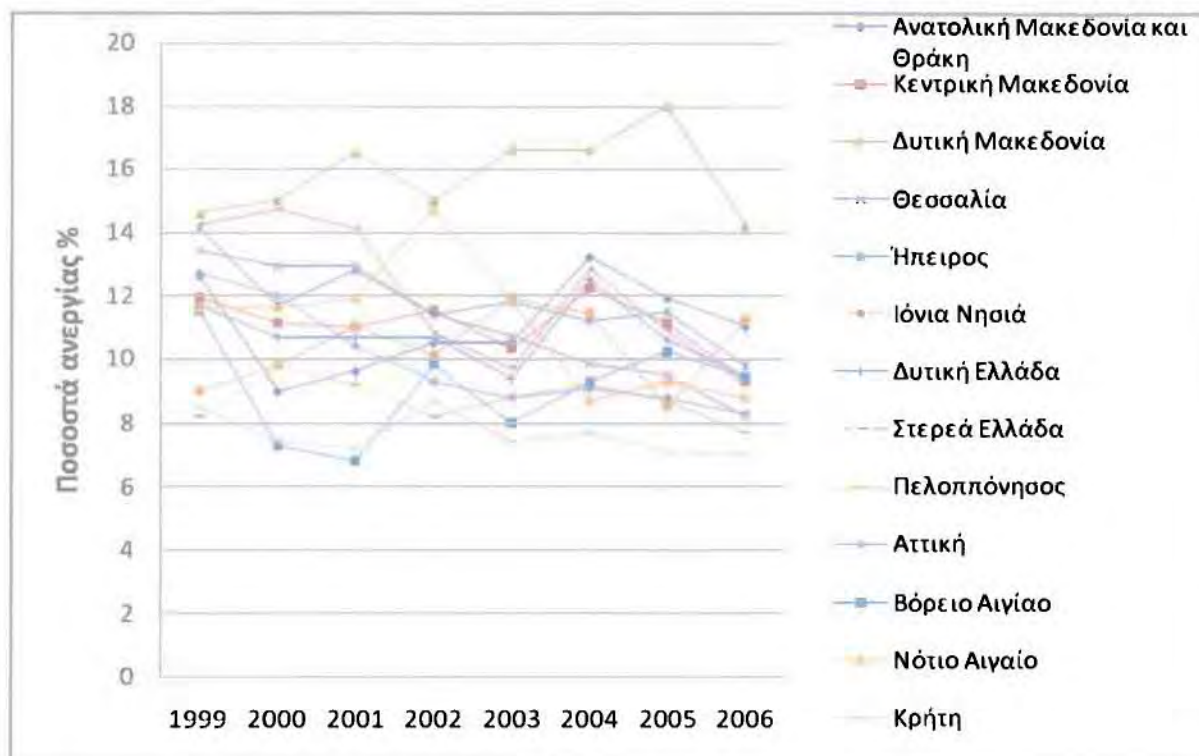
Πίνακας 2.9 : Διαχρονική εξέλιξη ανεργίας στις περιφέρειες (ποσοστά)

Περιφέρεια	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Ανατολική Μακεδονα και Θράκη	12,6	9	9,6	10,5	10,5	13,2	11,9	11
Κεντρική Μακεδονα	11,9	11,1	11	11,5	10,3	12,2	11,1	9,3
Δυτική Μακεδονία	14,6	15	16,5	15	16,6	16,6	18	14,2
Θεσσαλία	13,4	12,9	12,9	11,4	10,7	9,8	9,5	8,2
Ήπειρος	14,1	11,7	12,8	11,4	11,8	11,2	11,5	9,8
Ιόνια Νησιά	9	9,8	11	10,1	11,9	11,4	8,5	11,2
Δυτική Ελλάδα	11,7	10,7	10,7	10,7	9,4	12,5	10,6	9,5
Στερεά Ελλάδα	14,2	14,7	14,1	10,8	9,7	12,8	10,9	9,2
Πελοπόννησος	8,2	9,7	9,2	8,2	8,8	9,2	8,7	7,7
Αττική	12,7	12	10,4	9,3	8,8	9,1	8,8	8,3
Βόρειο Αιγαίο	11,5	7,3	6,8	9,8	8	9,3	10,2	9,4
Νότιο Αιγαίο	11,6	11,6	11,9	14,7	11,8	8,7	9,3	8,8
Κρήτη	8,5	7,4	7,2	8,7	7,4	7,7	7,1	7

Πηγή: *New Cronos Database*

Σαν γενικές παρατηρήσεις, μπορούμε να επισημάνουμε το γεγονός ότι η ανεργία σε όλες τις περιφέρειες το 2006 είναι χαμηλότερη σε σχέση με το 1999. Εξαιρέση αποτελούν τα Ιόνια νησιά, των οποίων η ανεργία έχει αυξηθεί κατά 2%. Καθ'όλο το χρονικό διάστημα, το μεγαλύτερο ποσοστό κατέχει η Δυτική Μακεδονία, η οποία παρουσίασε το 2005 δείκτη ανεργίας 18%. Τις μικρότερες τιμές, διαχρονικά, εμφανίζουν οι περιφέρειες της Κρήτης, του Βορείου Αιγαίου και της Πελοποννήσου. Αυτό μπορεί να οφείλεται απλά στο γεγονός ότι οι χαμηλές αναπτυξιακές προσδοκίες έχουν αποθαρρύνει σημαντικά τμήματα του ενεργού πληθυσμού και δεν αναζητούν πλέον εργασία, άρα δεν καταγράφονται στο εργατικό δυναμικό (Πετράκος, Ψυχάρης, 2004). Στο Βόρειο Αιγαίο, αυτό είναι περισσότερο προφανές αν κανείς εξετάσει το ποσοστό συμμετοχής των απασχολούμενων, 1,6% στον ενεργό πληθυσμό, που είναι το χαμηλότερο στη χώρα. Στο Διάγραμμα 2.5 που παρατίθεται στη συνέχεια, απεικονίζεται η διαχρονική εξέλιξη της ανεργίας στις περιφέρειες της χώρας. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, ήταν αναμενόμενη η εμφάνιση της περιφέρειας Δυτικής Μακεδονίας στην πρώτη θέση με τα ποσοστά ανεργίας.

Διάγραμμα 2.5 : Διαχρονική εξέλιξη ανεργίας στις περιφέρειες

Πηγή: *ιδία επεξεργασία*

Στον Πίνακα 2.10 παρουσιάζονται τα ποσοστά απασχόλησης στους νομούς της χώρας σε κάθε έναν από τους τρεις τομείς παραγωγής για το έτος 2001.

Στον πρωτογενή τομέα, την μεγαλύτερη απασχόληση συναντάμε στους νομούς Ροδόπης (49,6%), Λακωνίας (47,9%), Πέλλας (44,4%) και Καρδίτσας (42,4%). Αντίθετα, τελευταίοι στην κατάταξη βρίσκονται οι νομοί Δωδεκανήσου (6,5%), Θεσσαλονίκης (5%) και Αττικής (1,3%).

Στο δευτερογενή τομέα, παρατηρούμε ότι τη μεγαλύτερη απασχόληση παρουσιάζουν οι νομοί Κοζάνης (34,9%), Εύβοιας (29,3%), Καστοριάς (29,1%) και Κυκλάδων (28,1%). Οι νομοί Καρδίτσας (13,4%), Λασιθίου (12,9%) και Λακωνίας (11,8%) εμφανίζουν τα μικρότερα ποσοστά απασχόλησης στο δευτερογενή τομέα.

Όσον αφορά στον τριτογενή τομέα, πρώτοι στην κατάταξη έρχονται οι νομοί Αττικής (69,7%), Δωδεκανήσου (69,5%), Χίου (64,5%) και Θεσσαλονίκης (62,8%). Τα μικρότερα ποσοστά, αντίθετα, εμφανίζουν οι νομοί Πέλλας (36,2%), Λακωνίας (35,7%) και Ροδόπης (31,7%).

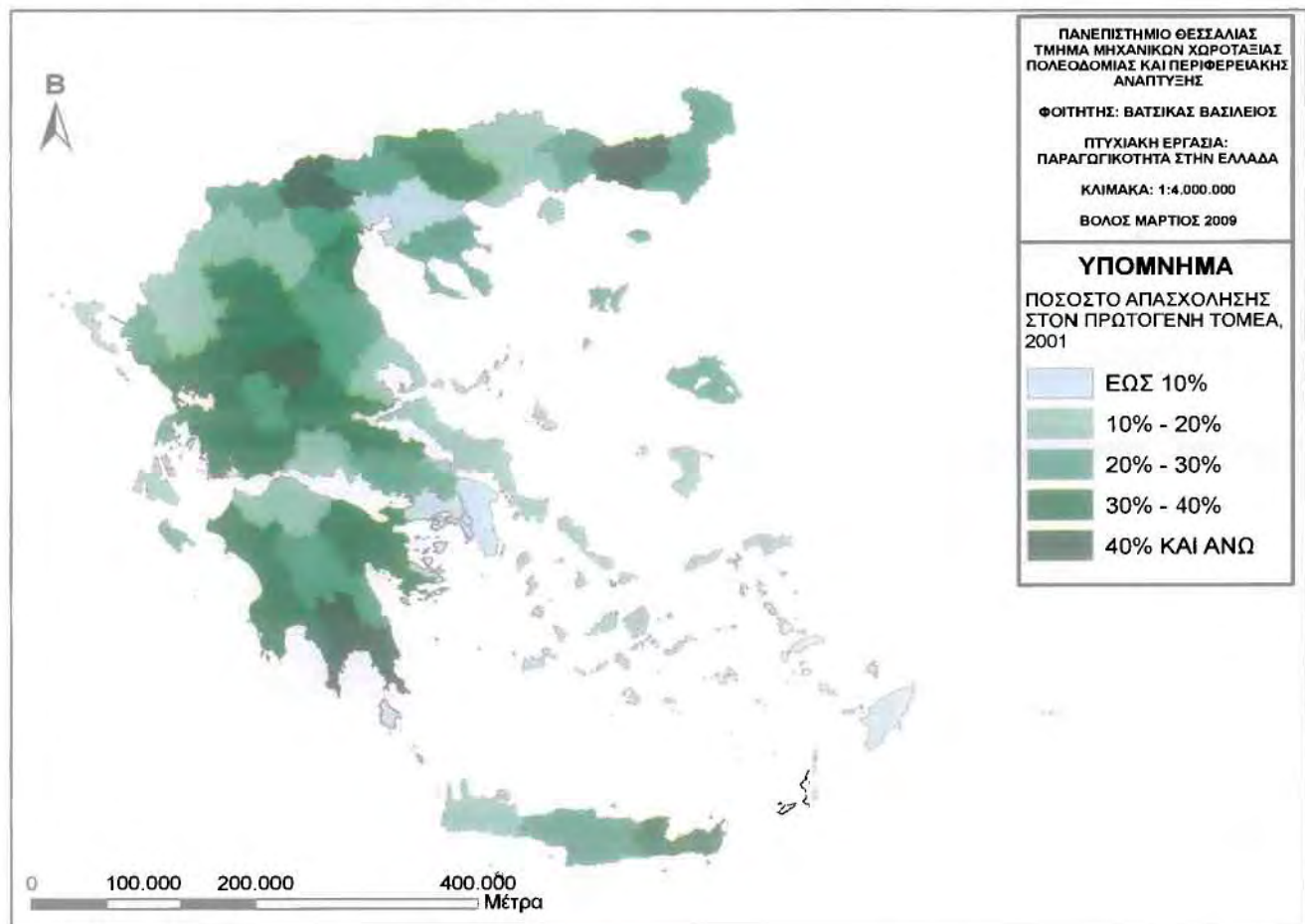
Πίνακας 2.10 : Η απασχόληση στους τρεις τομείς παραγωγής στους νομούς της χώρας (2001)

Γεωγραφική ενότητα	Ποσοστό απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα	Ποσοστό απασχόλησης στον δευτερογενή τομέα	Ποσοστό απασχόλησης στον τριτογενή τομέα
	2001	2001	2001
ΝΟΜΟΣ ΑΙΤ/ΝΙΑΣ	36,8	16,4	42,3
ΝΟΜΟΣ ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ	30,9	17,0	45,3
ΝΟΜΟΣ ΑΡΚΑΔΙΑΣ	23,5	21,9	49,5
ΝΟΜΟΣ ΑΡΤΗΣ	32,3	18,4	44,8
ΝΟΜΟΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	1,3	23,0	69,7
ΝΟΜΟΣ ΑΧΑΪΑΣ	12,5	20,0	60,5
ΝΟΜΟΣ ΒΟΙΩΤΙΑΣ	25,6	27,9	39,1
ΝΟΜΟΣ ΓΡΕΒΕΝΩΝ	33,5	18,5	45,1
ΝΟΜΟΣ ΔΡΑΜΑΣ	19,4	24,1	50,0
ΝΟΜΟΣ ΔΩΔ/ΝΗΣΟΥ	6,5	18,4	69,5
ΝΟΜΟΣ ΕΒΡΟΥ	27,6	16,9	53,0
ΝΟΜΟΣ ΕΥΒΟΙΑΣ	16,2	29,3	49,0
ΝΟΜΟΣ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	29,4	17,8	47,3
ΝΟΜΟΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ	28,1	17,8	48,7
ΝΟΜΟΣ ΗΛΕΙΑΣ	35,4	15,2	40,9
ΝΟΜΟΣ ΗΜΑΘΙΑΣ	29,5	22,4	45,6
ΝΟΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	22,6	16,0	56,7
ΝΟΜΟΣ ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ	5,0	26,7	62,8
ΝΟΜΟΣ ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ	28,8	18,8	50,3
ΝΟΜΟΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	12,6	21,6	59,9
ΝΟΜΟΣ ΚΑΒΑΛΑΣ	19,7	24,4	52,9
ΝΟΜΟΣ ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ	42,4	13,4	42,3
ΝΟΜΟΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ	19,6	29,1	47,6
ΝΟΜΟΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ	15,7	15,7	61,8
ΝΟΜΟΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ	17,0	21,2	56,6
ΝΟΜΟΣ ΚΙΑΚΙΣ	24,6	27,8	40,7
ΝΟΜΟΣ ΚΟΖΑΝΗΣ	13,2	34,9	49,5
ΝΟΜΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	32,3	19,7	43,3
ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ	12,5	28,1	54,4
ΝΟΜΟΣ ΛΑΚΩΝΙΑΣ	47,9	11,8	35,7
ΝΟΜΟΣ ΛΑΡΙΣΗΣ	28,9	19,7	49,2
ΝΟΜΟΣ ΛΑΣΙΘΙΟΥ	32,3	12,9	48,9
ΝΟΜΟΣ ΛΕΣΒΟΥ	28,0	16,3	50,2
ΝΟΜΟΣ ΛΕΥΚΑΔΟΣ	20,5	17,8	59,4
ΝΟΜΟΣ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	16,5	22,7	54,6
ΝΟΜΟΣ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	35,0	15,8	45,7
ΝΟΜΟΣ ΞΑΝΘΗΣ	28,4	26,7	39,3
ΝΟΜΟΣ ΠΕΛΛΗΣ	44,4	17,1	36,2
ΝΟΜΟΣ ΠΙΕΡΙΑΣ	31,0	17,3	47,4

ΝΟΜΟΣ ΠΡΕΒΕΖΗΣ	30,8	17,0	48,0
ΝΟΜΟΣ ΡΕΘΥΜΝΗΣ	24,7	17,8	52,7
ΝΟΜΟΣ ΡΟΔΟΠΗΣ	49,6	15,4	31,7
ΝΟΜΟΣ ΣΑΜΟΥ	19,0	18,6	59,1
ΝΟΜΟΣ ΣΕΡΡΩΝ	36,4	16,5	42,9
ΝΟΜΟΣ ΤΡΙΚΑΛΩΝ	30,4	19,1	49,0
ΝΟΜΟΣ ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ	31,1	18,7	44,0
ΝΟΜΟΣ ΦΛΩΡΙΝΗΣ	26,9	22,2	46,4
ΝΟΜΟΣ ΦΩΚΙΔΟΣ	17,4	22,5	52,4
ΝΟΜΟΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ	26,2	24,7	45,8
ΝΟΜΟΣ ΧΑΝΙΩΝ	19,6	17,1	58,4
ΝΟΜΟΣ ΧΙΟΥ	11,5	18,9	64,5

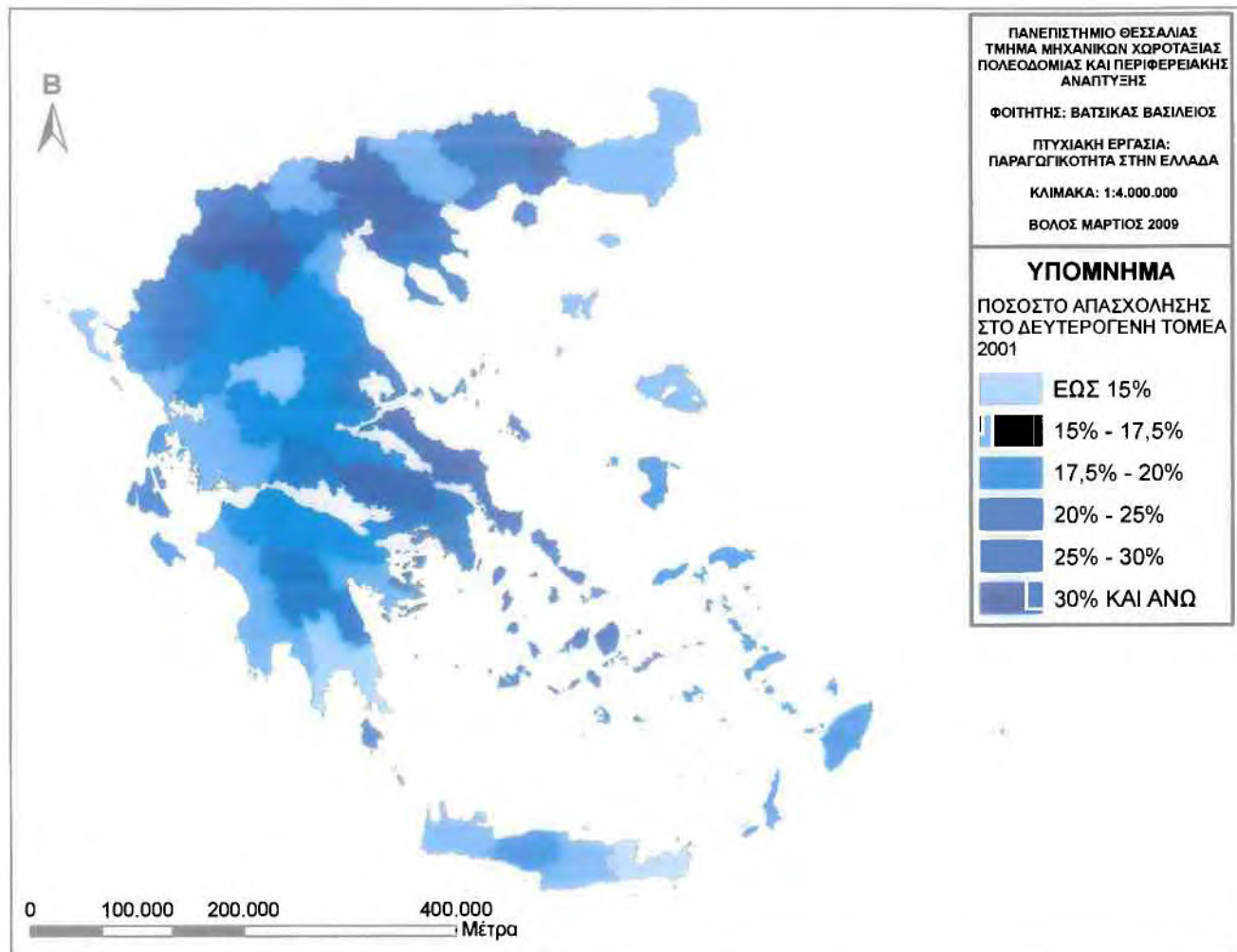
Πηγή: ίδια επεξεργασία

Χάρτης 2.3 : Ποσοστά απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα (2001)

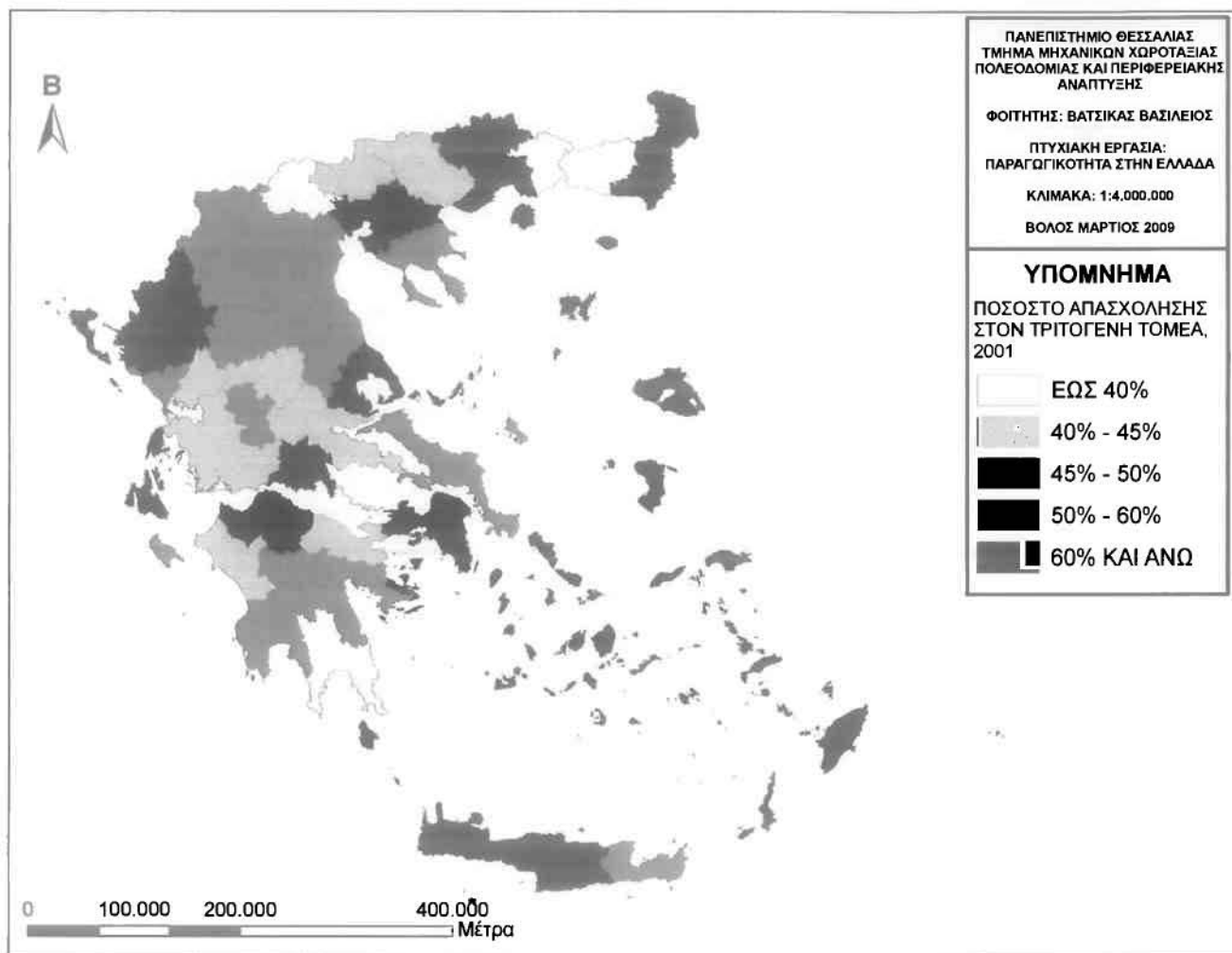
Πηγή: ίδια επεξεργασία

Χάρτης 2.4 : Ποσοστά απασχόλησης στο δευτερογενή τομέα (2001)

Πηγή: *ιδία επεξεργασία*

Χάρτης 2.5 : Ποσοστά απασχόλησης στον τριτογενή τομέα (2001)

Πηγή: *ιδία επεξεργασία*

Στους Πίνακες 2.11 και 2.12 παρουσιάζονται δείκτες οι οποίοι αφορούν την ποιότητα του ανθρώπινου δυναμικού των νομών και περιφερειών της χώρας, όπως αυτή μετράται από το επίπεδο της εκπαίδευσης. Με βάση αυτά τα στοιχεία, παρατηρούμε ένα έντονα πολωμένο πρότυπο χωρικής εγκατάστασης του ανθρώπινου κεφαλαίου της χώρας. Διαπιστώνεται ότι για κάθε 1000 άτομα, οι 681 κάτοχοι μεταπτυχιακού βρίσκονται στην Αθήνα και οι 115 στην Θεσσαλονίκη. Εξετάζοντας τους πτυχιούχους ανωτάτων σχολών, παρατηρούμε ότι για κάθε 1000 άτομα, οι 490 βρίσκονται στην Αθήνα, οι 125 στην Θεσσαλονίκη και οι 25 στην Αχαΐα. Ανάλογα είναι και τα αποτελέσματα στους πτυχιούχους ανωτέρων σχολών. Όπως καταλαβαίνει κανείς οι περισσότεροι πτυχιούχοι της χώρας είναι εγκαταστημένοι στα δυο μητροπολιτικά κέντρα της χώρας και η κατανομή αυτή έχει σοβαρές επιπτώσεις στην ανάπτυξη των νομών και περιφερειών της χώρας, καθώς επηρεάζει σημαντικά τη χωρική κατανομή των οικονομικών δραστηριοτήτων.

Πίνακας:2.11 Η ποιότητα του ανθρώπινου δυναμικού στους νομούς της χώρας

Γεωγραφική ενότητα	Κάτοχοι μεταπτυχιακού ανά 1000 κατοίκους	Πτυχιούχοι ανωτάτων σχολών ανά 1000 κατοίκους	Πτυχιούχοι ανωτέρων σχολών ανά 1000 κατοίκους
	2001	2001	2001
Νομοί (NUTS III)	2001	2001	2001
ΕΛΛΑΔΑ	1000	1000	1000
ΑΤΤΙΚΗΣ	681	490	434
ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ	115	125	122
ΑΧΑΪΑΣ	17	25	28
ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	16	21	31
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	7	16	14
ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	9	17	19
ΔΩΔ/ΝΗΣΟΥ	11	12	18
ΛΑΡΙΣΗΣ	10	23	23
ΧΑΝΙΩΝ	8	11	16
ΕΒΡΟΥ	6	11	11
ΚΕΡΚΥΡΑΣ	4	7	7
ΚΑΒΑΛΑΣ	5	9	12
ΛΕΣΒΟΥ	5	7	9
ΕΥΒΟΙΑΣ	7	12	16
ΑΙΤ/ΝΙΑΣ	4	11	11
ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	5	10	10
ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ	5	11	12
ΡΟΔΟΠΗΣ	3	6	6
ΡΕΘΥΜΝΗΣ	3	5	6
ΞΑΝΘΗΣ	3	6	7
ΗΛΕΙΑΣ	3	8	9
ΣΕΡΡΩΝ	5	11	14
ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	5	9	9
ΠΙΕΡΙΑΣ	3	8	10
ΚΥΚΛΑΔΩΝ	4	6	8
ΑΡΚΑΔΙΑΣ	5	6	7
ΚΟΖΑΝΗΣ	4	9	13
ΗΜΑΘΙΑΣ	3	9	11
ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ	4	6	6
ΒΟΙΩΤΙΑΣ	4	6	7
ΔΡΑΜΑΣ	2	6	8
ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ	2	5	6

ΑΡΤΗΣ	1	5	5
ΤΡΙΚΑΛΩΝ	2	10	8
ΧΙΟΥ	3	3	6
ΛΑΚΩΝΙΑΣ	3	5	4
ΣΑΜΟΥ	2	3	3
ΚΙΑΚΙΣ	2	4	7
ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ	2	2	3
ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ	2	7	5
ΛΑΣΙΘΙΟΥ	1	5	7
ΦΛΩΡΙΝΗΣ	1	4	4
ΠΕΛΛΗΣ	2	7	8
ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ	2	3	4
ΦΩΚΙΔΟΣ	1	2	3
ΠΡΕΒΕΖΗΣ	1	4	4
ΖΑΚΥΝΘΟΥ	1	2	2
ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	1	1	1
ΛΕΥΚΑΔΟΣ	1	2	2
ΓΡΕΒΕΝΩΝ	1	2	2
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	1	2	2

Πηγή: ΕΣΥΕ, 2001, ίδια επεξεργασία

Στο επίπεδο των περιφερειών (Πίνακας 2.12) το πολωμένο πρότυπο χωρικής εγκατάστασης του ανθρώπινου κεφαλαίου της χώρας παρατηρείται και πάλι. Ειδικότερα, για κάθε 1000 άτομα κατόχους μεταπτυχιακού, οι 681 βρίσκονται στην Αττική και οι 132 στην Κεντρική Μακεδονία. Αντίστοιχα είναι και τα αποτελέσματα στους πτυχιούχους ανωτέρων και ανωτάτων σχολών, με την Αττική και την Κεντρική Μακεδονία να υπερέχουν ξεκάθαρα.

Πίνακας 2.12: Η ποιότητα του ανθρώπινου δυναμικού στις περιφέρειες της χώρας

Γεωγραφική ενότητα	Κάτοχοι μεταπτυχιακού ανά 1000 κατοίκους	Πτυχιούχοι ανωτάτων σχολών ανά 1000 κατοίκους	Πτυχιούχοι ανωτέρων σχολών ανά 1000 κατοίκους
	ποσοστό στη χώρα	ποσοστό στη χώρα	ποσοστό στη χώρα
Περιφέρειες (NUTS II)	2001	2001	2001
ΑΤΤΙΚΗ	681	490	434
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	132	170	178
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	24	56	56
ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	24	45	49
ΚΡΗΤΗ	29	43	60
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚ. & ΘΡΑΚΗ	21	38	44
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	21	37	36
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	18	33	38
ΗΠΕΙΡΟΣ	10	27	26
ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	7	18	22
ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	10	13	18
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	8	13	15

ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ

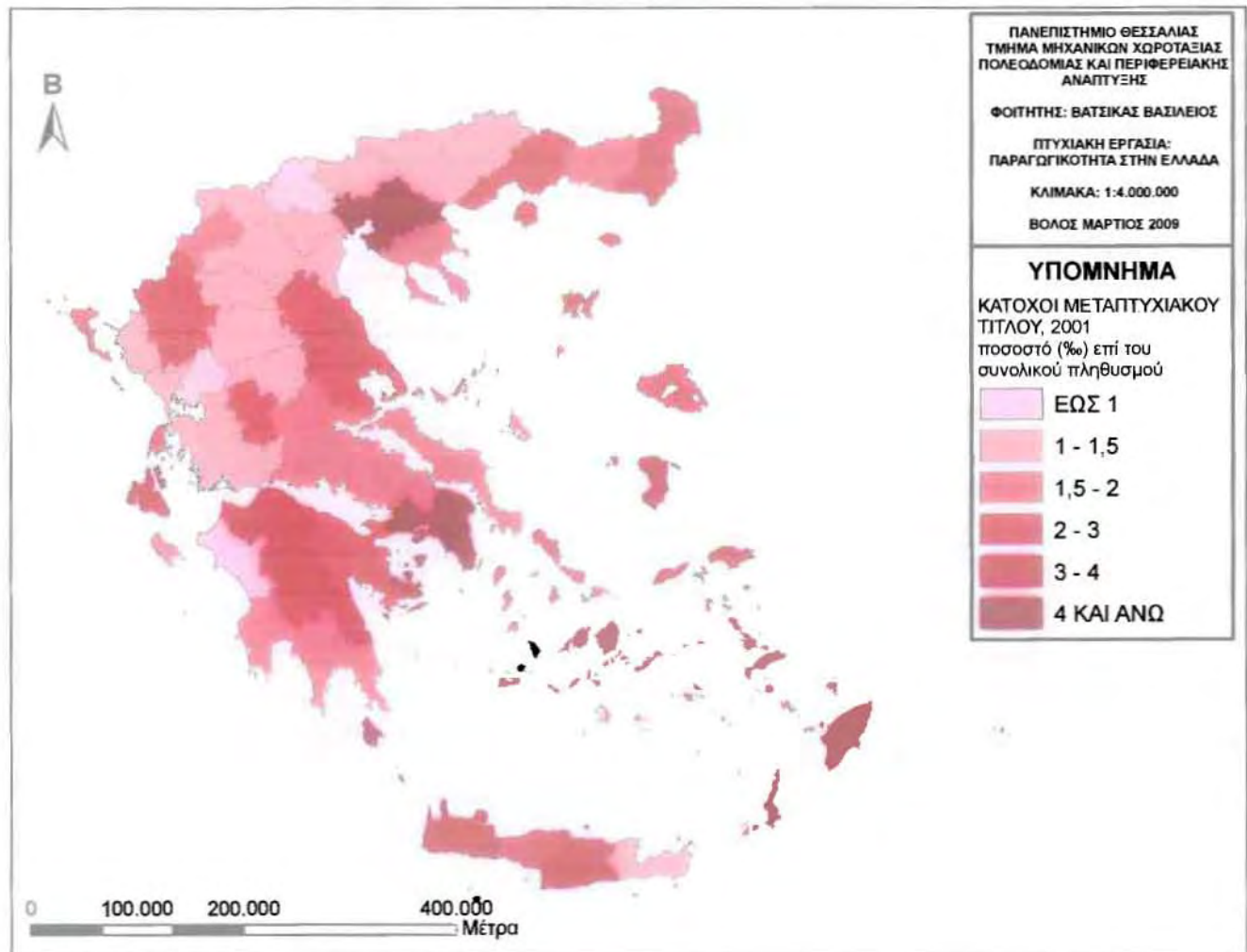
15

18

26

Πηγή: ΕΣΥΕ, 2001, ίδια επεξεργασία

Χάρτης 2.6 : Κάτοχοι μεταπτυχιακού τίτλου (2001)

Πηγή: ίδια επεξεργασία

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3.1. Εισαγωγή

Στην παρούσα μελέτη θα γίνει η ανάλυση της παραγωγικότητας της εργασίας σε 10 τομείς απασχόλησης και στους 51 νομούς της χώρας. Τα δεδομένα αφορούν στο έτος 2001. Οι δέκα τομείς απασχόλησης είναι οι ακόλουθοι: 1) ο κλάδος της γεωργίας, 2) ο κλάδος των μεταλλείων-ορυχείων, 3) ο κλάδος της μεταποίησης/βιομηχανίας, 4) ο κλάδος της ενέργειας, 5) ο κλάδος της κατασκευής, 6) ο κλάδος του εμπορίου, 7) ο κλάδος των ξενοδοχείων-εστιατορίων, 8) ο κλάδος των μεταφορών, 9) ο κλάδος των χρηματοπιστωτικών οργανισμών και 10) ο κλάδος των υπηρεσιών.

Ο υπολογισμός της παραγωγικότητας έγινε με βάση το προϊόν του κάθε κλάδου οικονομικής δραστηριότητας και τον αριθμό των απασχολούμενων στον αντίστοιχο κλάδο. Δηλαδή:
Παραγωγικότητα (Q)= Προϊόν (σε ευρώ)/αριθμός απασχολούμενων

Η παραγωγικότητα έχει υπολογιστεί σε σχέση με το σύνολο της χώρας (χώρα=100) για να είναι άμεσα συγκρίσιμη και κατανοητή.

Στο παράρτημα, στο τέλος της εργασίας, παρουσιάζονται χάρτες με τη γραφική απεικόνιση της παραγωγικότητας κάθε κλάδου σε κάθε νομό και κάθε περιφέρεια της χώρας. Η απεικόνιση γίνεται με τη μορφή ραβδογράμματος με τη χώρα να έχει σταθερό δείκτη (χώρα=100).

3.2. Παραγωγικότητα στον κλάδο της γεωργίας

Ο κλάδος της γεωργίας περιλαμβάνει την κτηνοτροφία, τη θήρα και τη δασοκομία. Στον τομέα αυτό απασχολούνται 573.713 άτομα και των δυο φύλλων. Στο σύνολο των απασχόλησης της χώρας, ο κλάδος της γεωργίας παρουσιάζει ποσοστό απασχόλησης 14%.

Πίνακας 3.1 : Δείκτης παραγωγικότητας των νομών στον κλάδο της γεωργίας (2001)

Γεωγραφική ενότητα	Δείκτης παραγ/τας (χώρα=100)	Ποσοστό γεωργικής απασχό/σης στο σύνολο απασχό/σης του νομού	Γεωγραφική ενότητα	Δείκτης παραγ/τας (χώρα=100)	Ποσοστό γεωργικής απασχό/σης στο σύνολο απασχό/σης του νομού
ΧΙΟΥ	225	9	ΗΛΕΙΑΣ	105	35,1
ΔΩΔ/ΝΗΣΟΥ	215	4,7	ΚΑΒΑΛΑΣ	103	18,8
ΚΟΖΑΝΗΣ	213	13,1	ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	100	14
ΚΥΚΛΑΔΩΝ	184	10,4	ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ	96	29,8
ΕΥΒΟΙΑΣ	178	14,1	ΑΤΤΙΚΗΣ	95	1,2
ΕΒΡΟΥ	163	26,9	ΡΕΘΥΜΝΗΣ	94	24,5
ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	161	15,6	ΧΑΝΙΩΝ	91	19,2
ΓΡΕΒΕΝΩΝ	157	33,1	ΚΙΑΚΙΣ	90	24,5
ΔΡΑΜΑΣ	143	19,4	ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	87	22,5

ΒΟΙΩΤΙΑΣ	140	25,2	ΣΕΡΡΩΝ	83	36,3
ΣΑΜΟΥ	136	17,7	ΛΑΣΙΘΙΟΥ	80	31,5
ΦΛΩΡΙΝΗΣ	133	26,6	ΠΙΕΡΙΑΣ	78	30,1
ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ	132	23,7	ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	77	34,5
ΦΩΚΙΔΟΣ	132	15,2	ΑΙΤ/ΝΙΑΣ	73	35,5
ΛΕΣΒΟΥ	128	26	ΠΡΕΒΕΖΗΣ	71	29,7
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	127	12,3	ΚΕΡΚΥΡΑΣ	70	15,2
ΚΕΦΑΛΛΗΝΙ ΑΣ	121	14,9	ΞΑΝΘΗΣ	70	28,3
ΤΡΙΚΑΛΩΝ	120	30,4	ΗΜΑΘΙΑΣ	67	29,4
ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ	119	4,6	ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	67	31,8
ΑΧΑΙΑΣ	118	12,3	ΖΑΚΥΝΘΟΥ	66	27,7
ΑΡΚΑΔΙΑΣ	116	23,1	ΛΑΚΩΝΙΑΣ	65	47,3
ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ	115	42,3	ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ	61	27,4
ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ	114	30,1	ΠΕΛΛΑΣ	59	44,3
ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ	111	19,5	ΑΡΤΗΣ	59	31,2
ΛΕΥΚΑΔΟΣ	111	17,7	ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	57	29,2
ΛΑΡΙΣΗΣ	106	28,9	ΡΟΔΟΠΗΣ	53	49,3

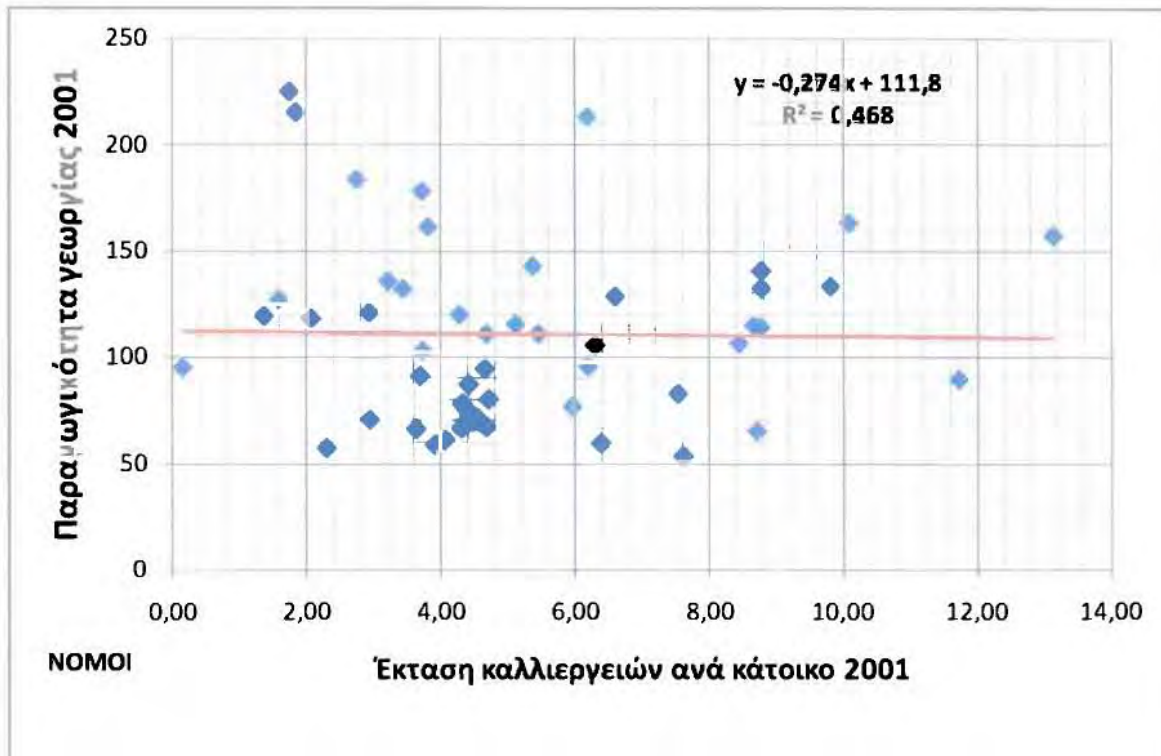
Πηγή: ΕΣΥΕ, νομοί επιλογή, ίδια επεξεργασία

Το ύψος της παραγωγικότητας στην γεωργία παρουσιάζει ένα σημαντικό εύρος στους νομούς της χώρας, με δείκτες 53-225 (χώρα=100). Τη μεγαλύτερη παραγωγικότητα στη χώρα παρουσιάζουν οι νησιωτικοί νομοί (Χίου, Δωδεκανήσου, Κυκλάδων) με το νομό Κοζάνης να παρεμβάλλεται ανάμεσά τους. Το στοιχείο αυτό είναι ενδιαφέρον, αν ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι αυτοί οι 4 νομοί παρουσιάζουν από τα χαμηλότερα ποσοστά γεωργικής απασχόλησης στο σύνολο απασχόλησης του κάθε νομού. Αντίθετα, νομοί με υψηλό ποσοστό γεωργικής απασχόλησης, όπως οι νομοί Ροδόπης, Λακωνίας και Πέλλας έχουν τη χαμηλότερη παραγωγικότητα στη χώρα. Για παράδειγμα, ο νομός Ροδόπης του οποίου το μισό εργατικό δυναμικό απασχολείται στη γεωργία, παρουσιάζει το μικρότερο δείκτη παραγωγικότητας στη χώρα ($Q_{\text{Ροδόπης}}=53$). Συνοψίζοντας, οι πιο πάνω παρατηρήσεις οδηγούν στο συμπέρασμα ότι παρά την ύπαρξη μιας διαφοροποίησης¹² στην

¹² Οι διαφοροποιήσεις στη γεωργική παραγωγικότητα των νομών με βάση το πιο πάνω πλέγμα συσχετίσεων, οφείλονται συνεπώς και σε άλλα στοιχεία που συμβάλλουν επίσης στη μεταβολή της παραγωγικότητας, όπως πρωτίστως οι αρδευόμενες εκτάσεις, τα είδη καλλιεργειών, η συντήρηση και λίπανση εδαφών, η αγροτική πολιτική του κράτους και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι επιχορηγήσεις αυτών κτλ., των οποίων η διερεύνηση και η λεπτομερής αξιολόγηση των επιπτώσεων τους δεν ανήκει στο αντικείμενο αυτής της μελέτης.

παραγωγικότητα της γεωργίας μεταξύ των νομών, που έχει ως αποτέλεσμα τη διεύρυνση της ανισότητας μεταξύ ορισμένων νομών, γεγονός παραμένει ότι σε παραπάνω από τους μισούς νομούς της χώρας συναντάμε δείκτη παραγωγικότητας μεγαλύτερο από αυτόν της χώρας.

Διάγραμμα 3.1 : Συσχέτιση παραγωγικότητας γεωργίας με την έκταση των καλλιεργειών (2001)

Πηγή: ίδια επεξεργασία

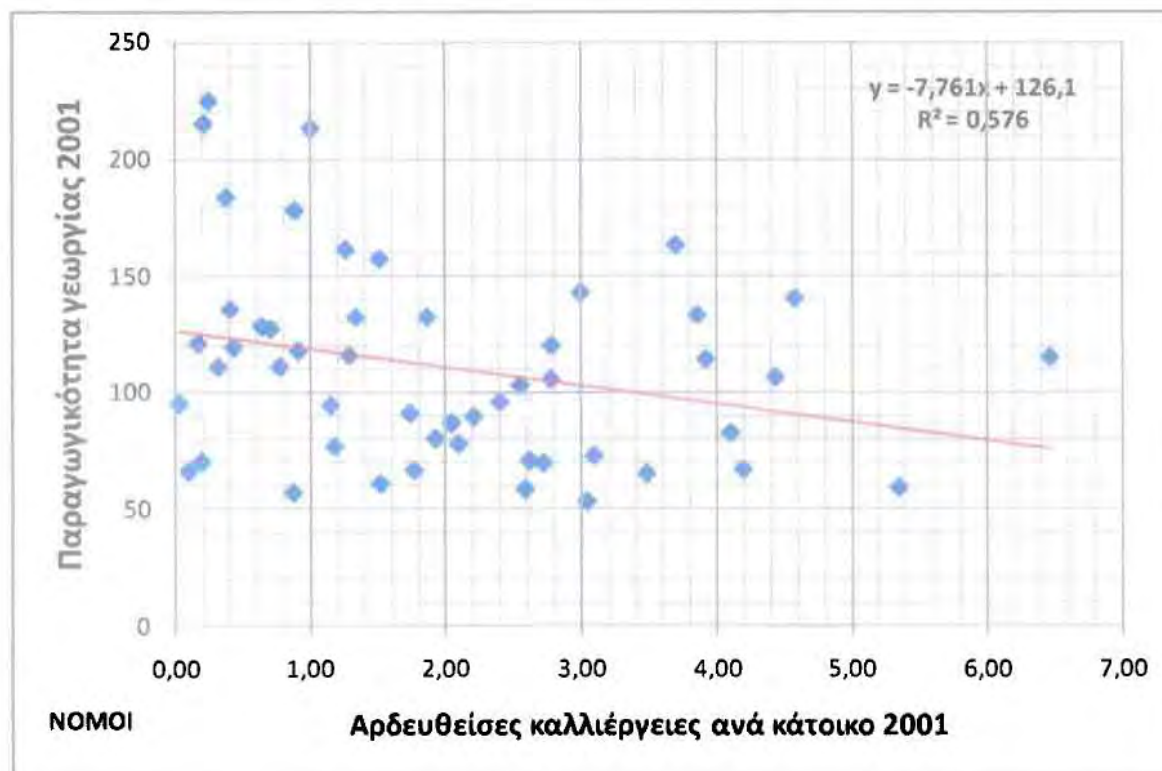
Στο παραπάνω διάγραμμα (3.1) παρουσιάζεται η συσχέτιση της παραγωγικότητας στη γεωργία με την έκταση των καλλιεργειών. Οι καλλιέργειες έχουν διαιρεθεί με τον πληθυσμό κάθε νομού, για να είναι αντιπροσωπευτικές του μεγέθους και της δυναμικής του κάθε νομού. Το ίδιο συμβαίνει και στο Διάγραμμα, μόνο που οι καλλιέργειες αντικαθίστανται από τις αρδευθείσες εκτάσεις. Και αυτό το μέγεθος ανάγεται στον πληθυσμό κάθε νομού για τον ίδιο λόγο που αναφέρθηκε παραπάνω.

Και στα δυο Διαγράμματα παρατηρούμε ότι η παραγωγικότητα της γεωργίας δεν παρουσιάζει αναλογική σχέση ούτε με τον αριθμό των καλλιεργειών αλλά ούτε και με τον αριθμό των αρδευόμενων εκτάσεων. Δεν μπορεί κανείς, λοιπόν, να ισχυριστεί ότι όσο περισσότερες καλλιέργειες και όσο περισσότερες αρδευόμενες εκτάσεις έχει ένας νομός, τόσο μεγαλύτερη παραγωγικότητα θα παρουσιάζει. Ο λόγος που συμβαίνει αυτό είναι ότι κάθε περιοχή έχει τα δικά της, μοναδικά χαρακτηριστικά και είναι, σχεδόν, απίθανο να γίνει ουσιαστική σύγκριση στην παραγωγικότητα μεταξύ των νομών. Υπάρχουν πολλοί παράγοντες από τους οποίους εξαρτάται το

ύψος της παραγωγικότητας. Το γεωγραφικό προφίλ ενός νομού, το είδος των καλλιεργειών, οι επιδοτήσεις, η αγροτική πολιτική, η εκμηχάνιση του τομέα, η μοναδικότητα και ο ανταγωνισμός των προϊόντων, η προσφορά και η ζήτηση της αγοράς. Για παράδειγμα, η μαστίχα που παράγεται στο νομό Χίου, είναι ένα προϊόν μοναδικό και που κατά πάσα πιθανότητα η ζήτηση του θα υπερβαίνει της προσφοράς του. Λογικό είναι, συνεπώς, ο νομός Χίου να παρουσιάζει παραγωγικότητα μεγαλύτερη από το νομό Λάρισας για παράδειγμα. Το βαμβάκι που παράγεται στο Θεσσαλικό κάμπο μπορεί, εξίσου, να καλλιεργηθεί σε πολλές περιοχές της χώρας, αυξάνοντας έτσι τον ανταγωνισμό και μειώνοντας την παραγωγικότητα. Ίδια συσχέτιση μπορεί να γίνει και με τις επιδοτήσεις του κράτους και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Μεγαλύτερη επιδότηση, λογικά, θα δικαιούται ο παραγωγός ενός σπάνιου και δυσεύρετου είδους σε μία απομακρυσμένη περιοχή από ότι ο παραγωγός ενός κοινού είδους σε κάποιον «αγροτικό» νομό της χώρας.

Ανακεφαλαιώνοντας, η παραγωγικότητα της εργασίας στη γεωργία είναι δύσκολο να ερμηνευθεί με έναν συγκεκριμένο τρόπο, καθώς οι διαφοροποιήσεις στα χαρακτηριστικά μεταξύ των νομών της χώρας είναι σημαντικές.

Διάγραμμα 3.2 : Συσχέτιση παραγωγικότητας γεωργίας με τις αρδευθείσες καλλιέργειες (2001)

Πηγή: *ιδία επεξεργασία*

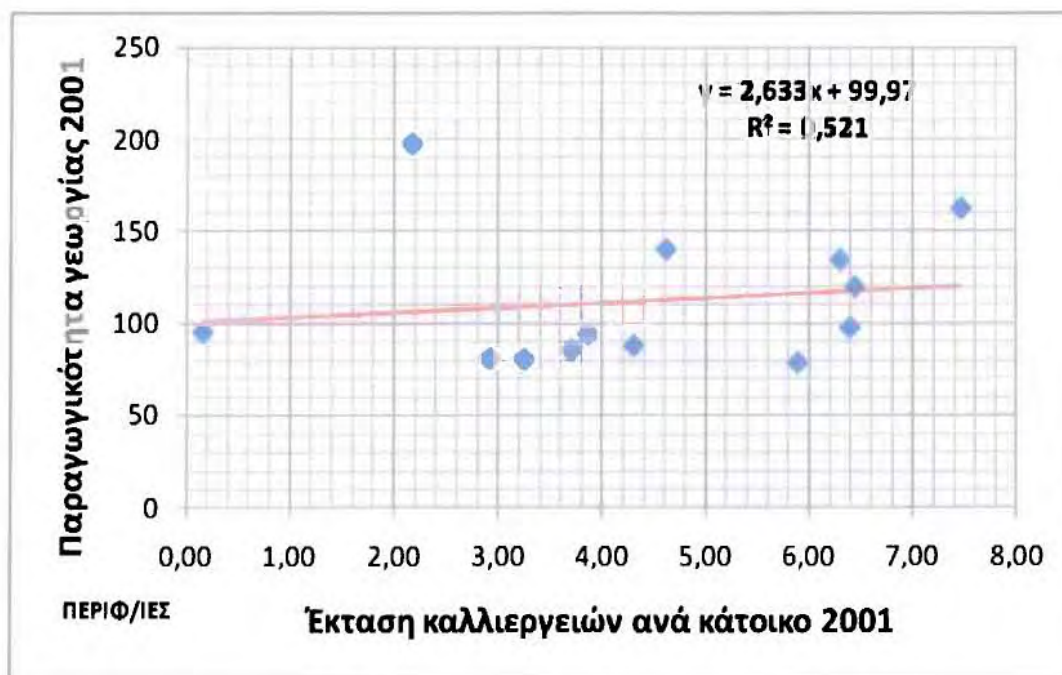
Στο Πίνακα 3.2 παρουσιάζονται οι δείκτες παραγωγικότητας των περιφερειών της χώρας στον κλάδο της γεωργίας καθώς και τα αντίστοιχα ποσοστά απασχόλησης στον κλάδο. Προηγούνται οι περιφέρειες Νοτίου Αιγαίου και Δυτικής Μακεδονίας, ενώ τελευταίες εμφανίζονται η Πελοπόννησος και τα Νησιά του Ιονίου. Πέντε περιφέρειες, επίσης, παρουσιάζουν δείκτη παραγωγικότητας παραπάνω από ότι η χώρα.

Πίνακας 3.2 : Δείκτης παραγωγικότητας των περιφερειών στον κλάδο της γεωργίας (2001)

Περιφέρεια	Δείκτης παραγωγικότητας(χώρα=100)	Ποσοστό απασχόλησης στον τομέα
ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	197	6,82
ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	162	19,08
ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	140	20,19
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	134	22,28
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	119	27,68
ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΟΣ	100	14,00
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ & ΘΡΑΚΗ	97	28,79
ΑΤΤΙΚΗ	95	1,18
ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	94	25,06
ΚΡΗΤΗ	88	23,13
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	85	15,95
ΗΠΕΙΡΟΣ	81	21,43
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	80	17,88
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	78	33,51

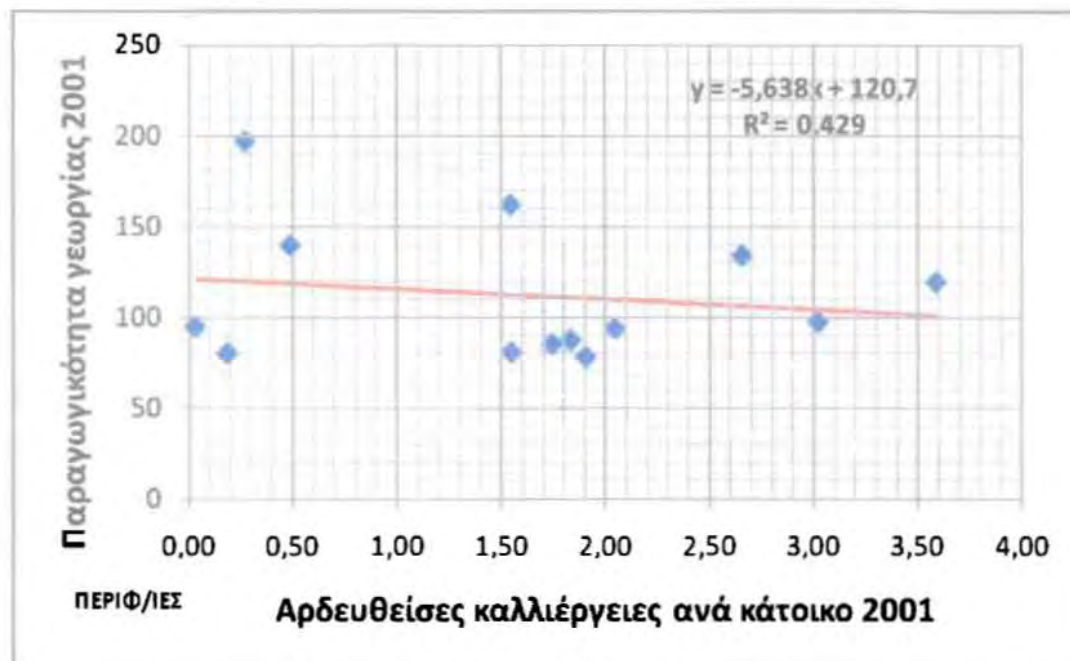
Πηγή: ΕΣΥΕ, νομοί επιλογή, ίδια επεξεργασία

Διάγραμμα 3.3 : Συσχέτιση παραγωγικότητας γεωργίας με την έκταση των καλλιεργειών (2001)

Πηγή: ίδια επεξεργασία

Διάγραμμα 3.4 : Συσχέτιση παραγωγικότητας γεωργίας με τις αρδευθείσες καλλιέργειες (2001)

Πηγή: ίδια επεξεργασία

3.3. Παραγωγικότητα στον κλάδο των μεταλλείων-ορυχείων

Ο κλάδος αυτός απασχολεί τους λιγότερους εργαζομένους στη χώρα. Συγκεκριμένα, το 2001 οι απασχολούμενοι ανέρχονται σε 11.346 άτομα και των δύο φύλλων. Ο δείκτης απασχόλησης του κλάδου στο σύνολο της χώρας είναι 0,28%.

Πίνακας 3.3: Δείκτης παραγωγικότητας των νομών στον κλάδο των μεταλλείων/ορυχείων (2001)

Γεωγραφική ενότητα	Δείκτης παραγ/τας (χώρα=100)	Ποσοστό απασχόλησης στον τομέα	Γεωγραφική ενότητα	Δείκτης παραγ/τας (χώρα=100)	Ποσοστό απασχόλησης στον τομέα
ΝΟΜΟΣ ΑΡΚΑΔΙΑΣ	643	0,52	ΝΟΜΟΣ ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ	53	0,08
ΝΟΜΟΣ ΗΛΕΙΑΣ	291	0,02	ΝΟΜΟΣ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	49	0,1
ΝΟΜΟΣ ΦΛΩΡΙΝΗΣ	238	1,48	ΝΟΜΟΣ ΔΡΑΜΑΣ	45	1,29
ΝΟΜΟΣ ΠΙΕΡΙΑΣ	214	0,05	ΝΟΜΟΣ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	44	0,41
ΝΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	211	0,17	ΝΟΜΟΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ	42	0,22
ΝΟΜΟΣ ΑΙΤΩΛΙΑΣ ΚΑΙ ΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ	206	0,14	ΝΟΜΟΣ ΣΑΜΟΥ	42	0,44
ΝΟΜΟΣ ΛΕΥΚΑΔΟΣ	202	0,03	ΝΟΜΟΣ ΚΑΒΑΛΑΣ	40	1,42
ΝΟΜΟΣ ΚΟΖΑΝΗΣ	175	5,68	ΝΟΜΟΣ ΡΟΔΟΠΗΣ	40	0,09
ΝΟΜΟΣ ΡΕΘΥΜΝΗΣ	168	0,15	ΝΟΜΟΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ	37	0,14

ΝΟΜΟΣ ΦΩΚΙΔΟΣ	133	1,6	ΝΟΜΟΣ ΤΡΙΚΑΛΩΝ	37	0,13
ΝΟΜΟΣ ΕΥΒΟΙΑΣ	133	0,62	ΝΟΜΟΣ ΕΒΡΟΥ	36	0,16
ΝΟΜΟΣ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	128	0,05	ΝΟΜΟΣ ΠΡΕΒΕΖΗΣ	30	0,2
ΝΟΜΟΣ ΑΧΑΪΑΣ	110	0,07	ΝΟΜΟΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	28	0,01
ΝΟΜΟΣ ΒΟΙΩΤΙΑΣ	103	0,69	ΝΟΜΟΣ ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ	26	0,07
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	100	0,28	ΝΟΜΟΣ ΗΜΑΘΙΑΣ	25	0,16
ΝΟΜΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	99	0,16	ΝΟΜΟΣ ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ	22	0,25
ΝΟΜΟΣ ΛΕΣΒΟΥ	96	0,14	ΝΟΜΟΣ ΠΕΛΛΗΣ	22	0,17
ΝΟΜΟΣ ΧΑΝΙΩΝ	92	0,07	ΝΟΜΟΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ	21	0,26
ΝΟΜΟΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ	92	2,14	ΝΟΜΟΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	19	0,36
ΝΟΜΟΣ ΛΑΣΙΘΙΟΥ	90	0,2	ΝΟΜΟΣ ΚΙΑΚΙΣ	18	0,08
ΝΟΜΟΣ ΛΑΡΙΣΗΣ	87	0,08	ΝΟΜΟΣ ΓΡΕΒΕΝΩΝ	16	0,13
ΝΟΜΟΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ	82	0,2	ΝΟΜΟΣ ΞΑΝΘΗΣ	12	0,13
ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ	73	1,35	ΝΟΜΟΣ ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ	7	0,89
ΝΟΜΟΣ ΛΑΚΩΝΙΑΣ	70	0,09	ΝΟΜΟΣ ΧΙΟΥ	5	0,19
ΝΟΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	68	0,05	ΝΟΜΟΣ ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ	5	0,27
ΝΟΜΟΣ ΣΕΡΡΩΝ	58	0,15	ΝΟΜΟΣ ΑΡΤΗΣ	5	0,22

Πηγή: ΕΣΥΕ, νομοί επιλογή, ίδια επεξεργασία

Στον Πίνακα 3.3 παρατίθεται η παραγωγικότητα του κάθε νομού στον κλάδο των μεταλλείων-ορυχείων. Τα στοιχεία αφορούν στο έτος 2001. Παρατηρούμε ότι η παραγωγικότητα του κλάδου σημειώνει μεγάλες διαφοροποιήσεις, δηλαδή μεγάλο εύρος. Ο νομός Αρκαδίας, που κατέχει την πρώτη θέση στη λίστα, είναι μακράν ο νομός με την μεγαλύτερη παραγωγικότητα ($Q_{\text{Αρκαδίας}}=643$, όταν η χώρα έχει δείκτη 100). Ο δεύτερος νομός, ο νομός Ηλείας, ακολουθεί με μεγάλη διαφορά από τον πρώτο ($Q_{\text{Ηλείας}}=291$). Αντίθετα, οι νομοί Χίου, Θεσπρωτίας και Άρτας παρουσιάζουν τους χαμηλότερους δείκτες παραγωγικότητας.

Από τα ποσοστά απασχόλησης του τομέα στο σύνολο απασχόλησης του κάθε νομού, καταλαβαίνουμε ότι ο κλάδος των μεταλλείων-ορυχείων απασχολεί ελάχιστους εργαζομένους. Ενδεικτικά, το ποσοστό της χώρας είναι 0,28%. Εξαιρέση αποτελούν οι νομοί Κοζάνης και Χαλκιδικής, οι οποίοι έχουν παράδοση στον συγκεκριμένο κλάδο.

Στο Πίνακα 3.4 παρουσιάζονται οι δείκτες παραγωγικότητας των περιφερειών της χώρας στον κλάδο των μεταλλείων-ορυχείων καθώς και τα αντίστοιχα ποσοστά απασχόλησης στον κλάδο. Η Πελοπόννησος και η Δυτική Μακεδονία βρίσκονται στις πρώτες θέσεις, ενώ η Αττική και η Ήπειρος στις τελευταίες. Τέλος, τέσσερις περιφέρειες εμφανίζουν δείκτη παραγωγικότητας μεγαλύτερο του δείκτη της χώρας.

Πίνακας 3.4 : Δείκτης παραγωγικότητας των περιφερειών στον κλάδο των μεταλλείων/ορυχείων (2001)

Περιφέρεια	Δείκτης παραγωγικότητας(χώρα=100)	Ποσοστό απασχόλησης στον τομέα
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	263	0,20
ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	178	3,26
ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	171	0,08
ΚΡΗΤΗ	100	0,09
ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΟΣ	100	0,28
ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	96	0,61
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	80	0,76
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	72	0,20
ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	53	0,22
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	50	0,18
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	44	0,16
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ & ΘΡΑΚΗ	41	0,60
ΑΤΤΙΚΗ	28	0,10
ΗΠΕΙΡΟΣ	16	0,29

Πηγή: ΕΣΥΕ, νομοί επιλογή, ίδια επεξεργασία

3.4. Παραγωγικότητα στον κλάδο της μεταποίησης

Ο κλάδος της μεταποίησης (ή ως γνωστό βιομηχανίας) απασχολεί 492.911 εργαζομένους, ένα ποσοστό δηλαδή κοντά στο 12% της απασχόλησης στη χώρα.

Πίνακας 3.5 : Δείκτης παραγωγικότητας των νομών στον κλάδο της μεταποίησης/βιομηχανίας (2001)

Γεωγραφική ή ενότητα	Δείκτης παραγ/τας (χώρα=100)	Ποσοστό απασχόλησης στον τομέα	Γεωγραφική ή ενότητα	Δείκτης παραγ/τας (χώρα=100)	Ποσοστό απασχόλησης στον τομέα
ΝΟΜΟΣ ΒΟΙΩΤΙΑΣ	672	17,9	ΝΟΜΟΣ ΡΕΘΥΜΝΗΣ	48	6
ΝΟΜΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	440	10,9	ΝΟΜΟΣ ΗΛΕΙΑΣ	47	5,5
ΝΟΜΟΣ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	137	12,7	ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ	46	6,7
ΝΟΜΟΣ ΕΒΡΟΥ	136	8,7	ΝΟΜΟΣ ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ	45	7,9
ΝΟΜΟΣ ΞΑΝΘΗΣ	134	16	ΝΟΜΟΣ ΓΡΕΒΕΝΩΝ	44	7,1
ΝΟΜΟΣ ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ	133	8,7	ΝΟΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	43	6,7
ΝΟΜΟΣ ΕΥΒΟΙΑΣ	128	17,4	ΝΟΜΟΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ	36	5,2

ΝΟΜΟΣ ΑΡΚΑΔΙΑΣ	121	5,3	ΝΟΜΟΣ ΦΩΚΙΔΟΣ	36	6,9
ΝΟΜΟΣ ΑΧΑΪΑΣ	103	9,8	ΝΟΜΟΣ ΧΑΝΙΩΝ	34	5,9
ΝΟΜΟΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	102	9,8	ΝΟΜΟΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ	33	8
ΝΟΜΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	101	18,5	ΝΟΜΟΣ ΡΟΔΟΠΗΣ	32	9,4
ΝΟΜΟΣ ΗΜΑΘΙΑΣ	101	15	ΝΟΜΟΣ ΚΟΖΑΝΗΣ	24	8,9
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	100	12	ΝΟΜΟΣ ΛΕΣΒΟΥ	24	6
ΝΟΜΟΣ ΚΙΛΚΙΣ	94	20,7	ΝΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	23	5,8
ΝΟΜΟΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	91		ΝΟΜΟΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ	22	22,5
ΝΟΜΟΣ ΤΡΙΚΑΛΩΝ	74	8,6	ΝΟΜΟΣ ΣΑΜΟΥ	21	5,6
ΝΟΜΟΣ ΠΕΛΛΗΣ	70	11,3	ΝΟΜΟΣ ΛΑΚΩΝΙΑΣ	20	4
ΝΟΜΟΣ ΑΡΤΗΣ	66	7	ΝΟΜΟΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ	16	5,2
ΝΟΜΟΣ ΠΡΕΒΕΖΗΣ	63	6,8	ΝΟΜΟΣ ΠΙΕΡΙΑΣ	15	9,3
ΝΟΜΟΣ ΑΙΤΩΛΙΑΣ ΚΑΙ ΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ	63	5,9	ΝΟΜΟΣ ΧΙΟΥ	11	5,3
ΝΟΜΟΣ ΛΑΡΙΣΗΣ	63	12,3	ΝΟΜΟΣ ΛΑΣΙΘΙΟΥ	11	3,9
ΝΟΜΟΣ ΦΛΩΡΙΝΗΣ	62	6,1	ΝΟΜΟΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ	6	4,4
ΝΟΜΟΣ ΚΑΒΑΛΑΣ	57	14,2	ΝΟΜΟΣ ΛΕΥΚΑΔΟΣ	6	5,4
ΝΟΜΟΣ ΔΡΑΜΑΣ	52	14	ΝΟΜΟΣ ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ	5	5,6
ΝΟΜΟΣ ΣΕΡΡΩΝ	50	9,6	ΝΟΜΟΣ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	4	6,2
ΝΟΜΟΣ ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ	49	5,5	ΝΟΜΟΣ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	3	4,5

Πηγή: ΕΣΥΕ, νομοί επιλογή, ίδια επεξεργασία

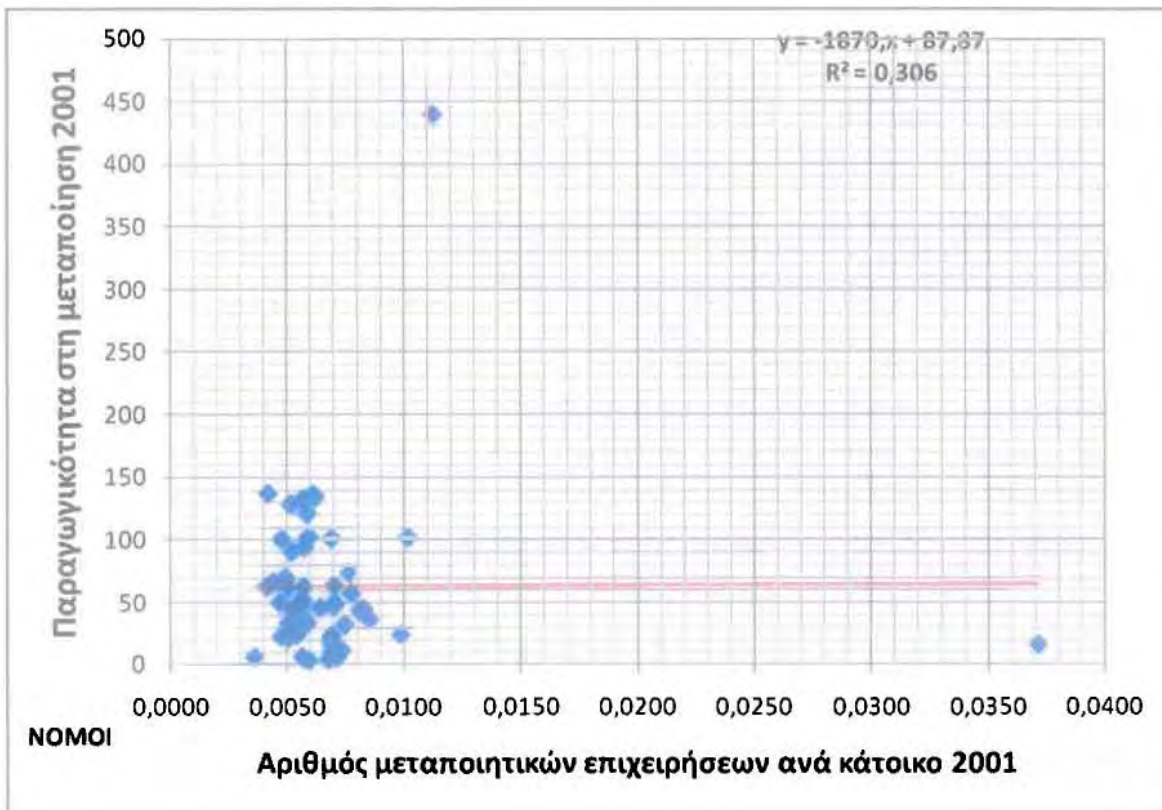
Στον Πίνακα 3.5 παρουσιάζεται η παραγωγικότητα των νομών της χώρας στον κλάδο της μεταποίησης. Ο νομός Βοιωτίας σημειώνει την μεγαλύτερη παραγωγικότητα με δείκτη $Q_{\text{Βοιωτίας}}=672$. Ακολουθεί ο νομός Κορινθίας με $Q_{\text{Κορινθίας}}=440$. Οι δυο αυτοί νομοί αποτελούν τη χωρική επέκταση της οικονομικής δραστηριότητας του νομού Αττικής (κυρίως όσον αφορά στο δευτερογενή τομέα), και είναι επόμενο να παρουσιάζουν υψηλούς δείκτες οικονομικής επίδοσης. Παραγωγικότητα μεγαλύτερη της χώρας στον κλάδο της μεταποίησης παρουσιάζουν, επίσης, και νομοί στους οποίους συγκεντρώνονται αρκετά από τα μεγάλα αστικά κέντρα της Ελλάδας, όπως οι νομοί Μαγνησίας, Ξάνθης και Φθιώτιδας. Στον αντίποδα, οι νομοί με τη χαμηλότερη παραγωγικότητα είναι η Θεσπρωτία, η Μεσσηνία και η Ευρυτανία.

Αναφορικά με τα ποσοστά απασχόλησης του κλάδου σε κάθε νομό, βλέπουμε ότι το ποσοστό στη χώρα ανέρχεται στο 12%. Από εκεί και έπειτα, λίγοι νομοί ξεπερνούν αυτό το ποσοστό (χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι οι νομοί Βοιωτίας, Θεσσαλονίκης, Κιλκίς και Καστοριάς).

Στο παρακάτω Διάγραμμα 3.5 παρουσιάζεται η σχέση της παραγωγικότητας στη μεταποίηση με τον αριθμό των μεταποιητικών επιχειρήσεων. Ο αριθμός των επιχειρήσεων έχει αναχθεί στο σύνολο των απασχολούμενων κάθε νομού. Όπως φαίνεται, ασφαλές συμπέρασμα για τη σχέση των δυο

μεταβλητών δεν μπορεί να εξάγει κανείς. Μπορούμε, απλώς, να σημειώσουμε ότι ο αριθμός των μεταποιητικών επιχειρήσεων ανά απασχολούμενο παρουσιάζει μια συγκέντρωση στο 0,02 επιχειρήσεις/απασχολούμενο στους περισσότερους νομούς της χώρας, με εξαίρεση τους δυο νομούς με τη μεγαλύτερη παραγωγικότητα (νομός Βοιωτίας και νομός Κορινθίας) και το νομό Καστοριάς.

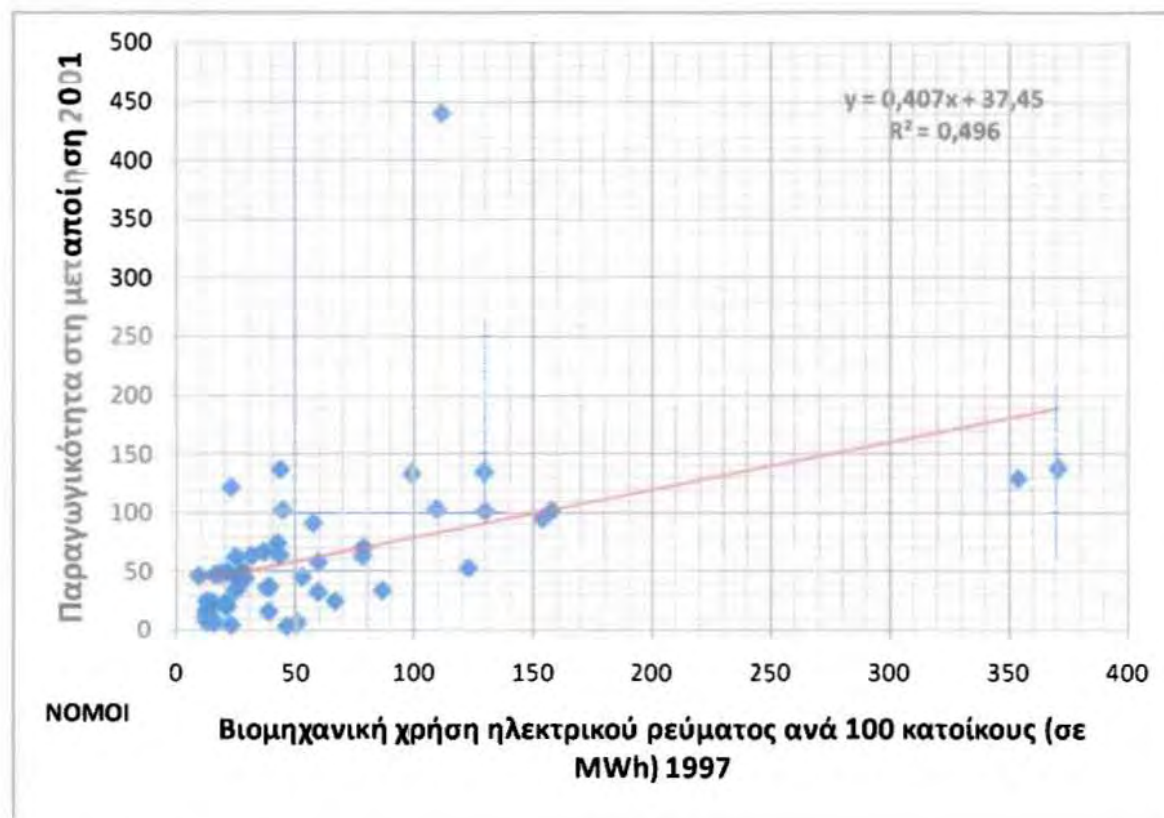
Διάγραμμα 3.5 : Συσχέτιση παραγωγικότητας μεταποίησης με τον αριθμό μεταποιητικών επιχειρήσεων (2001)

Πηγή: ίδια επεξεργασία

Στο παρακάτω Διάγραμμα 3.6 εμφανίζεται η σχέση της παραγωγικότητας στη μεταποίηση με την βιομηχανική κατανάλωση ρεύματος ανά 100 κατοίκους. Η βιομηχανική κατανάλωση ρεύματος είναι ένα μέτρο αξιολόγησης του εγκαταστημένου βιομηχανικού κεφαλαίου. Από το σύνολο των παρατηρήσεων, έχει αφαιρεθεί η παρατήρηση του νομού Βοιωτίας, η οποία ουσιαστικά μετράει τη βιομηχανική/μεταποιητική της Αττικής. Από ότι φαίνεται στο διάγραμμα, η γραμμική τάση μεταξύ των δύο μεταβλητών είναι αυξητική.

Διάγραμμα 3.6 : Συσχέτιση παραγωγικότητας μεταποίησης με τη βιομηχανική χρήση ηλεκτρικού ρεύματος (2001)

Πηγή: ίδια επεξεργασία.

Στο Πίνακα 3.6 παρουσιάζονται οι δείκτες παραγωγικότητας των περιφερειών της χώρας στον κλάδο της μεταποίησης/βιομηχανίας καθώς και τα αντίστοιχα ποσοστά απασχόλησης στον κλάδο. Η περιφέρεια της Στερεάς Ελλάδας παρουσιάζει το μεγαλύτερο δείκτη και ακολουθεί η Πελοπόννησος. Οι περιφέρειες αυτές είναι και οι μοναδικές που ξεπερνούν τον εθνικό δείκτη παραγωγικότητας. Αντίθετα, το Βόρειο Αιγαίο και τα Ιόνια Νησιά παρουσιάζουν τους μικρότερους δείκτες.

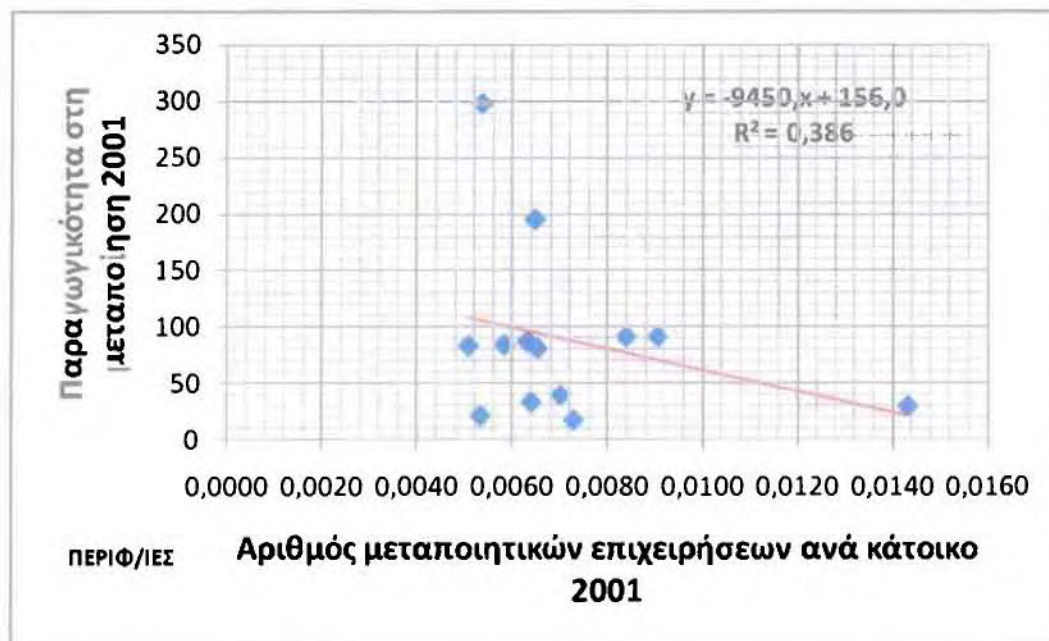
Πίνακας 3.6: Δείκτης παραγωγικότητας των περιφερειών στον κλάδο της μεταποίησης/βιομηχανίας (2001)

Περιφέρεια	Δείκτης παραγωγικότητας(χώρα=100)	Ποσοστό απασχόλησης στον τομέα
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	297	13,83
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	195	7,25
ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΟΣ	100	12,00
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	91	15,78
ΑΤΤΙΚΗ	91	13,89
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	87	10,69

ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ & ΘΡΑΚΗ	84	12,15
ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	83	7,58
ΗΠΕΙΡΟΣ	81	8,12
ΚΡΗΤΗ	39	6,07
ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	33	6,12
ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	29	10,68
ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	21	5,76
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	17	5,06

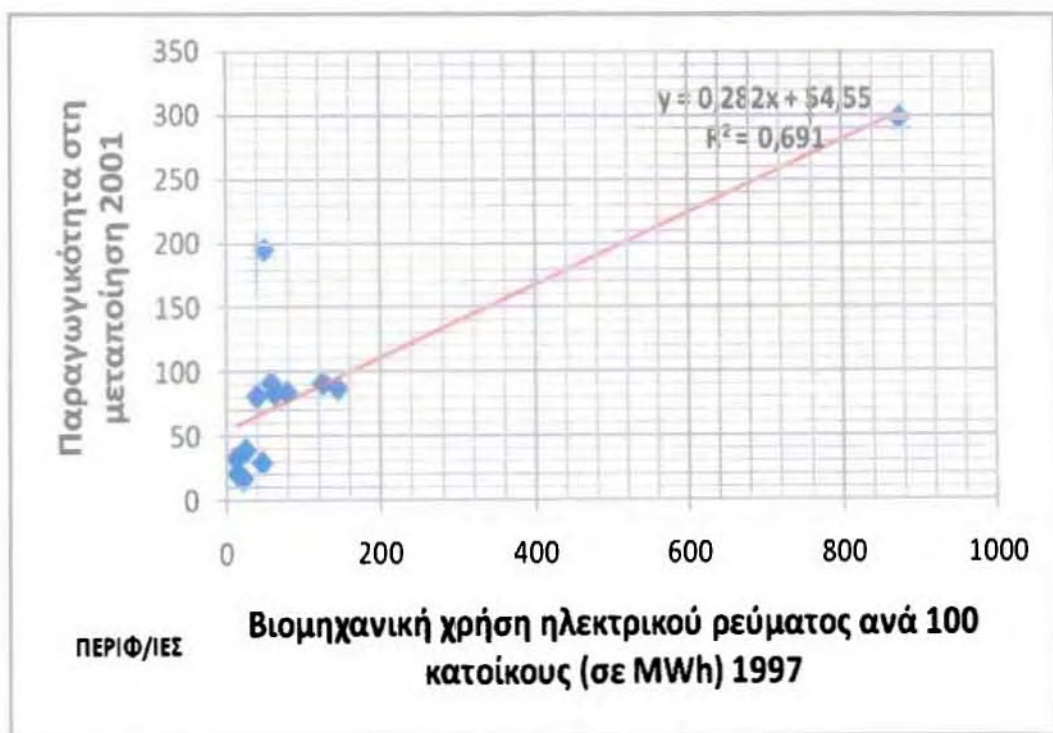
Πηγή: ΕΣΥΕ, νομοί επιλογή, ίδια επεξεργασία

Διάγραμμα 3.7 : Συσχέτιση παραγωγικότητας μεταποίησης με τον αριθμό μεταποιητικών επιχειρήσεων (2001)

Πηγή: ίδια επεξεργασία

Διάγραμμα 3.8 : Συσχέτιση παραγωγικότητας μεταποίησης με τη βιομηχανική χρήση ηλεκτρικού ρεύματος (2001)

Πηγή: *ιδία επεξεργασία*

3.5. Παραγωγικότητα στον κλάδο της ενέργειας

Αναφερόμενοι στον κλάδο της ενέργειας, εννοούμε την παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, φυσικού αερίου και νερού. Στον τομέα αυτό απασχολούνται 37.236 εργαζόμενοι, οι οποίοι αποτελούν το 0,9% των εργαζομένων της χώρας.

Πίνακας 3.7 : Δείκτης παραγωγικότητας των νομών στον κλάδο της ενέργειας (2001)

Γεωγραφική ενότητα	Δείκτης παραγ/τας (χώρα=100)	Ποσοστό απασχόλησης στον τομέα	Γεωγραφική ενότητα	Δείκτης παραγ/τας (χώρα=100)	Ποσοστό απασχόλησης στον τομέα
ΝΟΜΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	195	0,7	ΝΟΜΟΣ ΣΑΜΟΥ	109	1
ΝΟΜΟΣ ΚΙΛΚΙΣ	194	0,4	ΝΟΜΟΣ ΧΑΝΙΩΝ	109	0,9
ΝΟΜΟΣ ΚΑΒΑΛΑΣ	193	0,5	ΝΟΜΟΣ ΛΑΚΩΝΙΑΣ	107	0,5
ΝΟΜΟΣ ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ	185	0,8	ΝΟΜΟΣ ΧΙΟΥ	107	1
ΝΟΜΟΣ ΡΕΘΥΜΝΗΣ	173	0,7	ΝΟΜΟΣ ΛΑΡΙΣΗΣ	102	0,6
ΝΟΜΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	171	0,5	ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	100	0,9
ΝΟΜΟΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ	162	0,5	ΝΟΜΟΣ ΗΛΕΙΑΣ	97	0,7
ΝΟΜΟΣ ΑΡΚΑΔΙΑΣ	162	5,9	ΝΟΜΟΣ ΞΑΝΘΗΣ	93	0,6
ΝΟΜΟΣ ΑΧΑΪΑΣ	160	0,6	ΝΟΜΟΣ ΒΟΙΩΤΙΑΣ	90	0,9
ΝΟΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	158	0,7	ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ	90	1,6
ΝΟΜΟΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ	156	0,4	ΝΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	87	1,3
ΝΟΜΟΣ ΛΑΣΙΘΙΟΥ	155	0,8	ΝΟΜΟΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ	76	0,6
ΝΟΜΟΣ ΚΟΖΑΝΗΣ	140	10,2	ΝΟΜΟΣ ΠΙΕΡΙΑΣ	76	0,4
ΝΟΜΟΣ ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ	136	0,7	ΝΟΜΟΣ ΔΡΑΜΑΣ	75	0,9
ΝΟΜΟΣ ΛΕΥΚΑΔΟΣ	135	0,4	ΝΟΜΟΣ ΗΜΑΘΙΑΣ	75	0,8
ΝΟΜΟΣ ΕΥΒΟΙΑΣ	132	1,3	ΝΟΜΟΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	71	0,8
ΝΟΜΟΣ ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ	132	0,6	ΝΟΜΟΣ ΤΡΙΚΑΛΩΝ	68	0,8
ΝΟΜΟΣ ΕΒΡΟΥ	127	0,5	ΝΟΜΟΣ ΓΡΕΒΕΝΩΝ	67	0,7
ΝΟΜΟΣ ΠΕΛΛΗΣ	127	0,7	ΝΟΜΟΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	64	0,8
ΝΟΜΟΣ ΠΡΕΒΕΖΗΣ	126	0,6	ΝΟΜΟΣ ΑΡΤΗΣ	59	1,4
ΝΟΜΟΣ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	124	0,6	ΝΟΜΟΣ ΦΩΚΙΑΔΟΣ	52	1,5
ΝΟΜΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	123	0,4	ΝΟΜΟΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ	51	0,7
ΝΟΜΟΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ	122	0,8	ΝΟΜΟΣ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	43	1,7
ΝΟΜΟΣ ΑΙΤΩΛΙΑΣ ΚΑΙ ΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ	117	0,8	ΝΟΜΟΣ ΡΟΔΟΠΗΣ	38	0,6
ΝΟΜΟΣ ΛΕΣΒΟΥ	112	0,9	ΝΟΜΟΣ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	32	1,2
ΝΟΜΟΣ ΣΕΡΡΩΝ	110	0,5	ΝΟΜΟΣ ΦΛΩΡΙΝΗΣ	21	5,5

Πηγή: ΕΣΥΕ, νομοί επιλογή, ίδια επεξεργασία

Στον Πίνακα 3.7 παρουσιάζονται οι τιμές της παραγωγικότητας σε κάθε νομό στον τομέα της ενέργειας (δηλαδή παροχή ηλεκτρικού ρεύματος, νερού και φυσικού αερίου). Οι τιμές έχουν σημαντικό εύρος (195-21) με το νομό Κορινθίας να σημειώνει το μεγαλύτερο δείκτη ($Q_{\text{Κορινθίας}}=195$) και το νομό Φλωρίνης το μικρότερο ($Q_{\text{Φλωρίνης}}=21$). Επιπλέον, οι πλειοψηφία των νομών παρουσιάζει δείκτη παραγωγικότητας μεγαλύτερο του δείκτη της χώρας ($Q_{\text{Ελλάδας}}=100$).

Όσον αφορά τα ποσοστά απασχόλησης στον τομέα, σχεδόν όλοι οι νομοί παρουσιάζουν ποσοστά κοντά σε αυτό της χώρας, της οποίας το ποσοστό ανέρχεται στο 0.9%. Εξαιρέση αποτελούν οι νομοί Κοζάνης (εγκαταστάσεις ΔΕΗ), ο νομός Αρκαδίας και ο νομός Φλωρίνης.

Στο Πίνακα 3.8 παρουσιάζονται οι δείκτες παραγωγικότητας των περιφερειών της χώρας στον κλάδο της ενέργειας, καθώς και τα αντίστοιχα ποσοστά απασχόλησης στον κλάδο. Μεγαλύτερο δείκτη εμφανίζει η Κρήτη, ακολουθούμενη από τα Ιόνια Νησιά, ενώ το μικρότερο δείκτη εμφανίζουν η Ήπειρος και η Αττική.

Πίνακας 3.8 : Δείκτης παραγωγικότητας των περιφερειών στον κλάδο της ενέργειας (2001)

Περιφέρεια	Δείκτης παραγωγικότητας(χώρα=100)	Ποσοστό απασχόλησης στον τομέα
ΚΡΗΤΗ	146	0,76
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	132	0,55
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	131	1,47
ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	130	0,68
ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	118	6,50
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	117	0,49
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	117	0,65
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	113	1,03
ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	110	0,94
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ & ΘΡΑΚΗ	105	0,59
ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΟΣ	100	0,90
ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	88	1,39
ΗΠΕΙΡΟΣ	81	0,85
ΑΤΤΙΚΗ	64	0,79

Πηγή: ΕΣΥΕ, νομοί επιλογή, ίδια επεξεργασία

3.6. Παραγωγικότητα στον κλάδο των κατασκευών

Ο κλάδος των κατασκευών συγκεντρώνει το 2001 350,696 εργαζομένους. Το ποσοστό απασχόλησης στον τομέα ανέρχεται στο 8,5% αναφορικά με το σύνολο της χώρας.

Πίνακας 3.9 : Δείκτης παραγωγικότητας των νομών στον κλάδο των κατασκευών (2001)

Γεωγραφική ενότητα	Δείκτης παραγ/τας (χώρα=100)	Ποσοστό απασχόλησης στον τομέα	Γεωγραφική ενότητα	Δείκτης παραγ/τας (χώρα=100)	Ποσοστό απασχόλησης στον τομέα
ΝΟΜΟΣ ΒΟΙΩΤΙΑΣ	394	8,4	ΝΟΜΟΣ ΑΙΤ/ΝΙΑΣ	94	9,6
ΝΟΜΟΣ ΛΕΣΒΟΥ	253	9,3	ΝΟΜΟΣ ΦΛΩΡΙΝΗΣ	87	9,1
ΝΟΜΟΣ ΛΕΥΚΑΔΟΣ	249	12	ΝΟΜΟΣ ΔΡΑΜΑΣ	85	8
ΝΟΜΟΣ ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ	212	8,4	ΝΟΜΟΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	84	8,2
ΝΟΜΟΣ ΛΑΡΙΣΗΣ	197	6,8	ΝΟΜΟΣ ΣΑΜΟΥ	82	11,5
ΝΟΜΟΣ ΚΙΑΚΙΣ	190	6,6	ΝΟΜΟΣ ΡΕΘΥΜΝΗΣ	81	10,9
ΝΟΜΟΣ ΞΑΝΘΗΣ	181	10	ΝΟΜΟΣ ΧΙΟΥ	78	10,3
ΝΟΜΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	173	7,9	ΝΟΜΟΣ ΣΕΡΡΩΝ	77	6,2
ΝΟΜΟΣ ΕΒΡΟΥ	156	7,6	ΝΟΜΟΣ ΗΛΕΙΑΣ	72	9
ΝΟΜΟΣ ΕΥΒΟΙΑΣ	148	9,9	ΝΟΜΟΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	68	10,6
ΝΟΜΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	146	7,7	ΝΟΜΟΣ ΑΡΚΑΔΙΑΣ	67	10,2
ΝΟΜΟΣ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	144	11,6	ΝΟΜΟΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ	62	9,9
ΝΟΜΟΣ ΡΟΔΟΠΗΣ	142	5,3	ΝΟΜΟΣ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	61	8,3
ΝΟΜΟΣ ΠΕΛΛΗΣ	140	5	ΝΟΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	58	8,5
ΝΟΜΟΣ ΗΜΑΘΙΑΣ	129	6,4	ΝΟΜΟΣ ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ	54	12,5
ΝΟΜΟΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ	127	5,6	ΝΟΜΟΣ ΚΟΖΑΝΗΣ	54	10,1
ΝΟΜΟΣ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	122	8,9	ΝΟΜΟΣ ΑΡΤΗΣ	53	9,7
ΝΟΜΟΣ ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ	115	8,2	ΝΟΜΟΣ ΧΑΝΙΩΝ	50	10,3
ΝΟΜΟΣ ΠΡΕΒΕΖΗΣ	108	9,4	ΝΟΜΟΣ ΤΡΙΚΑΛΩΝ	49	9,6
ΝΟΜΟΣ ΑΧΑΪΑΣ	107	9,4	ΝΟΜΟΣ ΛΑΚΩΝΙΑΣ	48	7,2
ΝΟΜΟΣ ΦΩΚΙΔΟΣ	107	12,5	ΝΟΜΟΣ ΠΙΕΡΙΑΣ	48	7,4
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	100	8,5	ΝΟΜΟΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ	44	14,1
ΝΟΜΟΣ ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ	97	7	ΝΟΜΟΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ	30	15
ΝΟΜΟΣ ΚΑΒΑΛΑΣ	97	8,2	ΝΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	30	11,2
ΝΟΜΟΣ ΛΑΣΙΘΙΟΥ	95	8,1	ΝΟΜΟΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ	24	12,5
ΝΟΜΟΣ ΓΡΕΒΕΝΩΝ	94	10,5	ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ	15	18,5

Πηγή: ΕΣΥΕ, νομοί επιλογή, ίδια επεξεργασία

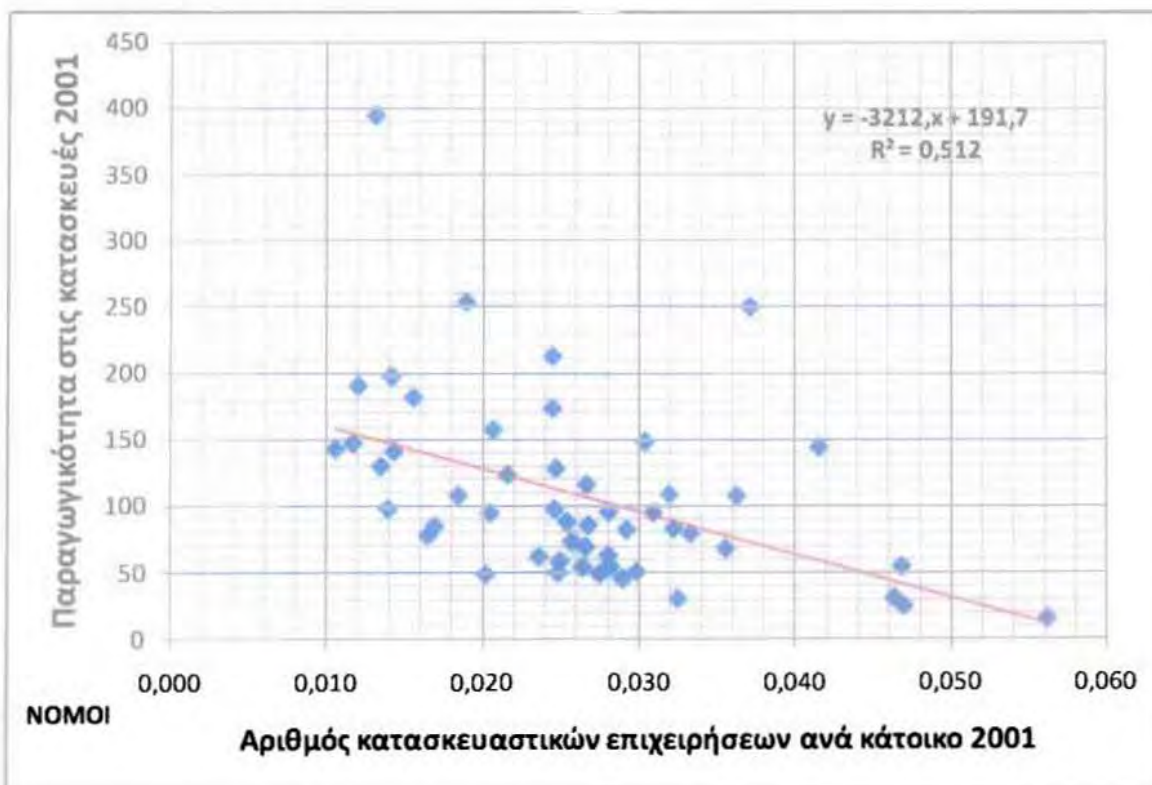
Στον παραπάνω πίνακα (Πίνακας 3.9) παρουσιάζονται οι δείκτες παραγωγικότητας στον κλάδο των κατασκευών. Οι τιμές αφορούν στο έτος 2001 και έχουν υπολογιστεί με σημείο αναφοράς το δείκτη

παραγωγικότητας της χώρας στο συγκεκριμένο τομέα ($Q_{Ελλάδας}=100$). Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι οι νομοί Βοιωτίας, Λέσβου και Λευκάδος συγκεντρώνουν τους υψηλότερους δείκτες ($Q_{Βοιωτίας}=394$, $Q_{Λέσβου}=253$ και $Q_{Λευκάδος}=249$). Στις τελευταίες θέσεις βρίσκονται οι νομοί Ζακύνθου και Κυκλάδων με δείκτες παραγωγικότητας 44 και 30 αντίστοιχα.

Τα ποσοστά απασχόλησης στον κλάδο των κατασκευών ποικίλουν, και κυμαίνονται από 5% (νομός Πέλλας) έως 18,5% (νομός Κυκλάδων). Το ποσοστό της χώρας κυμαίνεται στο 8,5%.

Στο Διάγραμμα 3.9 παρακάτω παρουσιάζεται η σχέση μεταξύ της παραγωγικότητας στις κατασκευές και τον αριθμό των κατασκευαστικών επιχειρήσεων (ο οποίος ανάγεται στο σύνολο των απασχολούμενων κάθε νομού). Σαφές συμπέρασμα δεν είναι δυνατόν να εξαχθεί. Αυτό που παρατηρεί κανείς είναι ότι η παραγωγικότητα ενός νομού στις κατασκευές δεν αυξάνεται αναγκαστικά όσο περισσότερες επιχειρήσεις βρίσκονται στο νομό αυτό. Χαρακτηριστικό είναι, ότι ο νομός Κυκλάδων, ο οποίος σημειώνει την μικρότερη παραγωγικότητα, έχει την μεγαλύτερη αναλογία επιχειρήσεων ανά απασχολούμενο. Στον αντίποδα, ο νομός με τη μεγαλύτερη παραγωγικότητα, ο νομός Βοιωτίας, εμφανίζει μια από τις μικρότερες αναλογίες επιχειρήσεων ανά κάτοικο.

Διάγραμμα 3.9 : Συσχέτιση παραγωγικότητας κατασκευών με τον αριθμό κατασκευαστικών επιχειρήσεων (2001)

Πηγή: *ιδία επεξεργασία*

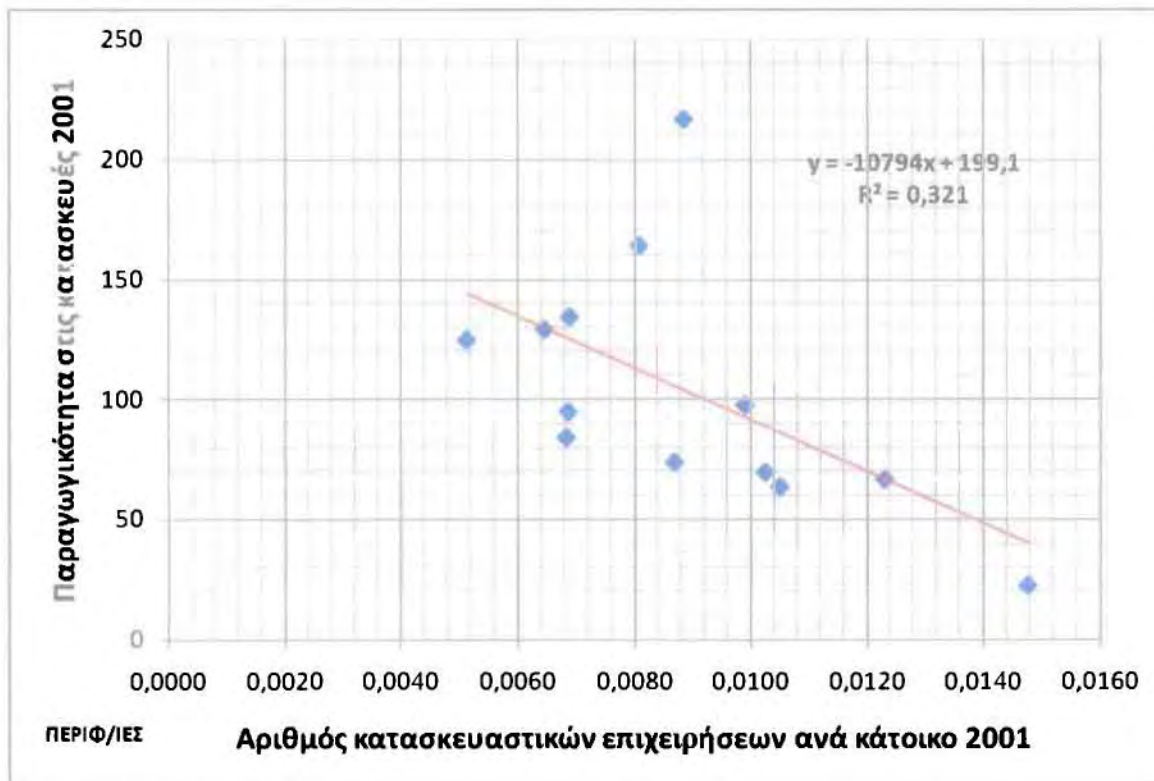
Στο Πίνακα 3.10 παρουσιάζονται οι δείκτες παραγωγικότητας των περιφερειών της χώρας στον κλάδο των κατασκευών καθώς και τα αντίστοιχα ποσοστά απασχόλησης στον κλάδο. Οι περιφέρειες της Στερεάς Ελλάδας και του Βορείου Αιγαίου βρίσκονται στις δυο πρώτες θέσεις, ενώ η Κρήτη και το Νότιο Αιγαίο στις δυο τελευταίες.

Πίνακας 3.10: Δείκτης παραγωγικότητας των περιφερειών στον κλάδο των κατασκευών (2001)

Περιφέρεια	Δείκτης παραγωγικότητας(χώρα=100)	Ποσοστό απασχόλησης στον τομέα
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	217	9,28
ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	164	10,49
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ & ΘΡΑΚΗ	134	7,72
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	129	7,90
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	125	7,52
ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΟΣ	100	8,50
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	98	8,27
ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	95	9,38
ΑΤΤΙΚΗ	84	8,21
ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	74	9,14
ΗΠΕΙΡΟΣ	69	10,46
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	67	11,48
ΚΡΗΤΗ	63	9,17
ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	22	13,89

Πηγή: ΕΣΥΕ, νομοί επιλογή, ίδια επεξεργασία

Διάγραμμα 3.10 : Συσχέτιση παραγωγικότητας κατασκευών με τον αριθμό κατασκευαστικών επιχειρήσεων (2001)

Πηγή: ίδια επεξεργασία

3.7. Παραγωγικότητα στον κλάδο του εμπορίου

Ο κλάδος του εμπορίου περιλαμβάνει και το χονδρικό και το λιανικό εμπόριο. Το 2001 605,452 άτομα απασχολούνται στον συγκεκριμένο τομέα. Ο αριθμός αυτός αντιστοιχεί στο 14,8% των εργαζομένων της χώρας.

Πίνακας 3.11 : Δείκτης παραγωγικότητας των νομών στον κλάδο του εμπορίου (2001)

Γεωγραφική ενότητα	Δείκτης παραγ/τας (χώρα=100)	Ποσοστό απασχόλησης στον τομέα	Γεωγραφική ενότητα	Δείκτης παραγ/τας (χώρα=100)	Ποσοστό απασχόλησης στον τομέα
ΝΟΜΟΣ ΦΩΚΙΔΟΣ	161	9,8	ΝΟΜΟΣ ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ	103	10,5
ΝΟΜΟΣ ΑΙΤ/ΝΙΑΣ	158	11,4	ΝΟΜΟΣ ΒΟΙΩΤΙΑΣ	101	11
ΝΟΜΟΣ ΛΕΥΚΑΔΟΣ	153	12	ΝΟΜΟΣ ΛΑΡΙΣΗΣ	101	13,9
ΝΟΜΟΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ	152	12,7	ΝΟΜΟΣ ΛΑΣΙΘΙΟΥ	101	10,2
ΝΟΜΟΣ ΑΡΚΑΔΙΑΣ	139	11	ΝΟΜΟΣ ΦΛΩΡΙΝΗΣ	100	10,2
ΝΟΜΟΣ ΑΧΑΪΑΣ	136	14,1	ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	100	14,8
ΝΟΜΟΣ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	133	8,8	ΝΟΜΟΣ ΘΕΣΣΠΡΩΤΙΑΣ	99	10,4
ΝΟΜΟΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	127	13,5	ΝΟΜΟΣ ΔΡΑΜΑΣ	98	14
ΝΟΜΟΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ	126	14	ΝΟΜΟΣ ΣΕΡΡΩΝ	98	12,1
ΝΟΜΟΣ ΛΕΣΒΟΥ	123	11,2	ΝΟΜΟΣ ΤΡΙΚΑΛΩΝ	97	13,4
ΝΟΜΟΣ ΧΙΟΥ	121	14,9	ΝΟΜΟΣ ΕΥΒΟΙΑΣ	94	14,4
ΝΟΜΟΣ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	119	11,3	ΝΟΜΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	94	11,6
ΝΟΜΟΣ ΚΑΒΑΛΑΣ	113	14,8	ΝΟΜΟΣ ΡΕΘΥΜΝΗΣ	94	10,7
ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ	113	13,4	ΝΟΜΟΣ ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ	93	11,8
ΝΟΜΟΣ ΑΡΤΗΣ	112	11,4	ΝΟΜΟΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ	93	11,4
ΝΟΜΟΣ ΛΑΚΩΝΙΑΣ	112	9	ΝΟΜΟΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ	93	12,3
ΝΟΜΟΣ ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ	111	11,6	ΝΟΜΟΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	92	17,1
ΝΟΜΟΣ ΠΡΕΒΕΖΗΣ	111	10,8	ΝΟΜΟΣ ΔΩΔ/ΝΗΣΟΥ	92	14,4
ΝΟΜΟΣ ΚΟΖΑΝΗΣ	110	13,8	ΝΟΜΟΣ ΡΟΔΟΠΗΣ	92	8
ΝΟΜΟΣ ΣΑΜΟΥ	110	12,6	ΝΟΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	91	14
ΝΟΜΟΣ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	109	13,8	ΝΟΜΟΣ ΧΑΝΙΩΝ	90	12,7
ΝΟΜΟΣ ΕΒΡΟΥ	108	11,2	ΝΟΜΟΣ ΞΑΝΘΗΣ	85	9,6
ΝΟΜΟΣ ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ	107	17,9	ΝΟΜΟΣ ΠΙΕΡΙΑΣ	83	13,3
ΝΟΜΟΣ ΗΛΕΙΑΣ	106	10,3	ΝΟΜΟΣ ΗΜΑΘΙΑΣ	80	14,4
ΝΟΜΟΣ ΓΡΕΒΕΝΩΝ	104	9,2	ΝΟΜΟΣ ΠΕΛΛΗΣ	77	10,9
ΝΟΜΟΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ	104	11,6	ΝΟΜΟΣ ΚΙΛΚΙΣ	55	10,1

Πηγή: ΕΣΥΕ, νομοί επιλογή, ίδια επεξεργασία

Στον Πίνακα 3.11 παρουσιάζονται οι δείκτες παραγωγικότητας του κάθε νομού της χώρας στον κλάδο του εμπορίου. Ο νομός Φωκίδος κατατάσσεται πρώτος με δείκτη παραγωγικότητας $Q_{\text{Φωκίδος}}=161$. Ανάλογα υψηλούς δείκτες παρουσιάζουν, επίσης, οι νομοί Αιτωλοακαρνανίας, Λευκάδος και Καστοριάς. Τη χειρότερη επίδοση, σχετικά με την παραγωγικότητα, εμφανίζουν οι νομοί Ημαθίας, Πέλλας και Κιλκίς. Αξιοσημείωτο είναι, πάντως, ότι παραπάνω από τους μισούς νομούς της χώρας έχουν δείκτη παραγωγικότητας μεγαλύτερο από αυτό της χώρας συνολικά.

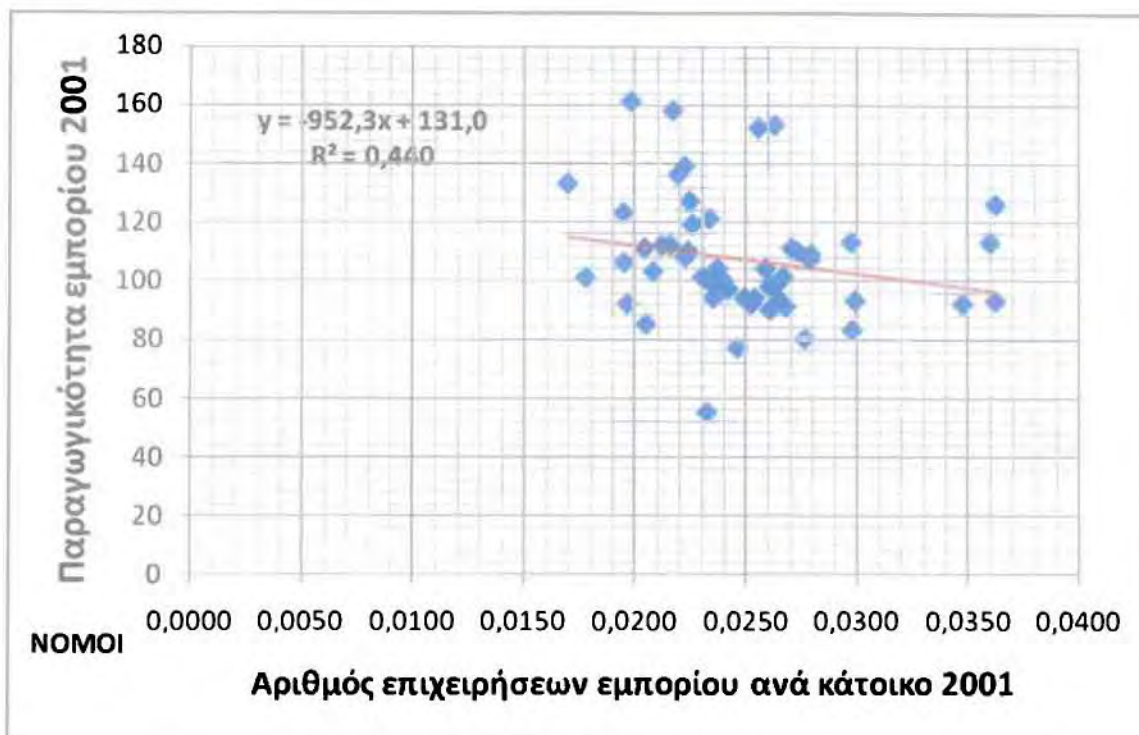
Σχετικά με τα ποσοστά απασχόλησης του κάθε νομού στον τομέα του εμπορίου, αυτά κυμαίνονται από 8% (στο νομό Ροδόπης) έως 17,9% (στο νομό Θεσσαλονίκης). Στο σύνολο της χώρας, το 14,8% του εργατικού δυναμικού απασχολείται στον τομέα του εμπορίου.

Στο παρακάτω Διάγραμμα 3.11, γίνεται η συσχέτιση μεταξύ της παραγωγικότητας στον κλάδο του εμπορίου και τον αριθμό των επιχειρήσεων που ασχολούνται πάνω στο συγκεκριμένο κλάδο. Ο αριθμός των επιχειρήσεων περιλαμβάνει και αυτές του χονδρικού αλλά και αυτές του λιανικού εμπορίου. Με σκοπό να είναι ο αριθμός των επιχειρήσεων ένα ενδεικτικό μέγεθος, έχει διαιρεθεί με το σύνολο των κατοίκων στον κάθε νομό.

Θα περίμενε κανείς ότι όσο πιο πολλές επιχειρήσεις υπάρχουν σε ένα νομό, τόσο πιο υψηλή θα είναι η παραγωγικότητα αυτού. Αυτό, όμως, δε συμβαίνει. Χαρακτηριστικά, ο νομός με την μεγαλύτερη παραγωγικότητα στον κλάδο, ο νομός Φωκίδας, έχει λιγότερες επιχειρήσεις εμπορίου ανά κάτοικο από ότι ο νομός με την χαμηλότερη παραγωγικότητα (ο νομός Κιλκίς). Αυτό μπορεί να συμβαίνει για μια σειρά από λόγους. Μπορεί οι επιχειρήσεις στο νομό Φωκίδος να έχουν μεγαλύτερο μέγεθος ή το εργατικό δυναμικό να έχει περισσότερες δεξιότητες και εξειδίκευση. Μπορεί, ακόμα, ο νομός Φωκίδας να έχει καλύτερες υποδομές ή να βρίσκεται κοντά σε έναν νομό με ανεπτυγμένη οικονομία.

Το συμπέρασμα είναι ότι η παραγωγικότητα στον κλάδο του εμπορίου δεν έχει αναλογική σχέση με τον αριθμό των επιχειρήσεων εμπορίου αλλά εξαρτάται και από πολλούς άλλους παράγοντες.

Διάγραμμα 3.11 : Συσχέτιση παραγωγικότητας εμπορίου με τον αριθμό επιχειρήσεων εμπορίου (2001)

Πηγή: *ιδία επεξεργασία*

Στο Πίνακα 3.12 παρουσιάζονται οι δείκτες παραγωγικότητας των περιφερειών της χώρας στον κλάδο του εμπορίου καθώς και τα αντίστοιχα ποσοστά απασχόλησης στον κλάδο. Η Δυτική Ελλάδα και τα Ιόνια Νησιά καταλαμβάνουν τις πρώτες θέσεις και η Κρήτη και η Αττική τις τελευταίες. Χαρακτηριστικό είναι ότι, εννέα περιφέρειες εμφανίζουν δείκτη μεγαλύτερο από αυτόν της χώρας.

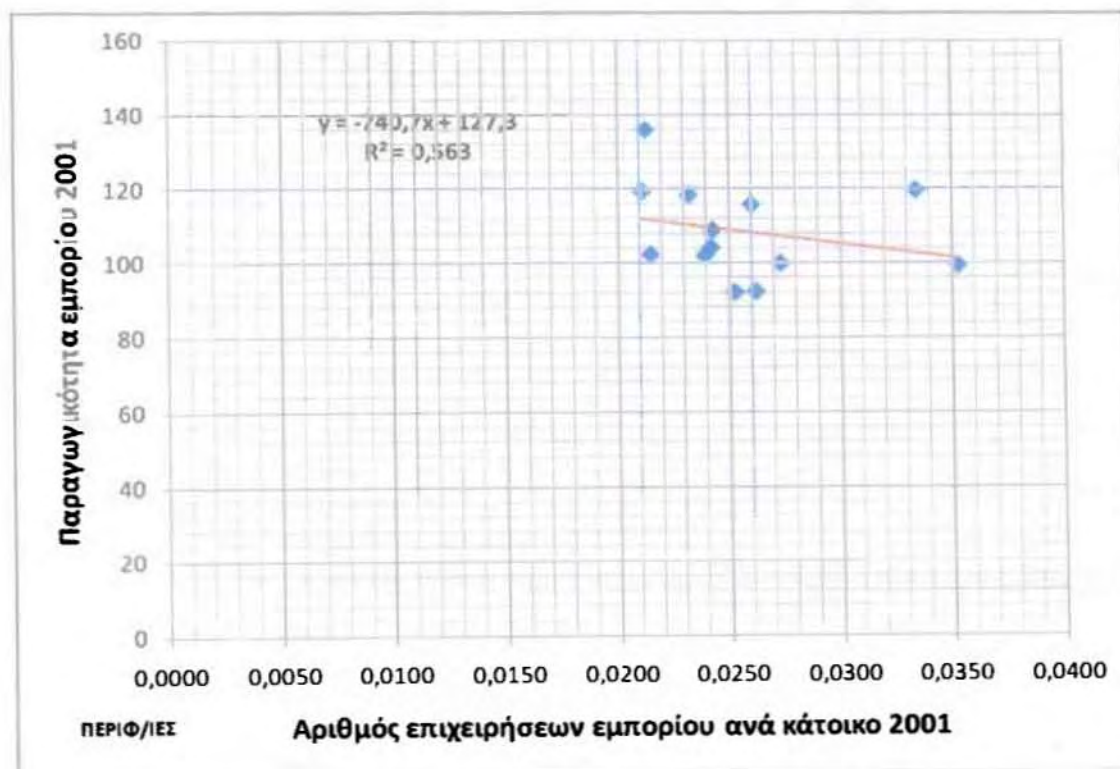
Πίνακας 3.12 : Δείκτης παραγωγικότητας των περιφερειών στον κλάδο του εμπορίου (2001)

Περιφέρεια	Δείκτης παραγωγικότητας(χώρα=100)	Ποσοστό απασχόλησης στον τομέα
ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	136	12,33
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	120	12,86
ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	119	12,40
ΗΠΕΙΡΟΣ	118	12,16
ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	116	12,41
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	109	11,05
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	104	13,42
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	102	11,91
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ & ΘΡΑΚΗ	102	11,50
ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΟΣ	100	14,80

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	100	15,62
ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	99	14,04
ΚΡΗΤΗ	92	12,78
ΑΤΤΙΚΗ	92	17,15

Πηγή: ΕΣΥΕ, νομοί επιλογή, ίδια επεξεργασία

Διάγραμμα 3.12 : Συσχέτιση παραγωγικότητας εμπορίου με τον αριθμό επιχειρήσεων εμπορίου (2001)

Πηγή: ίδια επεξεργασία

3.8. Παραγωγικότητα στον κλάδο των ξενοδοχείων-εστιατορίων

Ο κλάδος των ξενοδοχείων-εστιατορίων αποτελεί σημαντικό μέρος του τουρισμού της χώρας. Η μελέτη του συγκεκριμένου τομέα μας δίνει σαφή εικόνα για την τουριστική επίδοση μιας γεωγραφικής ενότητας. Συνολικά, στον κλάδο αυτό απασχολούνται 234,325 άτομα το 2001, αριθμός που αντιστοιχεί στο 5,7% των εργαζομένων της χώρας.

Πίνακας 3.13 : Δείκτης παραγωγικότητας των νομών στον κλάδο των ξενοδοχείων/εστιατορίων (2001)

Γεωγραφική ενότητα	Δείκτης παραγ/τας (χώρα=100)	Ποσοστό απασχόλησης στον τομέα	Γεωγραφική ενότητα	Δείκτης παραγ/τας (χώρα=100)	Ποσοστό απασχόλησης στον τομέα
ΝΟΜΟΣ ΔΩΔ/ΝΗΣΟΥ	167	19,4	ΝΟΜΟΣ ΑΧΑΪΑΣ	78	5,1
ΝΟΜΟΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ	135	15	ΝΟΜΟΣ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	75	6,1
ΝΟΜΟΣ ΛΑΣΙΘΙΟΥ	130	11,9	ΝΟΜΟΣ ΒΟΙΩΤΙΑΣ	74	3,9
ΝΟΜΟΣ ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ	120	6,7	ΝΟΜΟΣ ΛΑΚΩΝΙΑΣ	74	4,2
ΝΟΜΟΣ ΑΡΚΑΔΙΑΣ	119	4,4	ΝΟΜΟΣ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	74	4,6
ΝΟΜΟΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	116	4,7	ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ	73	12
ΝΟΜΟΣ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	111	8,3	ΝΟΜΟΣ ΛΑΡΙΣΗΣ	73	4,2
ΝΟΜΟΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ	111	5,4	ΝΟΜΟΣ ΞΑΝΘΗΣ	72	3,7
ΝΟΜΟΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ	107	9	ΝΟΜΟΣ ΗΜΑΘΙΑΣ	70	4
ΝΟΜΟΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ	104	10	ΝΟΜΟΣ ΕΒΡΟΥ	67	5
ΝΟΜΟΣ ΕΥΒΟΙΑΣ	101	5,2	ΝΟΜΟΣ ΦΛΩΡΙΝΗΣ	67	5
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	100	5,7	ΝΟΜΟΣ ΠΕΛΛΗΣ	67	3,6
ΝΟΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	99	10,3	ΝΟΜΟΣ ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ	66	4,4
ΝΟΜΟΣ ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ	99	4,1	ΝΟΜΟΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	65	6
ΝΟΜΟΣ ΡΕΘΥΜΝΗΣ	98	13,9	ΝΟΜΟΣ ΛΕΥΚΑΔΟΣ	65	10,3
ΝΟΜΟΣ ΦΩΚΙΔΟΣ	98	7,2	ΝΟΜΟΣ ΣΕΡΡΩΝ	65	4,6
ΝΟΜΟΣ ΗΛΕΙΑΣ	95	4,3	ΝΟΜΟΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ	64	11,8
ΝΟΜΟΣ ΤΡΙΚΑΛΩΝ	93	6,1	ΝΟΜΟΣ ΧΙΟΥ	64	5,8
ΝΟΜΟΣ ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ	92	5,4	ΝΟΜΟΣ ΓΡΕΒΕΝΩΝ	63	4,8
ΝΟΜΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	91	5,2	ΝΟΜΟΣ ΚΙΛΚΙΣ	62	4
ΝΟΜΟΣ ΧΑΝΙΩΝ	81	8,3	ΝΟΜΟΣ ΡΟΔΟΠΗΣ	62	3,1
ΝΟΜΟΣ ΚΟΖΑΝΗΣ	80	5	ΝΟΜΟΣ ΔΡΑΜΑΣ	59	5,3
ΝΟΜΟΣ ΑΡΤΗΣ	79	4,2	ΝΟΜΟΣ ΠΙΕΡΙΑΣ	57	7,1
ΝΟΜΟΣ ΚΑΒΑΛΑΣ	79	6,3	ΝΟΜΟΣ ΣΑΜΟΥ	52	9,6
ΝΟΜΟΣ ΠΡΕΒΕΖΗΣ	79	6,2	ΝΟΜΟΣ ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ	42	7,7
ΝΟΜΟΣ ΑΙΤ/ΝΙΑΣ	78	4,4	ΝΟΜΟΣ ΛΕΣΒΟΥ	34	5,5

Πηγή: ΕΣΥΕ, νομοί επιλογή, ίδια επεξεργασία

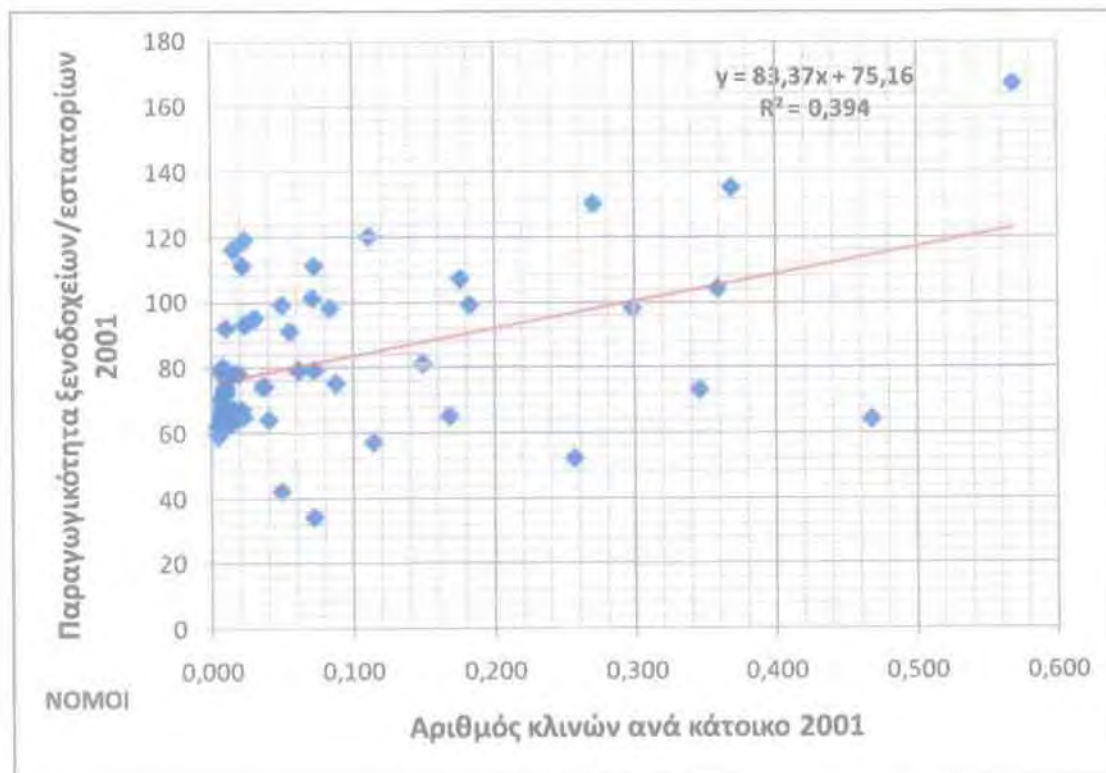
Οι δείκτες παραγωγικότητας στον κλάδο των Ξενοδοχείων-εστιατορίων παραθέτονται στον παραπάνω πίνακα (Πίνακας 3.13). Οι τουριστικοί νομοί παρουσιάζουν τους υψηλότερους δείκτες, όπως ήταν αναμενόμενο ($Q_{\text{Δωδ/νήσου}}=167$, $Q_{\text{Κέρκυρας}}=135$, $Q_{\text{Λασιθίου}}=130$). Αντίθετα, τους χαμηλότερους δείκτες σημειώνουν οι νομοί Σάμου, Θεσπρωτίας και Λέσβου. Χαρακτηριστικό είναι, πάντως, ότι μόνο 11 νομοί έχουν δείκτη παραγωγικότητας μεγαλύτερο από αυτό της χώρας.

Αναφορικά με την απασχόληση στον συγκεκριμένο κλάδο, όπως είναι φυσιολογικό, τα μεγαλύτερα ποσοστά κατέχουν οι νησιωτικοί νομοί, ενώ το ποσοστό σε εθνικό επίπεδο το ποσοστό ανέρχεται στο 5,7%.

Στο Διάγραμμα 3.13 παρακάτω γίνεται η συσχέτιση της παραγωγικότητας του κλάδου με τον αριθμό των ξενοδοχειακών κλινών κάθε νομού. Ο αριθμός των κλινών διαιρείται με τον αριθμό των μόνιμων κατοίκων του εκάστοτε νομού με σκοπό να είναι εξαρτημένος από το μέγεθος του νομού.

Παρατηρούμε ότι μόνο στους 3 νομούς με την μεγαλύτερη παραγωγικότητα (νομός Δωδεκανήσου, νομός Κυκλάδων και νομός Λασιθίου) υπάρχει ξεκάθαρη αναλογική σχέση μεταξύ των δυο μεταβλητών του διαγράμματος. Δηλαδή, όσο μεγαλύτερη η αναλογία αριθμός κλινών ανά κάτοικο, τόσο αυξάνεται και η παραγωγικότητα του τομέα. Αυτό συμβαίνει, διότι οι νομοί αυτοί εξειδικεύονται στις τουριστικές υπηρεσίες και αυτό αποδεικνύεται από τα υψηλά ποσοστά απασχόλησης στον τομέα ξενοδοχεία-εστιατόρια που εμφανίζουν. Στους υπόλοιπους νομούς της χώρας, η σχέση μεταξύ των δυο μεγεθών δεν μπορεί να προσδιοριστεί, προφανώς εξαιτίας των διαφοροποιήσεων στα χαρακτηριστικά του κάθε νομού.

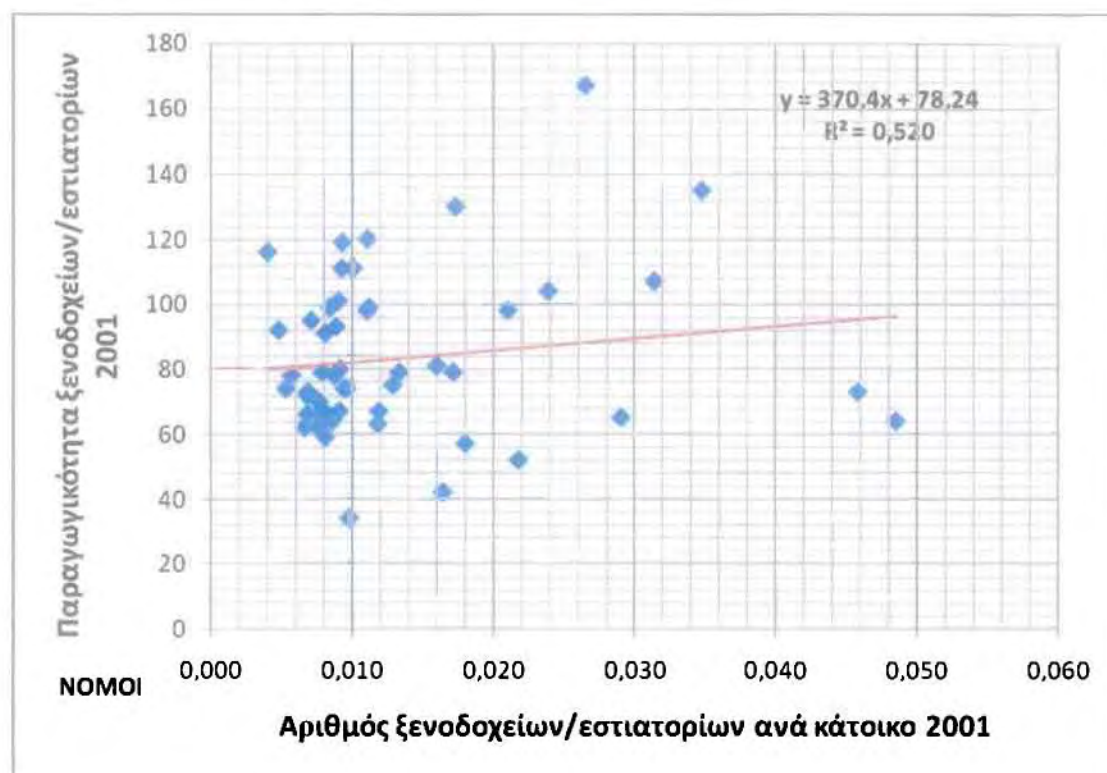
Διάγραμμα 3.13 : Συσχέτιση παραγωγικότητας ξενοδοχείων/εστιατορίων με τον αριθμό κλινών (2001)

Πηγή: *ιδία επεξεργασία*

Στα Διαγράμματα 3.14 και 3.15 , που ακολουθούν, παρουσιάζεται η σχέση μεταξύ της παραγωγικότητας του κλάδου και τον αριθμό των ξενοδοχείων και εστιατορίων στη μια περίπτωση, και τον αριθμό διανυκτερεύσεων αλλοδαπών και ημεδαπών στην άλλη περίπτωση.

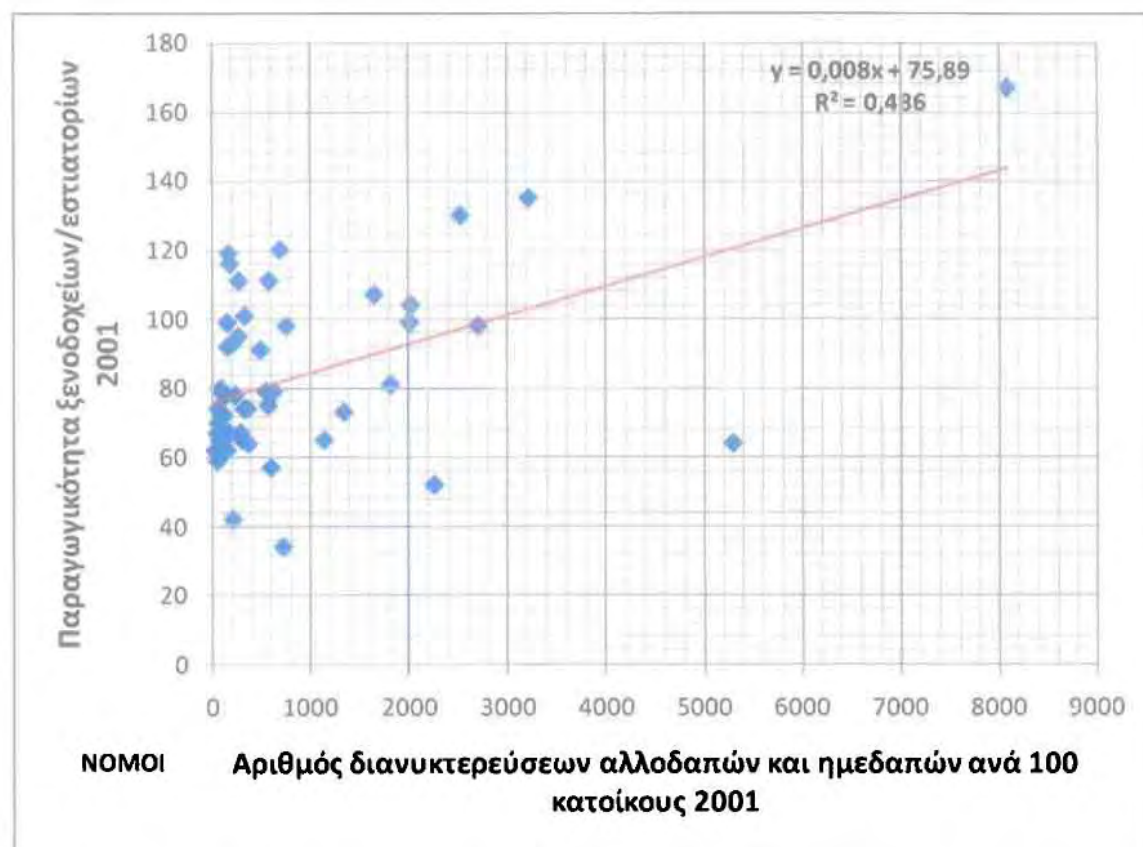
Διάγραμμα 3.14 : Συσχέτιση παραγωγικότητας ξενοδοχείων/εστιατορίων με τον αριθμό ξενοδοχείων/εστιατορίων (2001)

Πηγή: ίδια επεξεργασία

Και στα δύο διαγράμματα η γραμμική τάση των μεταβλητών είναι αυξητική, ενώ αξίζει να σημειωθεί ότι το Διάγραμμα 3.14 έχει μεγαλύτερη αξιοπιστία λόγω μεγαλύτερου R^2 .

Διάγραμμα 3.15 : Συσχέτιση παραγωγικότητας ξενοδοχείων/εστιατορίων με τον αριθμό διανυκτερεύσεων (2001)

Πηγή: ίδια επεξεργασία

Στο Πίνακα 3.14 παρουσιάζονται οι δείκτες παραγωγικότητας των περιφερειών της χώρας στον κλάδο των ξενοδοχείων-εστιατορίων καθώς και τα αντίστοιχα ποσοστά απασχόλησης στον κλάδο. Στις πρώτες θέσεις εμφανίζονται, φυσιολογικά, τα νησιά (Νότιο Αιγαίο, Ιόνια Νησιά και Κρήτη) και η Αττική. Αυτές οι περιφέρειες είναι και οι μόνες που ξεπερνούν το δείκτη παραγωγικότητας της χώρας. Στον αντίποδα, στις τελευταίες θέσεις βρίσκονται οι περιφέρειες Βορείου Αιγαίου και Ηπείρου.

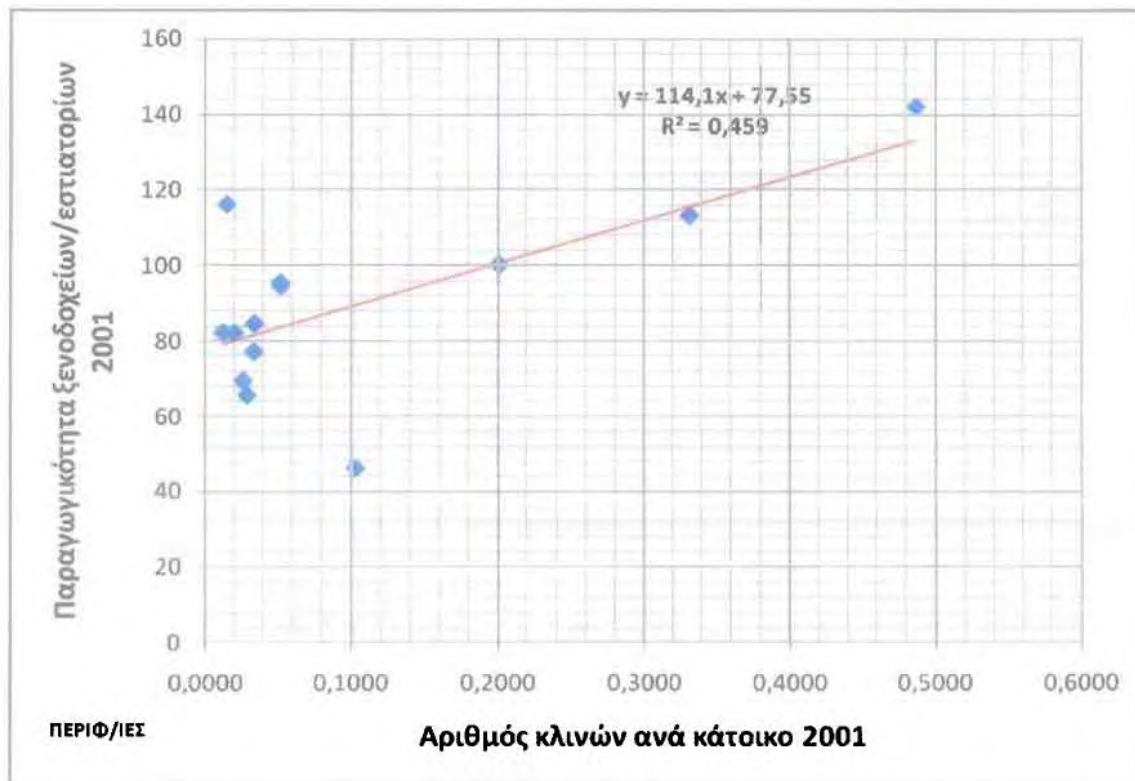
Πίνακας 3.14 : Δείκτης παραγωγικότητας των περιφερειών στον κλάδο των ξενοδοχείων/εστιατορίων (2001)

Περιφέρεια	Δείκτης παραγωγικότητας(χώρα=100)	Ποσοστό απασχόλησης στον τομέα
ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	142	16,67
ΑΤΤΙΚΗ	116	4,70
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	113	12,89
ΚΡΗΤΗ	100	10,49
ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΟΣ	100	5,70
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	95	4,76
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	95	5,07

ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	84	5,36
ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	82	5,08
ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	82	4,66
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	77	5,07
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ & ΘΡΑΚΗ	69	4,73
ΗΠΕΙΡΟΣ	66	5,92
ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	46	6,44

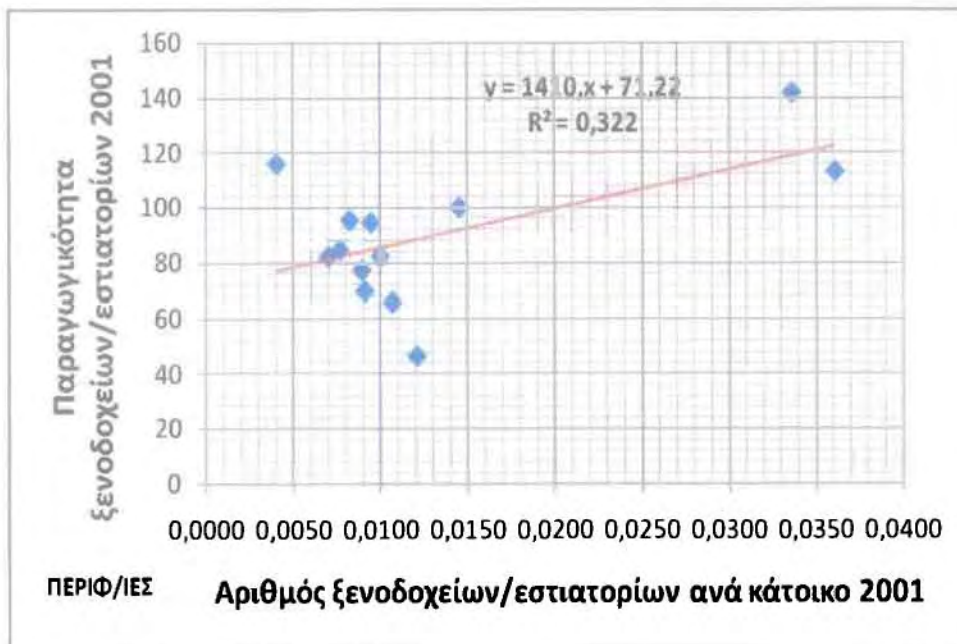
Πηγή: ΕΣΥΕ, νομοί επιλογή, ίδια επεξεργασία

Διάγραμμα 3.16 : Συσχέτιση παραγωγικότητας ξενοδοχείων/εστιατορίων με τον αριθμό κλινών (2001)

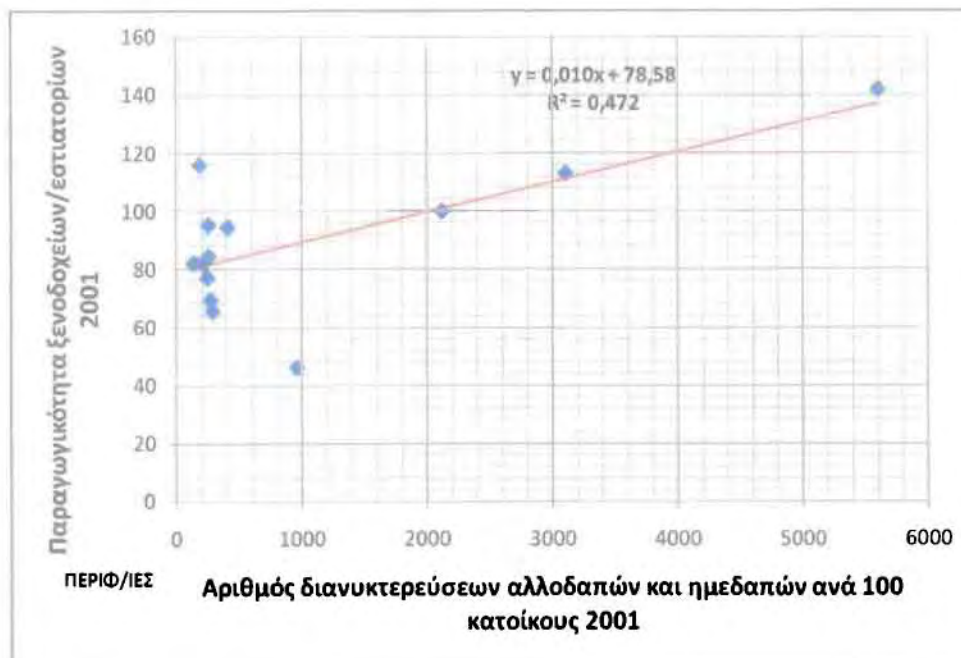
Πηγή: ίδια επεξεργασία

Διάγραμμα 3.17 : Συσχέτιση παραγωγικότητας ξενοδοχείων/εστιατορίων με τον αριθμό ξενοδοχείων/εστιατορίων (2001)

Πηγή: ίδια επεξεργασία

Διάγραμμα 3.18 : Συσχέτιση παραγωγικότητας ξενοδοχείων/εστιατορίων με τον αριθμό διανυκτερεύσεων (2001)

Πηγή: ίδια επεξεργασία

3.9. Παραγωγικότητα στον κλάδο των μεταφορών

Στον κλάδο των μεταφορών απασχολούνται 267,847 εργαζόμενοι. Το ποσοστό απασχόλησης του κλάδου στο σύνολο της Ελλάδας ανέρχεται στο 6,5%.

Πίνακας 3.15 : Δείκτης παραγωγικότητας των νομών στον κλάδο των μεταφορών (2001)

Γεωγραφική ενότητα	Δείκτης παραγ/τας (χώρα=100)	Ποσοστό απασχόλησης στον τομέα	Γεωγραφική ενότητα	Δείκτης παραγ/τας (χώρα=100)	Ποσοστό απασχόλησης στον τομέα
ΝΟΜΟΣ ΒΟΙΩΤΙΑΣ	200	4,5	ΝΟΜΟΣ ΚΙΛΚΙΣ	114	4,2
ΝΟΜΟΣ ΦΩΚΙΔΟΣ	184	6,3	ΝΟΜΟΣ ΛΑΚΩΝΙΑΣ	114	4
ΝΟΜΟΣ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	177	4,6	ΝΟΜΟΣ ΛΑΡΙΣΗΣ	112	3,6
ΝΟΜΟΣ ΛΕΣΒΟΥ	174	5,4	ΝΟΜΟΣ ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ	111	4,7
ΝΟΜΟΣ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ	167	5,6	ΝΟΜΟΣ ΔΩΔ/ΝΗΣΟΥ	111	7,4
ΝΟΜΟΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ	160	3,2	ΝΟΜΟΣ ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ	110	5,3
ΝΟΜΟΣ ΗΜΑΘΙΑΣ	154	3,7	ΝΟΜΟΣ ΡΕΘΥΜΝΗΣ	109	3,9
ΝΟΜΟΣ ΧΑΝΙΩΝ	154	5,5	ΝΟΜΟΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ	108	3,8
ΝΟΜΟΣ ΓΡΕΒΕΝΩΝ	151	3,4	ΝΟΜΟΣ ΔΡΑΜΑΣ	105	4,5
ΝΟΜΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	142	4,5	ΝΟΜΟΣ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	104	4,8
ΝΟΜΟΣ ΑΙΤ/ΝΙΑΣ	141	4,9	ΝΟΜΟΣ ΕΒΡΟΥ	103	4,2
ΝΟΜΟΣ ΤΡΙΚΑΛΩΝ	136	3,6	ΝΟΜΟΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ	102	9,1
ΝΟΜΟΣ ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ	133	3,1	ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	100	6,5
ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ	133	6,8	ΝΟΜΟΣ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	98	5,5
ΝΟΜΟΣ ΡΟΔΟΠΗΣ	126	2,8	ΝΟΜΟΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ	96	7,1
ΝΟΜΟΣ ΦΛΩΡΙΝΗΣ	123	4,1	ΝΟΜΟΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ	95	5,1
ΝΟΜΟΣ ΑΡΤΗΣ	123	4,2	ΝΟΜΟΣ ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ	94	6,3
ΝΟΜΟΣ ΠΡΕΒΕΖΗΣ	123	5,2	ΝΟΜΟΣ ΧΙΟΥ	94	11,4
ΝΟΜΟΣ ΣΕΡΡΩΝ	123	3,4	ΝΟΜΟΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	91	8,7
ΝΟΜΟΣ ΣΑΜΟΥ	121	7,4	ΝΟΜΟΣ ΞΑΝΘΗΣ	89	3,2
ΝΟΜΟΣ ΑΡΚΑΔΙΑΣ	120	6,2	ΝΟΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	88	5,8
ΝΟΜΟΣ ΚΑΒΑΛΑΣ	120	5,5	ΝΟΜΟΣ ΕΥΒΟΙΑΣ	86	5,9
ΝΟΜΟΣ ΚΟΖΑΝΗΣ	120	4	ΝΟΜΟΣ ΗΛΕΙΑΣ	84	4,5
ΝΟΜΟΣ ΛΑΣΙΘΙΟΥ	120	4	ΝΟΜΟΣ ΛΕΥΚΑΔΟΣ	84	7
ΝΟΜΟΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	118	4,7	ΝΟΜΟΣ ΠΕΛΛΗΣ	84	3,5
ΝΟΜΟΣ ΠΙΕΡΙΑΣ	117	5,1	ΝΟΜΟΣ ΑΧΑΪΑΣ	75	7,6

Πηγή: ΕΣΥΕ, νομοί επιλογή, ίδια επεξεργασία

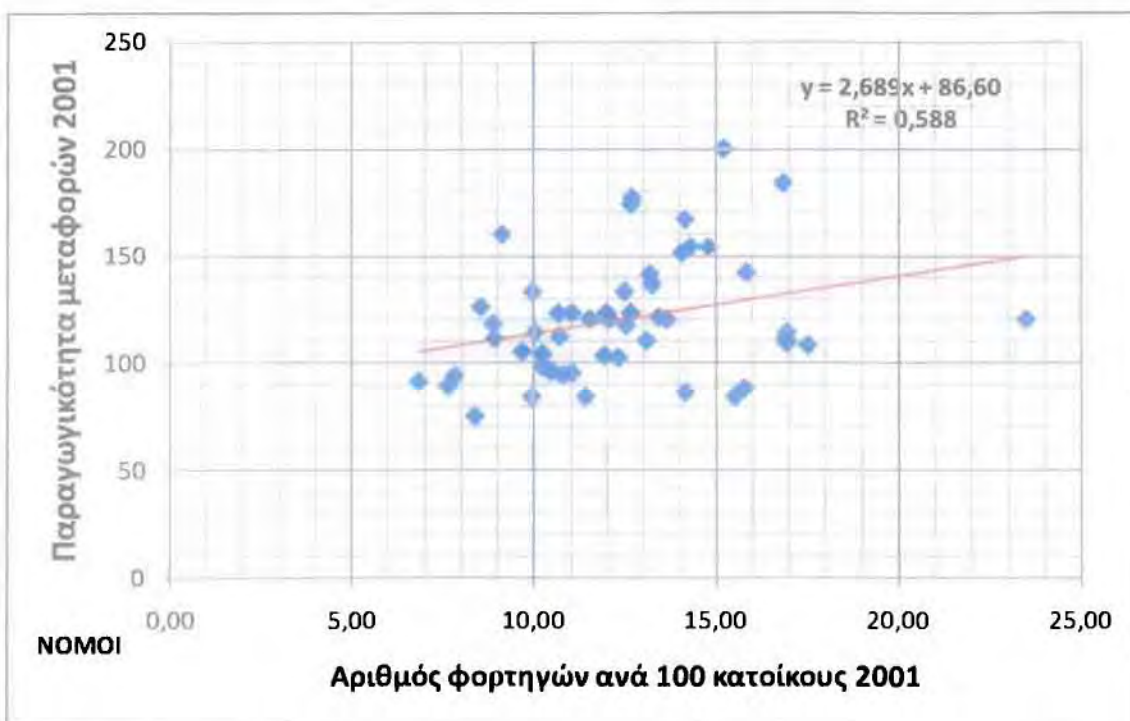
Στον κλάδο των μεταφορών, οι δείκτες παραγωγικότητας του κάθε νομού παρουσιάζονται στον Πίνακα 3.15 παραπάνω. Στην πρώτη θέση συναντάμε το νομό Βοιωτίας με δείκτη $Q_{\text{Βοιωτίας}}=200$. Στη

δεύτερη θέση βρίσκεται ο νομός Φωκίδος και στην τρίτη ο νομός Ευρυτανίας ($Q_{\text{Φωκίδος}}=184$ και $Q_{\text{Ευρυτανίας}}=177$). Στις τελευταίες θέσεις, αντίθετα, κατατάσσονται οι νομοί Λευκάδος, Πέλλας και Αχαΐας. Σημαντικό είναι, ωστόσο, ότι οι περισσότεροι νομοί παρουσιάζουν δείκτες υψηλότερους από αυτόν της χώρας. Χαρακτηριστικά, μόνο δεκατρείς νομοί έχουν δείκτη παραγωγικότητας μικρότερο από αυτόν της χώρας.

Το μεγαλύτερο ποσοστό απασχόλησης στον τομέα συναντάμε στο νομό Χίου (11,4%) και το χαμηλότερο στο νομό Ροδόπης (2,8%). Στο σύνολο της χώρας, οι απασχολούμενοι στον κλάδο των μεταφορών αγγίζουν το 6,5% επί του εργατικού δυναμικού της χώρας.

Στο Διάγραμμα 3.19 που ακολουθεί παρουσιάζεται η παραγωγικότητα στον κλάδο των μεταφορών σε σχέση με τον αριθμό των φορτηγών ανά 100 κατοίκους. Παρατηρούμε ότι νομοί με μεγάλο αριθμό φορτηγών ανά 100 κατοίκους δεν παρουσιάζουν και αντίστοιχα υψηλή παραγωγικότητα. Το ίδιο συμβαίνει και στην αντίθετη περίπτωση. Χαρακτηριστικό είναι, ότι ο νομός Βοιωτίας παρουσιάζει την μεγαλύτερη παραγωγικότητα στον κλάδο αλλά την ίδια στιγμή σημειώνει την ίδια αναλογία φορτηγά ανά 100 κατοίκους με το νομό Ηρακλείου, ένα νομό με πολύ χαμηλή παραγωγικότητα.

Διάγραμμα 3.19 : Συσχέτιση παραγωγικότητας μεταφορών με τον αριθμό φορτηγών (2001)

Πηγή: *ιδία επεξεργασία*

Στο Πίνακα 3.16 παρουσιάζονται οι δείκτες παραγωγικότητας των περιφερειών της χώρας στον κλάδο των μεταφορών καθώς και τα αντίστοιχα ποσοστά απασχόλησης στον κλάδο. Το Βόρειο Αιγαίο και η Δυτική Μακεδονία εμφανίζουν τους υψηλότερους δείκτες, ενώ η Δυτική Ελλάδα και η Αττική τους χαμηλότερους. Αξίζει να σημειωθεί πως δέκα περιφέρειες ξεπερνούν τον δείκτη παραγωγικότητας της χώρας.

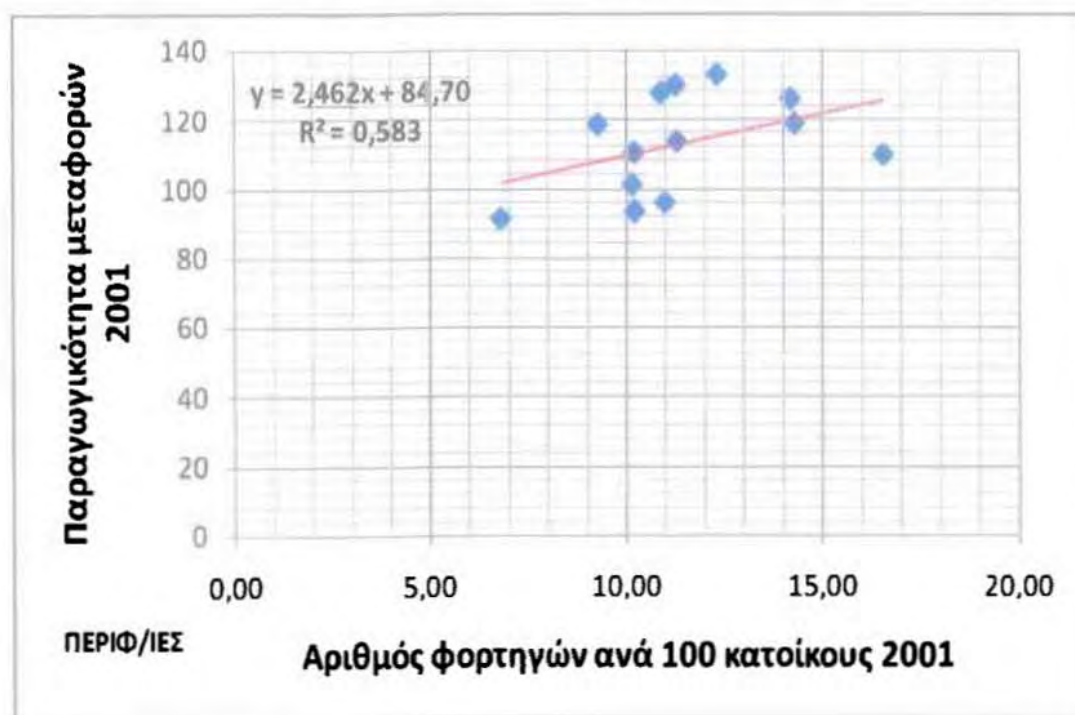
Πίνακας 3.16 : Δείκτης παραγωγικότητας των περιφερειών στον κλάδο των μεταφορών (2001)

Περιφέρεια	Δείκτης παραγωγικότητας(χώρα=100)	Ποσοστό απασχόλησης στον τομέα
ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	133	7,25
ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	130	3,79
ΗΠΕΙΡΟΣ	127	4,81
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	126	5,35
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	119	4,76
ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	118	7,14
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	113	4,04
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ & ΘΡΑΚΗ	110	4,08
ΚΡΗΤΗ	110	5,25
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	101	5,34
ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΟΣ	100	6,50
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	96	7,02
ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	93	6,02
ΑΤΤΙΚΗ	91	8,66

Πηγή: ΕΣΥΕ, νομοί επιλογή, ίδια επεξεργασία

Στη συνέχεια, παρατίθεται το διάγραμμα 3.20, στο οποίο εμφανίζεται η συσχέτιση της παραγωγικότητας των μεταφορών με τον αριθμό φορτηγών το έτος 2001

Διάγραμμα 3.20 : Συσχέτιση παραγωγικότητας μεταφορών με τον αριθμό φορτηγών (2001)

Πηγή: ίδια επεξεργασία

3.10. Παραγωγικότητα στον κλάδο των χρηματοπιστωτικών οργανισμών

Στον κλάδο αυτό συγκαταλέγονται κυρίως τράπεζες και ασφαλιστικές εταιρίες. Το 2001, απασχολούνται στον κλάδο 105,915 εργαζόμενοι και η απασχόληση στον κλάδο είναι 2,6% στο σύνολο της χώρας.

Πίνακας 3.17 : Δείκτης παραγωγικότητας των νομών στον κλάδο των χρηματοπιστωτικών οργανισμών (2001)

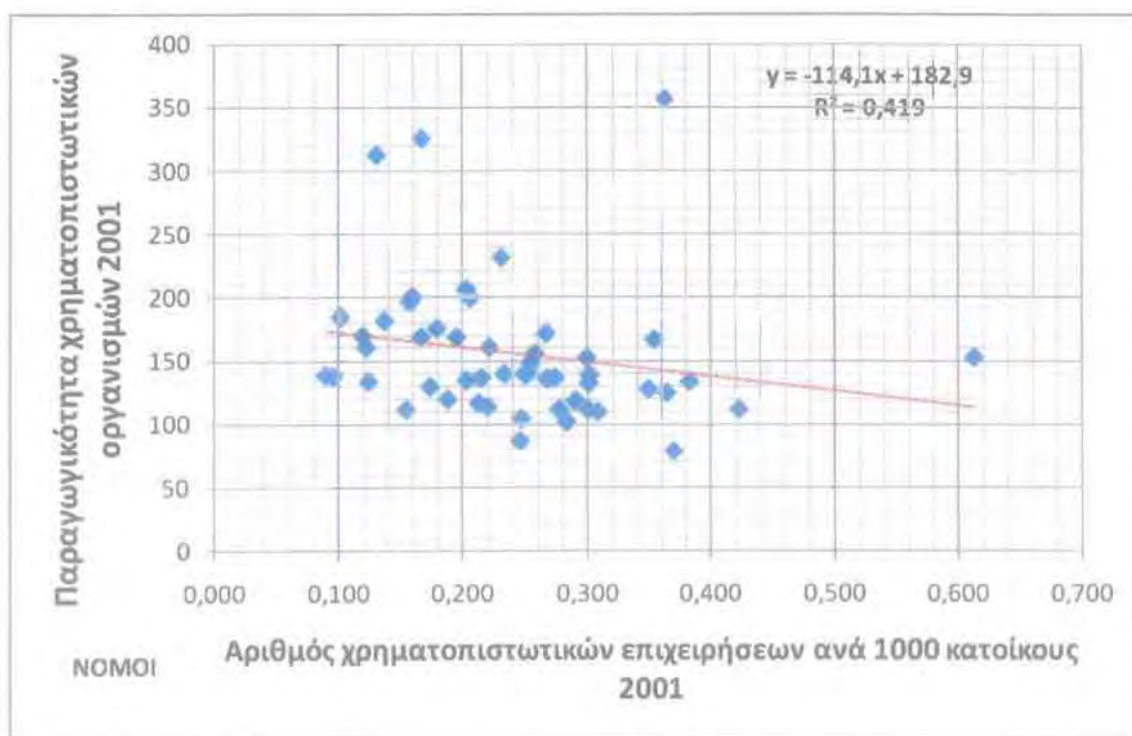
Γεωγραφική ενότητα	Δείκτης παραγ/τας (χώρα=100)	Ποσοστό απασχόλησης στον τομέα	Γεωγραφική ενότητα	Δείκτης παραγ/τας (χώρα=100)	Ποσοστό απασχόλησης στον τομέα
ΝΟΜΟΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ	357	1	ΝΟΜΟΣ ΛΕΥΚΑΔΟΣ	139	1,3
ΝΟΜΟΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ	326	1,6	ΝΟΜΟΣ ΛΑΚΩΝΙΑΣ	138	1,4
ΝΟΜΟΣ ΦΩΚΙΔΟΣ	313	2	ΝΟΜΟΣ ΔΡΑΜΑΣ	137	1,5
ΝΟΜΟΣ ΑΡΤΗΣ	232	1,4	ΝΟΜΟΣ ΕΥΒΟΙΑΣ	137	1,4
ΝΟΜΟΣ ΛΕΣΒΟΥ	207	1,3	ΝΟΜΟΣ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	136	1,6
ΝΟΜΟΣ ΣΑΜΟΥ	201	1,5	ΝΟΜΟΣ ΤΡΙΚΑΛΩΝ	135	1,4
ΝΟΜΟΣ ΠΡΕΒΕΖΗΣ	200	1,3	ΝΟΜΟΣ ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ	134	1,3
ΝΟΜΟΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ	197	1,4	ΝΟΜΟΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ	134	1,6
ΝΟΜΟΣ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	185	1,3	ΝΟΜΟΣ ΧΙΟΥ	133	2,1
ΝΟΜΟΣ ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ	182	1,4	ΝΟΜΟΣ ΗΛΕΙΑΣ	130	1,5
ΝΟΜΟΣ ΡΟΔΟΠΗΣ	176	0,8	ΝΟΜΟΣ ΧΑΝΙΩΝ	128	1,6
ΝΟΜΟΣ ΣΕΡΡΩΝ	172	1,3	ΝΟΜΟΣ ΛΑΡΙΣΗΣ	125	1,5
ΝΟΜΟΣ ΒΟΙΩΤΙΑΣ	170	1,3	ΝΟΜΟΣ ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ	120	1,8
ΝΟΜΟΣ ΑΙΤ/ΝΙΑΣ	169	1,3	ΝΟΜΟΣ ΡΕΘΥΜΝΗΣ	119	1,5
ΝΟΜΟΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	169	1,7	ΝΟΜΟΣ ΠΙΕΡΙΑΣ	117	1,2
ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ	167	1,5	ΝΟΜΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	114	1,6
ΝΟΜΟΣ ΤΡΕΒΕΝΩΝ	161	1,4	ΝΟΜΟΣ ΔΩΔ/ΝΗΣΟΥ	112	1,6
ΝΟΜΟΣ ΠΕΛΛΗΣ	161	1,2	ΝΟΜΟΣ ΗΜΑΘΙΑΣ	112	1,7
ΝΟΜΟΣ ΦΛΩΡΙΝΗΣ	156	1,3	ΝΟΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	112	1,7
ΝΟΜΟΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ	153	1,1	ΝΟΜΟΣ ΞΑΝΘΗΣ	112	1
ΝΟΜΟΣ ΚΙΛΚΙΣ	153	1,1	ΝΟΜΟΣ ΑΧΑΪΑΣ	110	2,1
ΝΟΜΟΣ ΕΒΡΟΥ	149	1,4	ΝΟΜΟΣ ΚΑΒΑΛΑΣ	105	1,9
ΝΟΜΟΣ ΑΡΚΑΔΙΑΣ	141	1,8	ΝΟΜΟΣ ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ	102	2,4
ΝΟΜΟΣ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	140	1,7	ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	100	2,6
ΝΟΜΟΣ ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ	139	1,5	ΝΟΜΟΣ ΚΟΖΑΝΗΣ	87	1,5
ΝΟΜΟΣ ΛΑΣΙΘΙΟΥ	139	1,6	ΝΟΜΟΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	79	4

Πηγή: ΕΣΥΕ, νομοί επιλογή, ίδια επεξεργασία

Στον κλάδο των χρηματοπιστωτικών οργανισμών (Πίνακας 3.17), τους μεγαλύτερους δείκτες παραγωγικότητας παρουσιάζουν οι νομοί Χαλκιδικής, Καστοριάς και Φωκίδος ($Q_{\text{Χαλκιδικής}}=357$, $Q_{\text{Καστοριάς}}=326$ και $Q_{\text{Φωκίδος}}=313$). Εκτός από του νομού Κοζάνης και Αττικής ($Q_{\text{Κοζάνης}}=87$, $Q_{\text{Αττικής}}=79$), όλοι οι υπόλοιποι νομοί παρουσιάζουν δείκτες υψηλότερους από αυτόν της χώρας. Σχετικά με τα ποσοστά απασχόλησης στον τομέα των χρηματοπιστωτικών οργανισμών, αυτά κυμαίνονται από 0,8% (νομός Ροδόπης) έως 4% (νομός Αττικής). Στο σύνολο της χώρας, το ποσοστό απασχόλησης είναι 2,6%.

Στο Διάγραμμα 3.21 παρουσιάζεται η συσχέτιση μεταξύ της παραγωγικότητας του κλάδου και τον αριθμό των χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων ανά 1000 κατοίκους.

Διάγραμμα 3.21 : Συσχέτιση παραγωγικότητας χρηματοπιστωτικών οργανισμών με τον αριθμό χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων (2001)

Πηγή: *ιδία επεξεργασία*

Στο Πίνακα 3.18 παρουσιάζονται οι δείκτες παραγωγικότητας των περιφερειών της χώρας στον κλάδο των χρηματοπιστωτικών οργανισμών καθώς και τα αντίστοιχα ποσοστά απασχόλησης στον κλάδο. Στην πρώτη θέση βρίσκεται η περιφέρεια της Ηπείρου και ακολουθεί η περιφέρεια Βορείου Αιγαίου. Όλες οι περιφέρειες της χώρας παρουσιάζουν δείκτη μεγαλύτερο από αυτό της χώρας, εξαιρουμένης μόνο της Αττικής.

Πίνακας 3.18 : Δείκτης παραγωγικότητας των περιφερειών στον κλάδο των χρηματοπιστωτικών οργανισμών (2001)

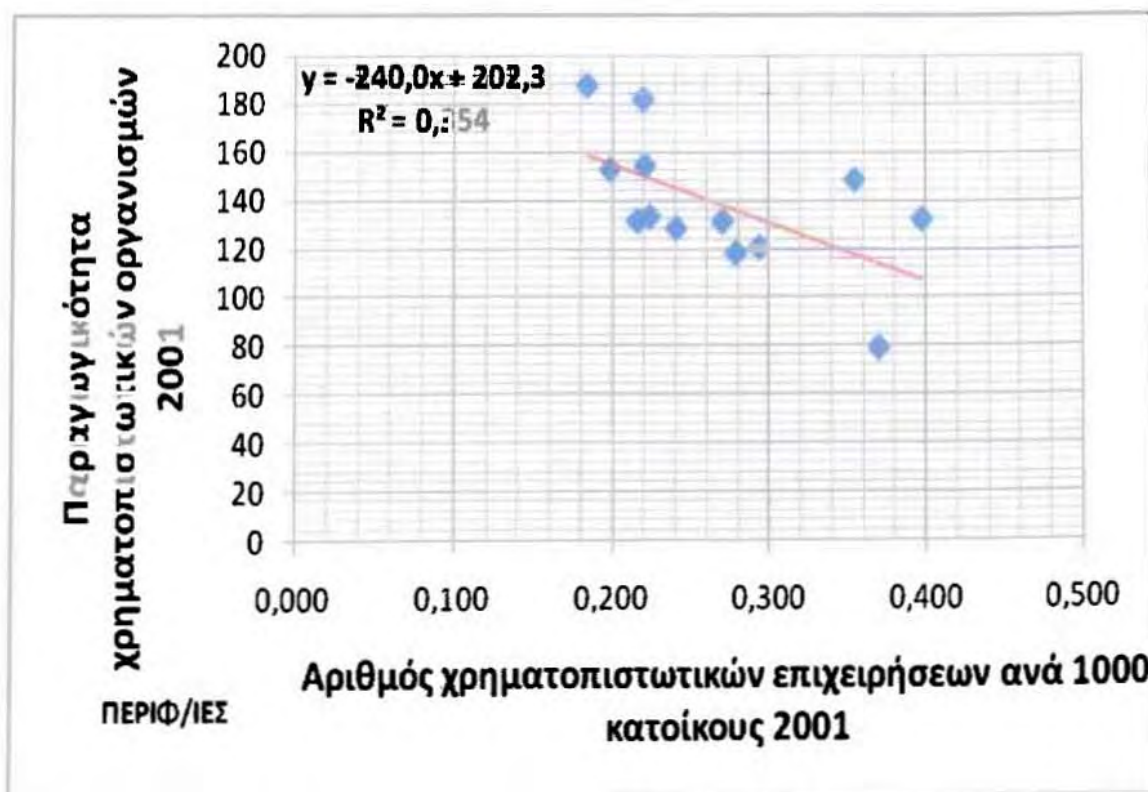
Περιφέρεια	Δείκτης παραγωγικότητας(χώρα=100)	Ποσοστό απασχόλησης στον τομέα
ΗΠΕΙΡΟΣ	187	1,49
ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	181	1,51

ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	154	1,48
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	153	1,55
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	148	1,43
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	133	1,61
ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	132	1,56
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ & ΘΡΑΚΗ	131	1,35
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	131	1,49
ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	128	1,68
ΚΡΗΤΗ	120	1,63
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	118	1,95
ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΟΣ	100	2,60
ΑΤΤΙΚΗ	79	4,07

Πηγή: ΕΣΥΕ, νομοί επιλογή, ίδια επεξεργασία

Παρατίθεται στη συνέχεια, το Διάγραμμα 3.22 στο οποίο απεικονίζεται η συσχέτιση της παραγωγικότητας των χρηματοπιστωτικών οργανισμών, στις περιφέρειες της χώρας, με τον αριθμό των χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων το έτος 2001.

Διάγραμμα 3.22 : Συσχέτιση παραγωγικότητας χρηματοπιστωτικών οργανισμών με τον αριθμό χρηματοπιστωτικών επιχειρήσεων (2001)

Πηγή: ίδια επεξεργασία

3.11. Παραγωγικότητα στον κλάδο των υπηρεσιών

Στην παρούσα μελέτη ο κλάδος των υπηρεσιών περιλαμβάνει ένα μεγάλο εύρος οικονομικών δραστηριοτήτων εξαιτίας της δυσκολίας εύρεσης των επιμέρους οικονομικών, στατιστικών στοιχείων. Συγκεκριμένα, ο κλάδος των υπηρεσιών αποτελείται από την εκπαίδευση, την υγεία, τη δημόσια διοίκηση, τη διαχείριση ακίνητης περιουσίας, το οικιακό προσωπικό ιδιωτικών νοικοκυριών και συναφείς δραστηριότητες παροχής υπηρεσιών. Συνεπώς, ο αριθμός των απασχολουμένων ανέρχεται σε 1.188.295 άτομα και η απασχόληση στη χώρα στο 29%.

Πίνακας 3.19 : Δείκτης παραγωγικότητας των νομών στον κλάδο των υπηρεσιών (2001)

Γεωγραφική ενότητα	Δείκτης παραγ/τας (χώρα=100)	Ποσοστό απασχόλησης στον τομέα	Γεωγραφική ενότητα	Δείκτης παραγ/τας (χώρα=100)	Ποσοστό απασχόλησης στον τομέα
ΝΟΜΟΣ ΒΟΙΩΤΙΑΣ	191	18,4	ΝΟΜΟΣ ΣΑΜΟΥ	106	28
ΝΟΜΟΣ ΦΩΚΙΔΟΣ	172	27	ΝΟΜΟΣ ΚΑΒΑΛΑΣ	105	24,4
ΝΟΜΟΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ	170	18,8	ΝΟΜΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	104	20,3
ΝΟΜΟΣ ΔΩΔ/ΝΗΣΟΥ	169	26,7	ΝΟΜΟΣ ΛΕΣΒΟΥ	103	26,8
ΝΟΜΟΣ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	169	24,3	ΝΟΜΟΣ ΛΕΥΚΑΔΟΣ	101	28,9
ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ	168	20,7	ΝΟΜΟΣ ΦΛΩΡΙΝΗΣ	100	25,9
ΝΟΜΟΣ ΛΑΣΙΘΙΟΥ	157	21,1	ΝΟΜΟΣ ΤΡΙΚΑΛΩΝ	100	24,5
ΝΟΜΟΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ	150	24,1	ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	100	29
ΝΟΜΟΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ	132	24,6	ΝΟΜΟΣ ΗΜΑΘΙΑΣ	98	21,8
ΝΟΜΟΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ	128	25,4	ΝΟΜΟΣ ΗΛΕΙΑΣ	95	20,3
ΝΟΜΟΣ ΡΕΘΥΜΝΗΣ	128	22,7	ΝΟΜΟΣ ΘΕΣΠΡΩΤΙΑΣ	95	25,2
ΝΟΜΟΣ ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ	128	22,3	ΝΟΜΟΣ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	95	23,3
ΝΟΜΟΣ ΑΙΤ/ΝΙΑΣ	123	20,4	ΝΟΜΟΣ ΑΡΤΗΣ	93	23,6
ΝΟΜΟΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ	123	19,3	ΝΟΜΟΣ ΣΕΡΡΩΝ	93	21,5
ΝΟΜΟΣ ΑΡΚΑΔΙΑΣ	117	26	ΝΟΜΟΣ ΓΡΕΒΕΝΩΝ	92	26,2
ΝΟΜΟΣ ΕΥΒΟΙΑΣ	114	22,1	ΝΟΜΟΣ ΠΡΕΒΕΖΗΣ	92	24,4
ΝΟΜΟΣ ΛΑΚΩΝΙΑΣ	114	17,1	ΝΟΜΟΣ ΚΙΑΚΙΣ	91	21,3
ΝΟΜΟΣ ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ	112	20,6	ΝΟΜΟΣ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	91	27,6
ΝΟΜΟΣ ΠΙΕΡΙΑΣ	112	20,6	ΝΟΜΟΣ ΔΡΑΜΑΣ	90	24,6
ΝΟΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	111	24,9	ΝΟΜΟΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	90	35,1
ΝΟΜΟΣ ΚΟΖΑΝΗΣ	111	25,2	ΝΟΜΟΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	90	34
ΝΟΜΟΣ ΘΕΣ/ΝΙΚΗΣ	110	30,8	ΝΟΜΟΣ ΑΧΑΪΑΣ	88	31,6
ΝΟΜΟΣ ΧΙΟΥ	109	30,3	ΝΟΜΟΣ ΛΑΡΙΣΗΣ	84	26
ΝΟΜΟΣ ΠΕΛΛΗΣ	108	17,1	ΝΟΜΟΣ ΡΟΔΟΠΗΣ	82	17
ΝΟΜΟΣ ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ	107	21,9	ΝΟΜΟΣ ΞΑΝΘΗΣ	68	21,8

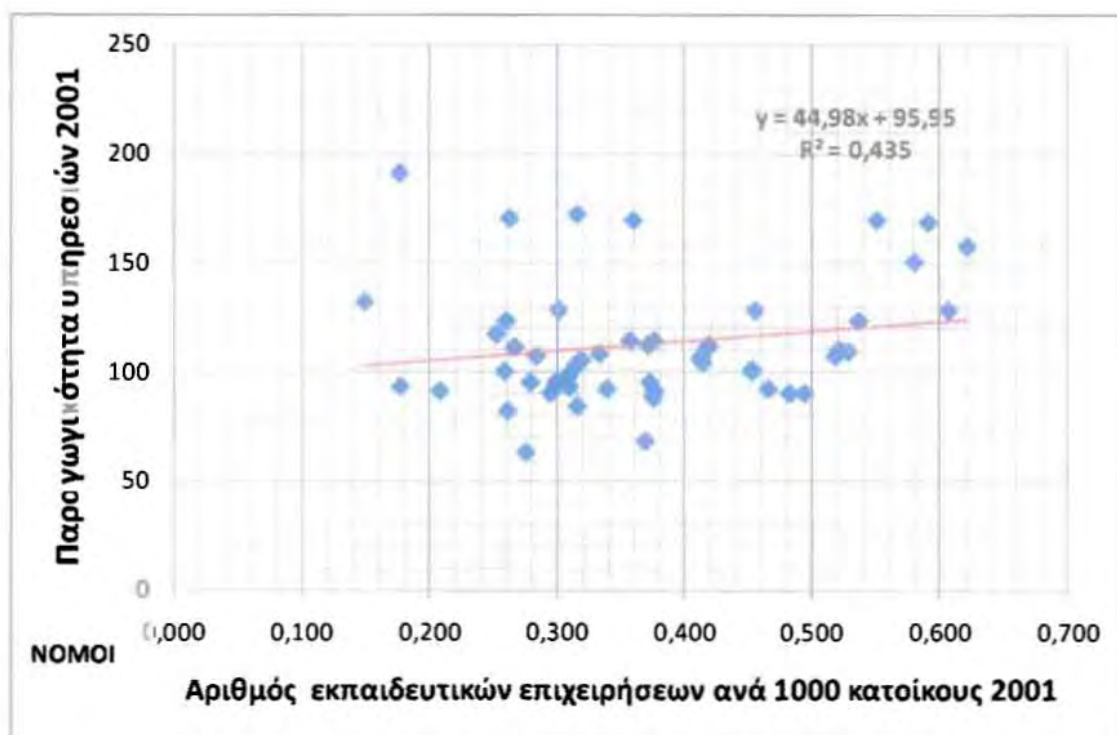
ΝΟΜΟΣ ΧΑΝΙΩΝ	107	30,2	ΝΟΜΟΣ ΕΒΡΟΥ	63	31,2
--------------	-----	------	-------------	----	------

Πηγή: ΕΣΥΕ, νομοί επιλογή, ίδια επεξεργασία

Ο κλάδος των υπηρεσιών απασχολεί το μεγαλύτερο μέρος του εργατικού δυναμικού της χώρας. Η απασχόληση στη χώρα αγγίζει το 29%, ενώ στο νομό Αττικής το ποσοστό ανεβαίνει στο 35,1%. Στον Πίνακα 3.19 παρουσιάζονται οι δείκτες παραγωγικότητας των νομών στο συγκεκριμένο τομέα. Το μεγαλύτερο δείκτη κατέχει ο νομός Βοιωτίας με δείκτη $Q_{\text{Βοιωτίας}}=191$, ακολουθούμενος από τους νομούς Φωκίδος και Χαλκιδικής ($Q_{\text{Φωκίδος}}=172$ και $Q_{\text{Χαλκιδικής}}=170$). Τους χαμηλότερους δείκτες συναντάμε στους νομούς Ροδόπης, Ξάνθης και Έβρου ($Q_{\text{Ροδόπης}}=82$, $Q_{\text{Ξάνθης}}=68$ και $Q_{\text{Έβρου}}=63$).

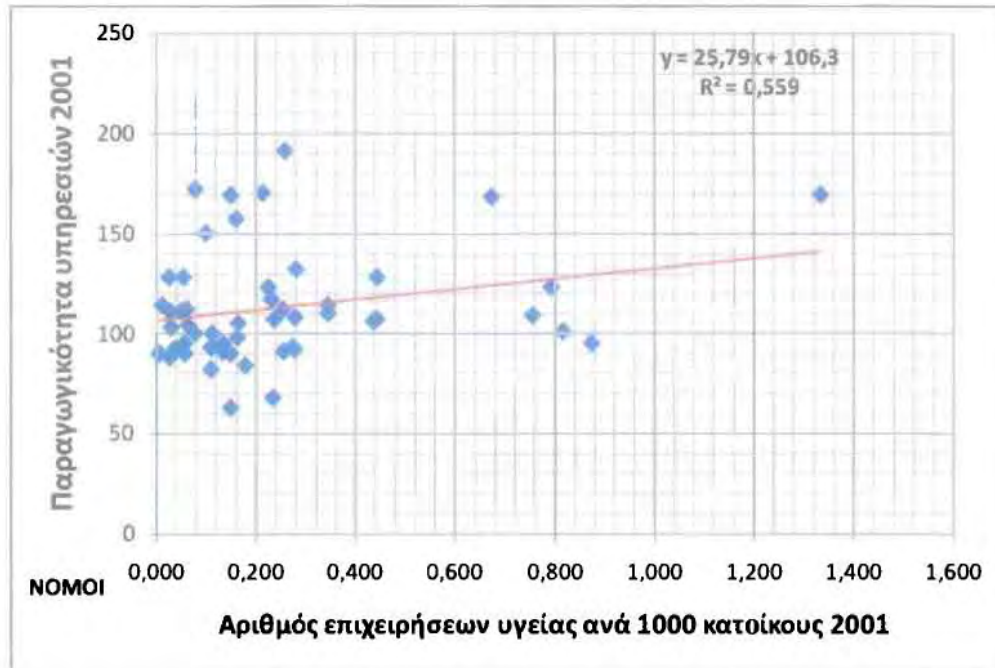
Στα Διαγράμματα 3.23, 3.24, 3.25 εμφανίζεται η σχέση της παραγωγικότητας στον τομέα των υπηρεσιών με τρία μεγέθη. Τον αριθμό των εκπαιδευτικών επιχειρήσεων, τον αριθμό των επιχειρήσεων υγείας και τον αριθμό και των λοιπών επιχειρήσεων παροχής υπηρεσιών. Και οι 3 αυτές μεταβλητές έχουν υπολογιστεί ανά 1000 κατοίκους. Μπορεί και στις 3 περιπτώσεις η γραμμική τάση να φαίνεται αυξητική, ωστόσο θεωρείται βέβαιο πως παρατηρήσεις με υψηλούς δείκτες επηρεάζουν τη συγκεκριμένη εικόνα.

Διάγραμμα 3.23 : Συσχέτιση παραγωγικότητας υπηρεσιών με τον αριθμό εκπαιδευτικών επιχειρήσεων (2001)

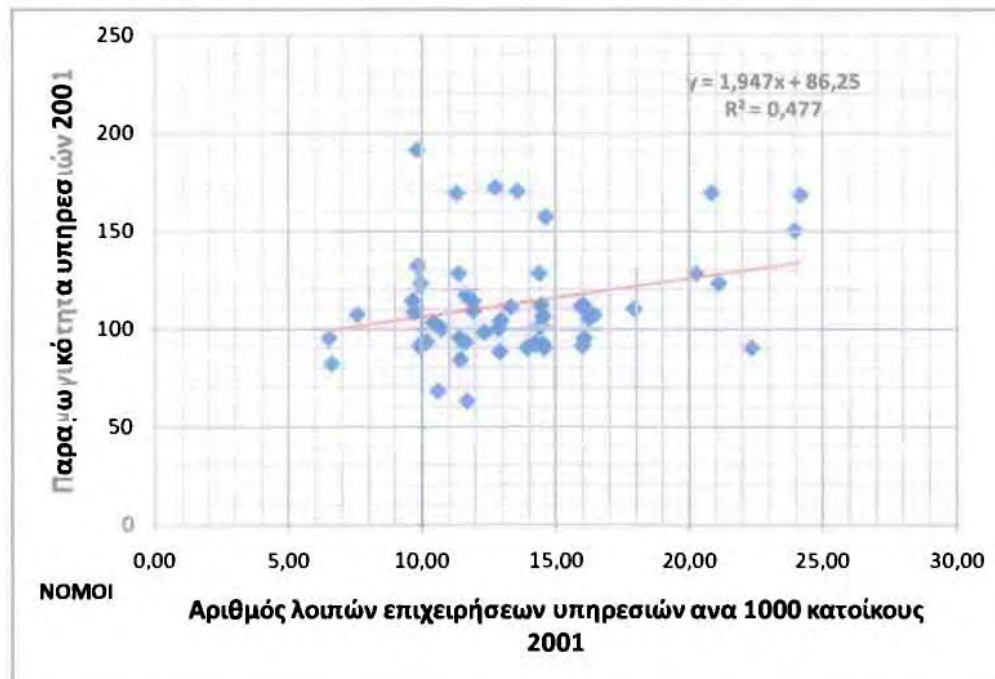
Πηγή: ίδια επεξεργασία

Διάγραμμα 3.24 : Συσχέτιση παραγωγικότητας υπηρεσιών με τον αριθμό επιχειρήσεων υγείας (2001)

Πηγή: ίδια επεξεργασία

Διάγραμμα 3.25 : Συσχέτιση παραγωγικότητας υπηρεσιών με τον αριθμό λοιπών επιχειρήσεων υπηρεσιών (2001)

Πηγή: ίδια επεξεργασία

Στο Πίνακα 3.20 παρουσιάζονται οι δείκτες παραγωγικότητας των περιφερειών της χώρας στον κλάδο των υπηρεσιών καθώς και τα αντίστοιχα ποσοστά απασχόλησης στον κλάδο. Εδώ, μεγαλύτερο δείκτη εμφανίζει το Νότιο Αιγαίο και αμέσως μετά η Στερεά Ελλάδα. Αντίθετα, τους

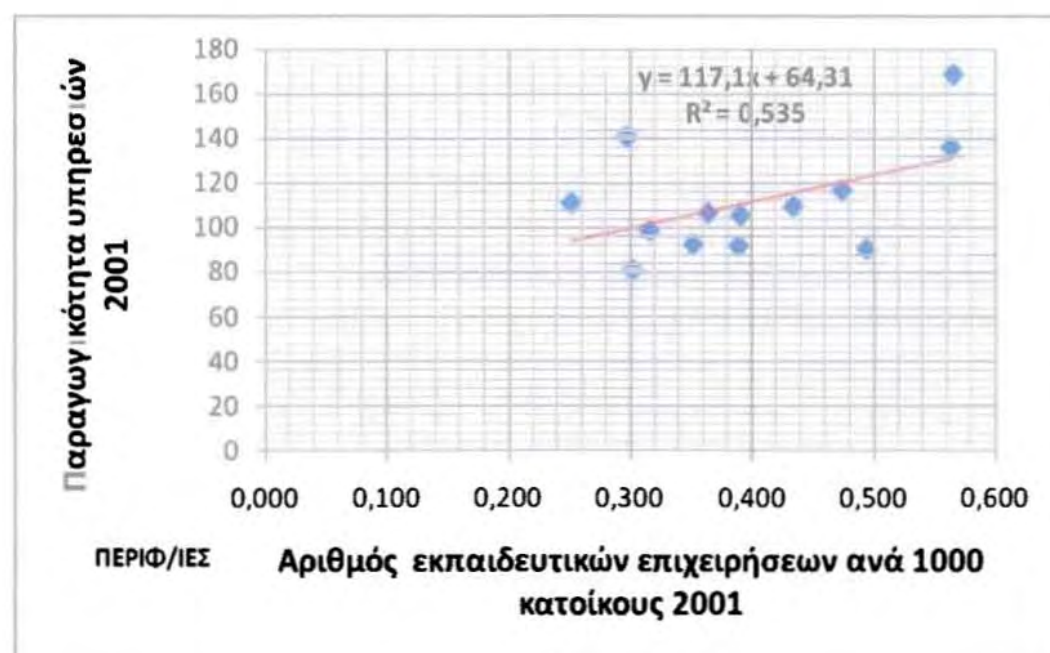
μικρότερους δείκτες σημειώνουν οι περιφέρειες Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης και η Αττική. Συνολικά, οκτώ περιφέρειες παρουσιάζουν δείκτη παραγωγικότητας μεγαλύτερο από αυτό της χώρας.

Πίνακας 3.20 : Δείκτης παραγωγικότητας των περιφερειών στον κλάδο των υπηρεσιών (2001)

Περιφέρεια	Δείκτης παραγωγικότητας(χώρα=100)	Ποσοστό απασχόλησης στον τομέα
ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	168	24,47
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	140	21,60
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	136	23,84
ΚΡΗΤΗ	116	25,43
ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	111	25,31
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	109	26,54
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	106	21,40
ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	105	27,90
ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΟΣ	100	29,00
ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	98	25,38
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	92	25,55
ΗΠΕΙΡΟΣ	91	28,93
ΑΤΤΙΚΗ	90	35,14
ΑΝΑΤΟΛΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ & ΘΡΑΚΗ	80	24,13

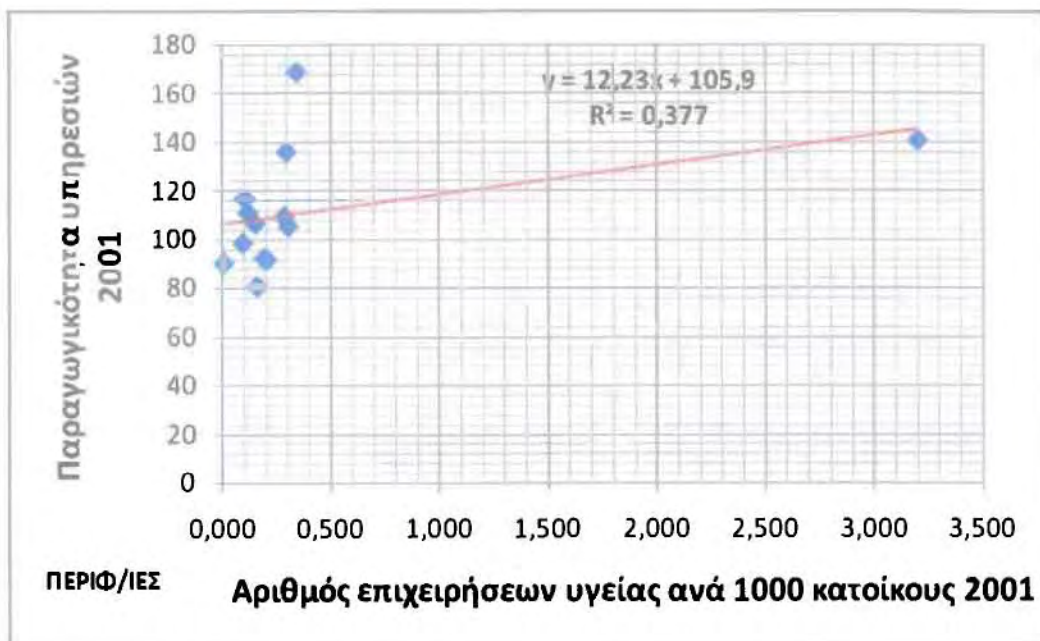
Πηγή: ΕΣΥΕ, νομοί επιλογή, ίδια επεξεργασία

Διάγραμμα 3.26 : Συσχέτιση παραγωγικότητας υπηρεσιών με τον αριθμό εκπαιδευτικών επιχειρήσεων (2001)

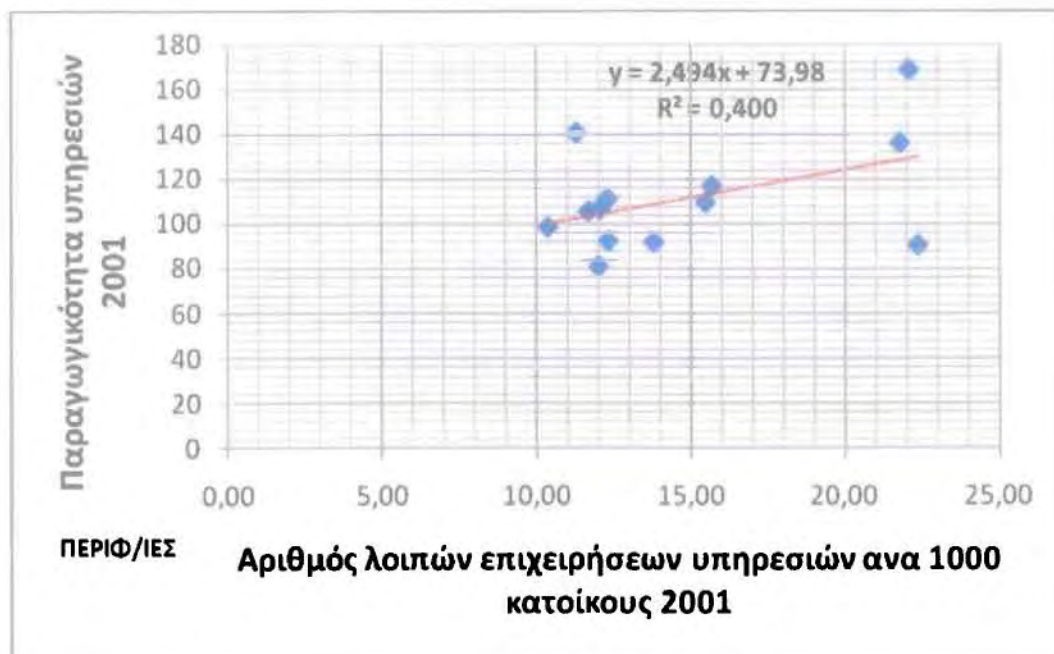
Πηγή: ίδια επεξεργασία

Διάγραμμα 3.27 : Συσχέτιση παραγωγικότητας υπηρεσιών με τον αριθμό επιχειρήσεων υγείας (2001)

Πηγή: ίδια επεξεργασία

Διάγραμμα 3.28 : Συσχέτιση παραγωγικότητας υπηρεσιών με τον αριθμό λοιπών επιχειρήσεων υπηρεσιών (2001)

Πηγή: ίδια επεξεργασία

3.12. Σύγκριση της παραγωγικότητας με το επίπεδο ανάπτυξης

Στη συγκεκριμένη ενότητα θα γίνει μια συσχέτιση της παραγωγικότητας του κάθε κλάδου, όπως έχει υπολογιστεί παραπάνω, με το επίπεδο ανάπτυξης των νομών και των περιφερειών της χώρας για το έτος 2000. Ο δείκτης που δηλώνει το επίπεδο ανάπτυξης είναι ο Σύνθετος Δείκτης Ευημερίας και Ανάπτυξης (ΣΔΕΑ) (Πετράκος, Ψυχάρης 2004).

Πίνακας 3.21 : Σύνθετος Δείκτης Ευημερίας και Ανάπτυξης νομών (2000)

Γεωγραφική ενότητα	ΣΔΕΑ	Γεωγραφική ενότητα	ΣΔΕΑ
Νομοί (NUTS III)	2000	Νομοί (NUTS III)	2000
ΝΟΜΟΣ ΑΙΤΩΛΙΑΣ ΚΑΙ ΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ	21,4	ΝΟΜΟΣ ΚΟΖΑΝΗΣ	31,4
ΝΟΜΟΣ ΑΡΓΟΛΙΔΟΣ	33,2	ΝΟΜΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΑΣ	32,1
ΝΟΜΟΣ ΑΡΚΑΔΙΑΣ	26,8	ΝΟΜΟΣ ΚΥΚΛΑΔΩΝ	44,6
ΝΟΜΟΣ ΑΡΤΗΣ	20,9	ΝΟΜΟΣ ΛΑΚΩΝΙΑΣ	25,3
ΝΟΜΟΣ ΑΤΤΙΚΗΣ	67,3	ΝΟΜΟΣ ΛΑΡΙΣΗΣ	31,9
ΝΟΜΟΣ ΑΧΑΪΑΣ	34,8	ΝΟΜΟΣ ΛΑΣΙΘΙΟΥ	34,3
ΝΟΜΟΣ ΒΟΙΩΤΙΑΣ	34,1	ΝΟΜΟΣ ΛΕΣΒΟΥ	32
ΝΟΜΟΣ ΓΡΕΒΕΝΩΝ	22,1	ΝΟΜΟΣ ΛΕΥΚΑΔΟΣ	32,5
ΝΟΜΟΣ ΔΡΑΜΑΣ	24,5	ΝΟΜΟΣ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	37
ΝΟΜΟΣ ΔΩΔΕΚΑΝΗΣΟΥ	46,6	ΝΟΜΟΣ ΜΕΣΣΗΝΙΑΣ	24,9
ΝΟΜΟΣ ΕΒΡΟΥ	30,1	ΝΟΜΟΣ ΞΑΝΘΗΣ	26,4
ΝΟΜΟΣ ΕΥΒΟΙΑΣ	30,3	ΝΟΜΟΣ ΠΕΛΛΗΣ	23,6
ΝΟΜΟΣ ΕΥΡΥΤΑΝΙΑΣ	16,2	ΝΟΜΟΣ ΠΙΕΡΙΑΣ	31,1
ΝΟΜΟΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ	36,2	ΝΟΜΟΣ ΠΡΕΒΕΖΗΣ	25,1
ΝΟΜΟΣ ΗΛΕΙΑΣ	17	ΝΟΜΟΣ ΡΕΘΥΜΝΗΣ	32,5
ΝΟΜΟΣ ΗΜΑΘΙΑΣ	28,6	ΝΟΜΟΣ ΡΟΔΟΠΗΣ	26
ΝΟΜΟΣ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ	39	ΝΟΜΟΣ ΣΑΜΟΥ	37,4
ΝΟΜΟΣ ΘΕΣΣΠΡΩΤΙΑΣ	20,1	ΝΟΜΟΣ ΣΕΡΡΩΝ	20,7
ΝΟΜΟΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ	52,7	ΝΟΜΟΣ ΤΡΙΚΑΛΩΝ	26,4
ΝΟΜΟΣ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ	32,1	ΝΟΜΟΣ ΦΘΙΩΤΙΔΟΣ	26,2
ΝΟΜΟΣ ΚΑΒΑΛΑΣ	33,4	ΝΟΜΟΣ ΦΛΩΡΙΝΗΣ	23,6
ΝΟΜΟΣ ΚΑΡΔΙΤΣΗΣ	20,6	ΝΟΜΟΣ ΦΩΚΙΔΟΣ	25,3
ΝΟΜΟΣ ΚΑΣΤΟΡΙΑΣ	25,5	ΝΟΜΟΣ ΧΑΛΚΙΔΙΚΗΣ	30,6
ΝΟΜΟΣ ΚΕΡΚΥΡΑΣ	34,6	ΝΟΜΟΣ ΧΑΝΙΩΝ	39,4
ΝΟΜΟΣ ΚΕΦΑΛΛΗΝΙΑΣ	37,3	ΝΟΜΟΣ ΧΙΟΥ	36,1
ΝΟΜΟΣ ΚΙΛΚΙΣ	22,7		

Πηγή: Πετράκος, Ψυχάρης, 2004

Στον Πίνακα 3.21 παρουσιάζεται ο ΣΔΕΑ των νομών της χώρας για το έτος 2000. Παρατηρούμε ότι η Αττική έχει τη μεγαλύτερη τιμή (67,3), ακολουθούμενη σε κάποια απόσταση από τη Θεσσαλονίκη (52,7) και τα Δωδεκάνησα (46,6). Στη συνέχεια ακολουθούν κυρίως νησιωτικοί και τουριστικοί νομοί, αλλά και νομοί που βρίσκονται πάνω στον ΠΑΘΕ.

Πίνακας 3.22 : Σύνθετος Δείκτης Ευημερίας και Ανάπτυξης περιφερειών (2000)

Γεωγραφική ενότητα	ΣΔΕΑ
Περιφέρειες (NUTS II)	2000
ΑΤΤΙΚΗ	75,4
ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	52,6
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	39,2
ΚΡΗΤΗ	38,8
ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ	35
ΙΟΝΙΑ ΝΗΣΙΑ	33,9
ΘΕΣΣΑΛΙΑ	27,4
ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ	29,4
ΑΝΑΤ. ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ ΚΑΙ ΘΡΑΚΗ	26,1
ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ	26
ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ	23,4
ΗΠΕΙΡΟΣ	22,2
ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ	18,9

Πηγή: Πετράκος, Ψυχάρης, 2004

Σε επίπεδο περιφερειών (Πίνακας 3.22), η Αττική βρίσκεται πάλι πρώτη με υψηλότερη αυτή τη φορά τιμή (75,4), ακολουθούμενη από το Νότιο Αιγαίο (52,6) την Κεντρική Μακεδονία (39,2) και την Κρήτη (38,8). Στις τελευταίες θέσεις βρίσκονται οι περιφέρειες της Ηπείρου (22,2) και της Δυτικής Ελλάδας (18,9).

Στον παρακάτω Πίνακα 3.23 παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της συνάρτησης παλινδρόμησης μεταξύ του ΣΔΕΑ (εξαρτημένη μεταβλητή) και των παραγωγικότητας των επιμέρους κλάδων στο επίπεδο των νομών. Αξίζει να σημειώσουμε ότι οι παραγωγικότητες στους κλάδους της γεωργίας, του εμπορίου, των ξενοδοχείων/εστιατορίων, των υπηρεσιών και της μεταποίησης/βιομηχανίας επηρεάζουν θετικά το ΣΔΕΑ ενώ οι υπόλοιποι κλάδοι αρνητικά.

Πίνακας 3.23 : Συνάρτηση παλινδρόμησης ΣΔΕΑ και παραγωγικότητας σε επίπεδο νομού

Μεταβλητές	Συντελεστές	t	Significance of t
Σταθερός όρος	30,823	3,1	0,004
Qγεωργίας	0,051	1,818	0,077
Qμεταλλείων	-0,022	-1,776	0,083
Qενέργειας	-0,014	-0,513	0,611
Qεμπορίου	0,008	0,131	0,897
Qξενοδοχείων	0,074	1,165	0,251
Qμεταφορών	-0,073	-1,32	0,194
Qχρηματοπιστωτικού	-0,052	-1,988	0,054
Qυπηρεσιών	0,069	1,113	0,272
Qμεταποίησης	0,012	0,772	0,445

Q _{κατασκευών}	-0,01	-0,45	0,655
			R ² =0,473

Πηγή: *ιδία επεξεργασία*

Στον Πίνακα 3.24 εμφανίζονται τα αποτελέσματα της συνάρτησης παλινδρόμησης μεταξύ του ΣΔΕΑ και των παραγωγικότητων όλων των κλάδων σε επίπεδο περιφερειών. Παρατηρούμε ότι οι παραγωγικότητες στους κλάδους των κατασκευών, του εμπορίου, των ξενοδοχείων/εστιατορίων, των μεταφορών και των υπηρεσιών επηρεάζουν θετικά το ΣΔΕΑ ενώ οι υπόλοιποι κλάδοι αρνητικά.

Πίνακας 3.24 : Συνάρτηση παλινδρόμησης ΣΔΕΑ και παραγωγικότητων σε επίπεδο περιφέρειας

Μεταβλητές	Συντελεστές	t	Significance of t
Σταθερός όρος	-222,659	-4,012	0,057
Q _{γεωργίας}	-0,664	-8,533	0,013
Q _{μεταλλείων}	-0,173	-3,546	0,071
Q _{μεταποίησης}	-0,183	-6,808	0,021
Q _{ενέργειας}	-0,438	-7,25	0,019
Q _{κατασκευών}	0,174	3,228	0,084
Q _{εμπορίου}	1,817	4,948	0,039
Q _{ξενοδοχείων}	0,133	0,822	0,497
Q _{μεταφορών}	3,192	6,342	0,024
Q _{χρηματοπιστωτικού}	-1,969	-6,452	0,023
Q _{υπηρεσιών}	0,876	5,847	0,028
			R ² =0,997

Πηγή: *ιδία επεξεργασία*

Όπως είναι κατανοητό, το επίπεδο ανάπτυξης μιας γεωγραφικής ενότητας εξαρτάται από πολλούς παράγοντες και, σίγουρα, ένας από αυτούς είναι η παραγωγικότητα της εργασίας. Ωστόσο, είναι απαραίτητο να εξεταστούν και άλλοι δείκτες για τον καλύτερο προσδιορισμό της ανάπτυξης όπως δημογραφικοί δείκτες, κοινωνικοί δείκτες, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, δείκτες ανθρώπινου δυναμικού, δείκτες κοινωνικών υποδομών κ.ά.

3.13. Συμπεράσματα

Η παραγωγικότητα της εργασίας αποτελεί ένα σημαντικό τρόπο μέτρησης της απόδοσης ενός τομέα οικονομικής δραστηριότητας ή μιας γεωγραφικής ενότητας. Συνάμα, είναι και μέγεθος με πολλές πτυχές και η μελέτη όσο περισσότερων από αυτών θα μας οδηγήσει σε ολοένα και πιο σαφή αποτελέσματα. Στην παρούσα μελέτη έγινε προσπάθεια να συσχετιστεί η παραγωγικότητα του κάθε οικονομικού κλάδου με στατιστικά δεδομένα που, εκ των πραγμάτων, φαίνονται να είναι άμεσα συσχετιζόμενα με τον κάθε κλάδο. Για την περαιτέρω ανάλυση του ζητήματος είναι αναγκαίες περισσότερες ποσοτικές αναλύσεις που θα συσχετίζουν τις μεταβολές της παραγωγικότητας της εργασίας με τους προσδιοριστικούς της παράγοντες: την τεχνολογική πρόοδο, τις οικονομίες κλίμακας, τις εξωτερικές οικονομίες, την αποτελεσματικότερη διοίκηση της παραγωγής κλπ.

Σημαντικό είναι, επίσης, να γίνει και μια αναφορά στη διαχρονική εξέλιξη του παραγωγικού συστήματος της χώρας και η οποία έχει άμεσο αντίκτυπο στην παραγωγικότητα της εργασίας σήμερα. Η τριακονταετία που ακολούθησε το τέλος του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου απετέλεσε μια περίοδο εξελίξεων και αλλαγών στην παραγωγική διαδικασία της ελληνικής οικονομίας. Το παραγωγικό υπόδειγμα βασίστηκε στην εγκατάσταση νέων βιομηχανικών κλάδων, στην μαζική τυποποιημένη παραγωγή προϊόντων, στην επικράτηση της ιεραρχικής-πειθαρχικής οργάνωσης της εργασίας στις μονάδες παραγωγής, στην αυτοματοποίηση στις βιομηχανίες συνεχούς ροής και στην εξωτερική μετανάστευση.

Από την πλευρά της ζήτησης, σημαντικός παράγοντας υπήρξε η καταναλωτική δαπάνη για αγαθά μαζικής παραγωγής τα οποία κατέστησαν αρκούντως φθηνά ώστε να γίνουν προσιτά από μια μεγάλη μερίδα νοικοκυριών. Η περίοδος αυτή της οικονομικής ανάπτυξης έληξε κατά την διάρκεια του πρώτου ημίσεως της δεκαετίας του '70, με μια διαρθρωτική κρίση που εκδηλώθηκε σε πολλές βαθμίδες της οικονομίας, της παραγωγής και της κατανάλωσης. Η κρίση αυτή οδήγησε, ιδιαίτερα από το 1995, στην αναδιάρθρωση της παραγωγής, δηλαδή σε μια σειρά από ριζικές αλλαγές, είτε στον κεφαλαιουχικό εξοπλισμό, είτε στην οργάνωση της εργασίας, που οδηγούν σε άνοδο της παραγωγικότητας της εργασίας, σε βελτίωση της ποιότητας και σε παραγωγή νέων προϊόντων.

Ταυτόχρονα, σημαντικές είναι οι αλλαγές και από την πλευρά της ζήτησης, η οποία χαρακτηρίζεται από την μετατόπιση προς πρότυπα εξατομικευμένης κατανάλωσης και προς ποιοτικά προϊόντα. Αυτή η μετατόπιση έχει ως συνέπεια την αλματώδη αύξηση της ποικιλίας των αγαθών διαμέσου της διαφοροποίησης των προϊόντων, την ανάδειξη του ρόλου του εμπορικού ονόματος (brand) σε σημαντικό παράγοντα ανταγωνιστικότητας, την απόδοση ιδιαίτερης σημασίας στην παρουσίαση (την εξωτερική όψη) των προϊόντων, την ανάπτυξη δικτύων εξυπηρέτησης των πελατών πριν και μετά από την πώληση, την χρήση της διαφήμισης και των σύγχρονων μέσων μαζικής επικοινωνίας ως συνδέσμους μεταξύ της ευέλικτης μαζικής παραγωγής και του καταναλωτή που αναζητά την κοινωνική διάκριση ή την ποιότητα. Η αναδιάρθρωση της παραγωγής που πραγματοποιείται με τον τρόπο αυτό χαρακτηρίζεται από την αυξανόμενη σημασία της γνώσης ως συντελεστού παραγωγής. Η ανάπτυξη αυτής της ικανότητας σχετίζεται με τις σύγχρονες ανάγκες της παραγωγής: την αυξημένη ταχύτητα προσαρμογής της προσφοράς στην ζήτηση, την δημιουργία προϊόντων προσαρμοσμένων στα χαρακτηριστικά της ζήτησης, την μαζική παραγωγή μικρών σειρών με χαμηλό κόστος, την εξάλειψη των νεκρών χρόνων της παραγωγής, την καλή ποιότητα κλπ. Παράλληλα, η ανάπτυξη της διανομής και της διαφήμισης σηματοδοτούν τα νέα δεδομένα δημιουργίας προστιθέμενης αξίας. Η ανάπτυξη των τμημάτων μάρκετινγκ, έρευνας και ανάπτυξης νέων προϊόντων, ποιοτικού ελέγχου, εμπορικών λειτουργιών της επιχείρησης, ενισχύουν ακόμη περισσότερο την παραγωγή προστιθέμενης αξίας.

Μια άλλη σημαντική αλλαγή στις παραγωγικές διαδικασίες, είναι η αυξανόμενη σημασία των μην υλικών στοιχείων της παραγωγής (γνώσεις, ικανότητα επεξεργασίας της πληροφορίας, γενική

μόρφωση, ικανότητα πρόσβασης στην πληροφορία, επίλυση προβλημάτων και άλλες δεξιότητες του εργατικού δυναμικού). Τα στοιχεία αυτά, τείνουν να διαδραματίσουν πρωτεύοντα ρόλο στην παραγωγική διαδικασία και στην δημιουργία προστιθέμενης αξίας. Η ανάπτυξη του νέου παραγωγικού υποδείγματος επιφέρει την ανατροπή των παραδοσιακών μορφών οργάνωσης της εργασίας. Πολλοί συγγραφείς διατείνονται ότι οι παραδοσιακές μορφές οργάνωσης της εργασίας αποτελούν πλέον εμπόδιο στην σύγχρονη οικονομική δυναμική εξαιτίας της δυσκαμψίας που τις χαρακτηρίζει. Σε ότι αφορά την οργάνωση της παραγωγής πιο συγκεκριμένα, στα πλαίσια του παλαιού παραγωγικού υποδείγματος, οι εργασιακές διαδικασίες χαρακτηρίζονταν από ακραίο καταμερισμό της εργασίας και αυξημένη, πλην όμως δύσκαμπτη, εκμηχάνιση της παραγωγής γύρω από τις κινούμενες γραμμές συναρμολόγησης.

Για πολλούς λόγους που σχετίζονται με κοινωνικές εξελίξεις, το παλαιό παραγωγικό πρότυπο έφθασε στα όριά του στην Ελλάδα αμέσως με την μεταπολίτευση του 1975. Την παρακμή του παλαιού παραγωγικού υποδείγματος ακολούθησε, χάρη σε μια σειρά επώδυνων μετασχηματισμών, η ανάδυση ενός νέου παραγωγικού υποδείγματος, που βασίζεται στις νέες «ευέλικτες» παραγωγικές διαδικασίες, όπου με τον όρο της «ευελιξίας» εννοούμε την ικανότητα των παραγωγικών διαδικασιών να παράγουν (χάρη στις τεχνολογίες της πληροφορικής και της μικρο-ηλεκτρονικής, αλλά και χάρη σε οργανωτικές καινοτομίες), διαφοροποιημένα προϊόντα σε μικρές σειρές με ταυτόχρονες οικονομίες στην χρήση του παγίου κεφαλαίου. Οι αλλαγές αυτές οδηγούν, μεταξύ άλλων, στην ανάδειξη νέων οργανωτικών πρακτικών στην εσωτερική οργάνωση της επιχείρησης: υιοθέτηση διαδικασιών ελέγχου της ποιότητας και δημιουργία ποιοτικών κανόνων, προαγωγή των ικανοτήτων του εργατικού δυναμικού με την ανάπτυξη της πολυειδίκευσης των εργαζομένων και της πολύπλευρης ανάπτυξης των δεξιοτήτων τους, νέες, καινοτομικές μορφές οργάνωσης της εργασίας. Οι αλλαγές αυτές εισάγονται στο παραγωγικό σύστημα διαμέσου των αυξημένων επενδύσεων σε μηχανολογικό εξοπλισμό, του οποίου η χρήση, σε συνδυασμό με τα νέα χαρακτηριστικά της ζήτησης επισύρει αλλαγές στην οργάνωση της εργασίας, στις ειδικότητες και τα επαγγέλματα κλπ. Ως εκ τούτου, η τεχνολογική πρόοδος αποτελεί τον καταλύτη όλων των αλλαγών που προαναφέρθηκαν και που οδηγούν από το παλαιό παραγωγικό υπόδειγμα στο νέο υπόδειγμα της παραγωγικής ευελιξίας. Αυτή η μετάβαση, όμως, από το παλαιό στο νέο παραγωγικό σύστημα πραγματοποιείται σταδιακά, με την έννοια ότι οι επιπτώσεις από την εισαγωγή νέων τεχνολογιών διαμέσου αυξημένων επενδύσεων παγίου κεφαλαίου, κλιμακώνονται στον χρόνο, δεν είναι δηλαδή άμεσες αλλά επηρεάζουν την παραγωγικότητα, όχι μόνον του έτους κατά το οποίο γίνεται η επένδυση, αλλά και κατά τα επόμενα.

Ως εκ τούτου, οι επιπτώσεις στην απασχόληση από την αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας παράλληλα με την αύξηση της παραγωγής επεκτείνονται σε μια σειρά ετών, με αποτέλεσμα να υπάρχει σαφής επιβράδυνση στο επίπεδο της απασχόλησης μεσοπρόθεσμα. Επειδή όμως οι αυξήσεις της παραγωγικότητας από την εισαγωγή νέων τεχνολογιών βαίνουν μειούμενες με τον χρόνο (χαρακτηρίζονται δηλαδή από φθίνουσες αποδόσεις), οι αρνητικές επιπτώσεις στην απασχόληση αναμένεται και αυτές να απαλυνθούν και οι οικονομικές αποδόσεις να αυξηθούν.

Ανακεφαλαιώνοντας, η συμμετοχή της παραγωγικότητας της εργασίας είναι από τους πιο καθοριστικούς παράγοντες για να αυξηθεί η απόδοση ενός τομέα, μιας περιφέρειας ή ακόμα και μιας επιχείρησης. Με λίγα λόγια, η παραγωγικότητα αποτελεί τον πιο σημαντικό παράγοντα στη σχέση του οικονομικού αποτελέσματος και των μέσων παραγωγής, κάτι το οποίο έχει άμεσο αντίκτυπο στην περιφερειακή ανταγωνιστικότητα.

Σε αυτήν την εργασία, πολλά από τα στοιχεία υποδηλώνουν πως παράγοντες όπως οι υποδομές, ο αριθμός των επιχειρήσεων ή και ο αριθμός των επισκεπτών μιας περιφέρειας, είναι αυτά που οδηγούν στις αυξομειώσεις του δείκτη παραγωγικότητας. Αυτοί, ωστόσο, οι παράγοντες δεν λειτουργούν ανεξάρτητα. Για παράδειγμα, συγκεκριμένες βελτιώσεις των μεταφορικών υποδομών

θα επιφέρουν περισσότερες επιχειρήσεις καθώς και επισκέπτες συνεισφέροντας, έτσι, στην οικονομική μεγέθυνση. Παράλληλα με αυτά, οι δεξιότητες του ανθρώπινου δυναμικού είναι απείρου σημασίας, αφού οι εργαζόμενοι είναι αυτοί που θα μετατρέψουν τις νέες τεχνολογίες σε οικονομικό αποτέλεσμα.

Για αυτό το λόγο, οποιαδήποτε κυβερνητική πολιτική που έχει σαν στόχο της να βελτιώσει την απόδοση μιας περιφέρειας ή ενός τομέα, δεν θα πρέπει να εστιάζει σε έναν μόνο από τους παραπάνω παράγοντες. Αντίθετα, συντονισμένες επεμβάσεις κρίνονται απαραίτητες για έναν αριθμό ζητημάτων με κριτήριο, πάντα, τις χωρικές ιδιαιτερότητες της κάθε περιφέρειας ή του κάθε νομού.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

Πετράκος Γ. και Ψυχάρης Γ. (2004), «Περιφερειακή Ανάπτυξη στην Ελλάδα» Εκδόσεις Κριτική, Αθήνα.

Πολύζος Σ., Πετράκος Γ. (2000), «Διαπεριφερειακές Οδικές Αποστάσεις και Παραγωγικότητα των Περιφερειών: Μια Εμπειρική Διερεύνηση», *ΤΕΧΝΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ Επιστημονική Έκδοση ΤΕΕ*, II, τεύχ. 1-2, σελ. 59-68.

Πολύζος Σ. (2003), «Η Παραγωγικότητα της εργασίας και οι Χωρικές Οικονομικές Ανισότητες», *Επιθεώρηση εργασιακών σχέσεων*, τευχ. 29, σελ. 29-49.

Ξενόγλωσση

Aschauer, D. A. 1989. «Is public expenditure productive?», *Journal of Monetary Economics* 23: 177-200.

Benhabib, J. and M. Spiegel. 1994. «The role of human capital in economic development: Evidence from aggregate cross-country data», *Journal of Monetary Economics* 34: 143-173.

Eaton, J. and S. Kortum. 1996. «Trade in ideas: Patenting and productivity in the OECD», *Journal of International Economics* 40: 251-278.

Polyzos, S. and G. Arambatzis. 2006, «Labour productivity of agricultural sector in Greece: Determinant factors and interregional differences analysis», *Mediterranean Journal of Economics, Agriculture and Environment* 1: 58-64.

Polyzos S., Minetos D., Sdrolia L. (2007), «Productivity and spatial diffusion of technology in Greece: an empirical analysis», *Journal of International Business and Economy*, vol. 8(1)

Richardson, H. 1978. «The state of regional economics», *International Regional Science Review* 3 (1): 1-48.

Sasaki, K., (1985). «Regional difference in TFP and spatial features», *Regional Science and Urban Economics* 15, 489-516.

Skountzos, T. 1992. «Determinants of regional variation in manufacturing productivity», Center of Research. University of Piraeus.

Vagionis, N. and N. Spence. 1994. «Total factor productivity on Greece», *Environment and Planning C* (12): 383-407.

Xu, B. 2000. «Multinational enterprises, technology diffusion, and host country productivity growth» *Journal of Development Economics* 62: 477-493.

Διαδικτυακή

<http://el.wikipedia.org/wiki/Ελλάδα#.CE.9F.CE.B9.CE.BA.CE.BF.CE.BD.CE.BF.CE.BC.CE.AF.CE.B1>, 21-12-2008

http://el.wikipedia.org/wiki/Οικονομία_της_Ελλάδας, 21-12-2008

<http://pwt.econ.upenn.edu/>, 7-12-2008

<http://www.statistics.gr/StatMenu.asp>, 18-12-2008

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΟΝ ΚΛΑΔΟ ΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

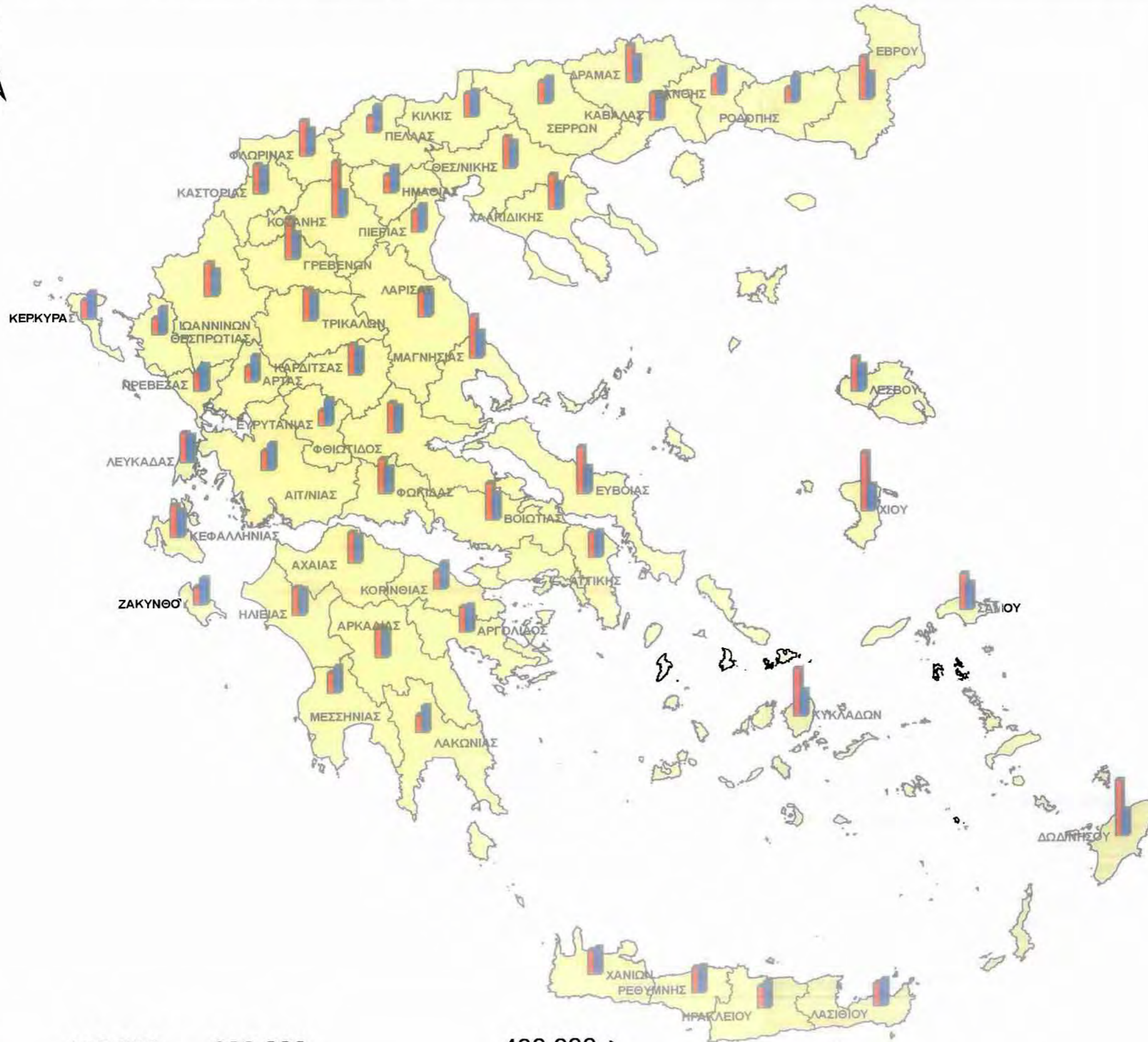
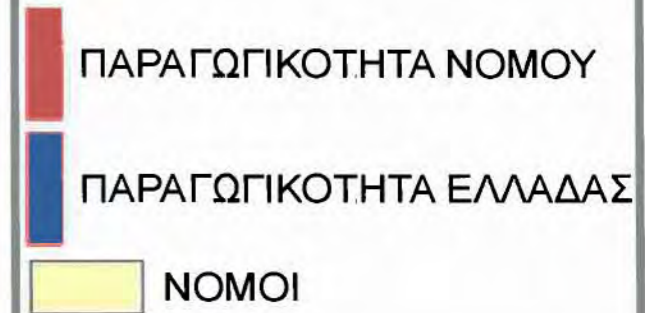
ΦΟΙΤΗΤΗΣ: ΒΑΤΣΙΚΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:
ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΚΛΙΜΑΚΑ: 1:4.000.000

ΒΟΛΟΣ ΜΑΡΤΙΟΣ 2009

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΟΝ ΚΛΑΔΟ ΤΟΥ ΕΜΠΟΡΙΟΥ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

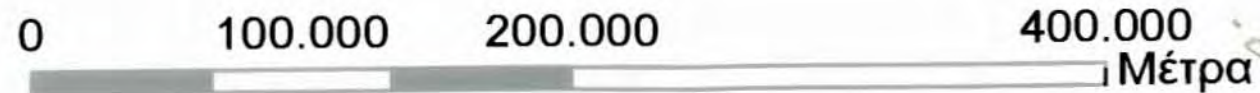
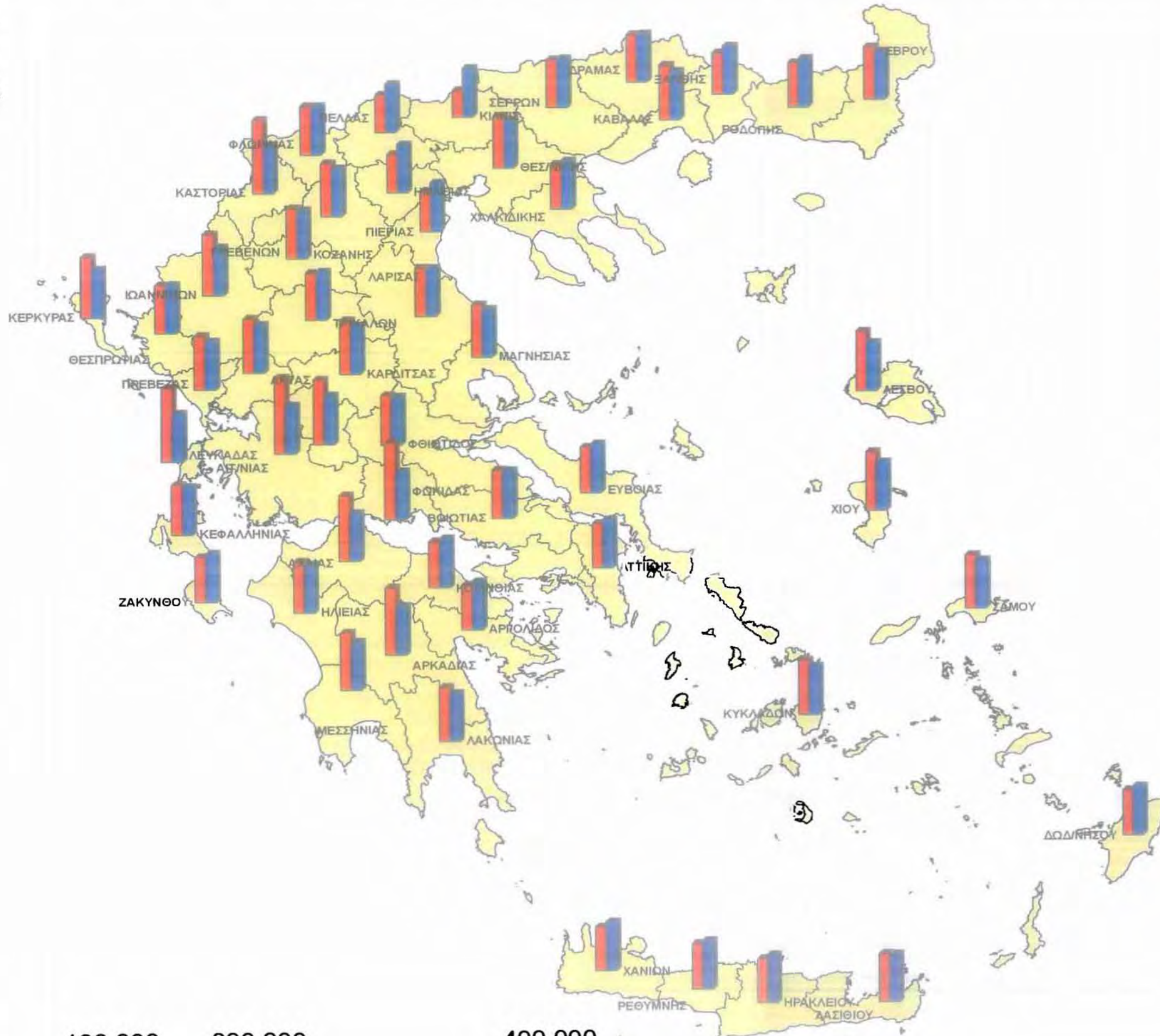
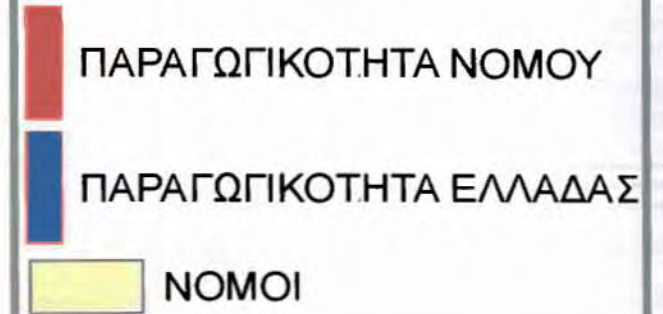
ΦΟΙΤΗΤΗΣ: ΒΑΤΣΙΚΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:
ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

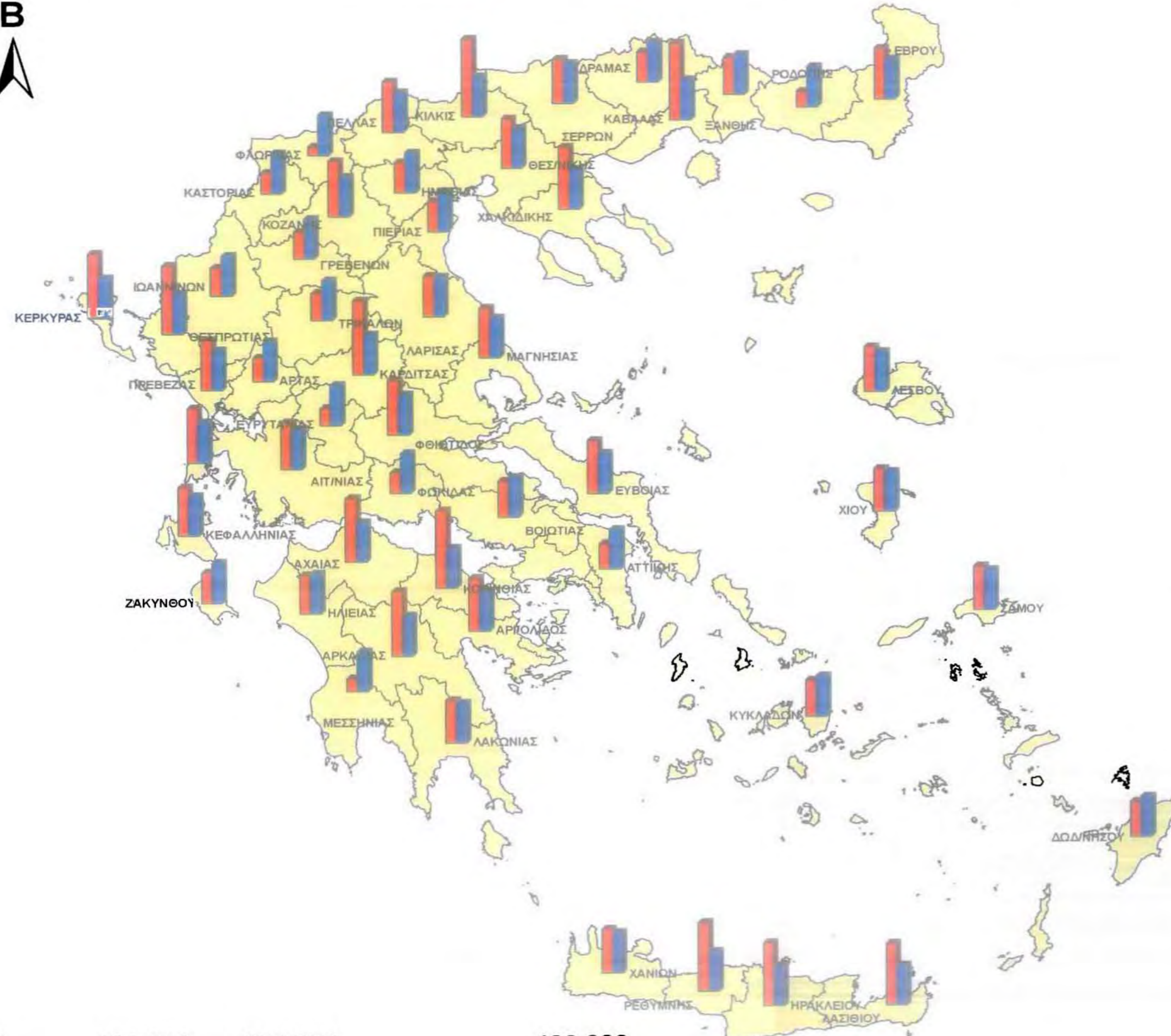
ΚΛΙΜΑΚΑ: 1:4.000.000

ΒΟΛΟΣ ΜΑΡΤΙΟΣ 2009

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΟΝ ΚΛΑΔΟ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

ΦΟΙΤΗΤΗΣ: ΒΑΤΣΙΚΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:
ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

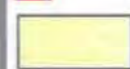
ΚΛΙΜΑΚΑ: 1:4.000.000

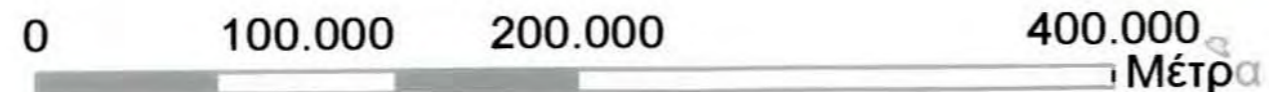
ΒΟΛΟΣ ΜΑΡΤΙΟΣ 2009

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ ΝΟΜΟΥ

 ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ ΕΛΛΑΔΑΣ

 ΝΟΜΟΙ

ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΟΝ ΚΛΑΔΟ ΤΩΝ ΜΕΤΑΛΛΕΙΩΝ - ΟΡΥΧΕΙΩΝ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

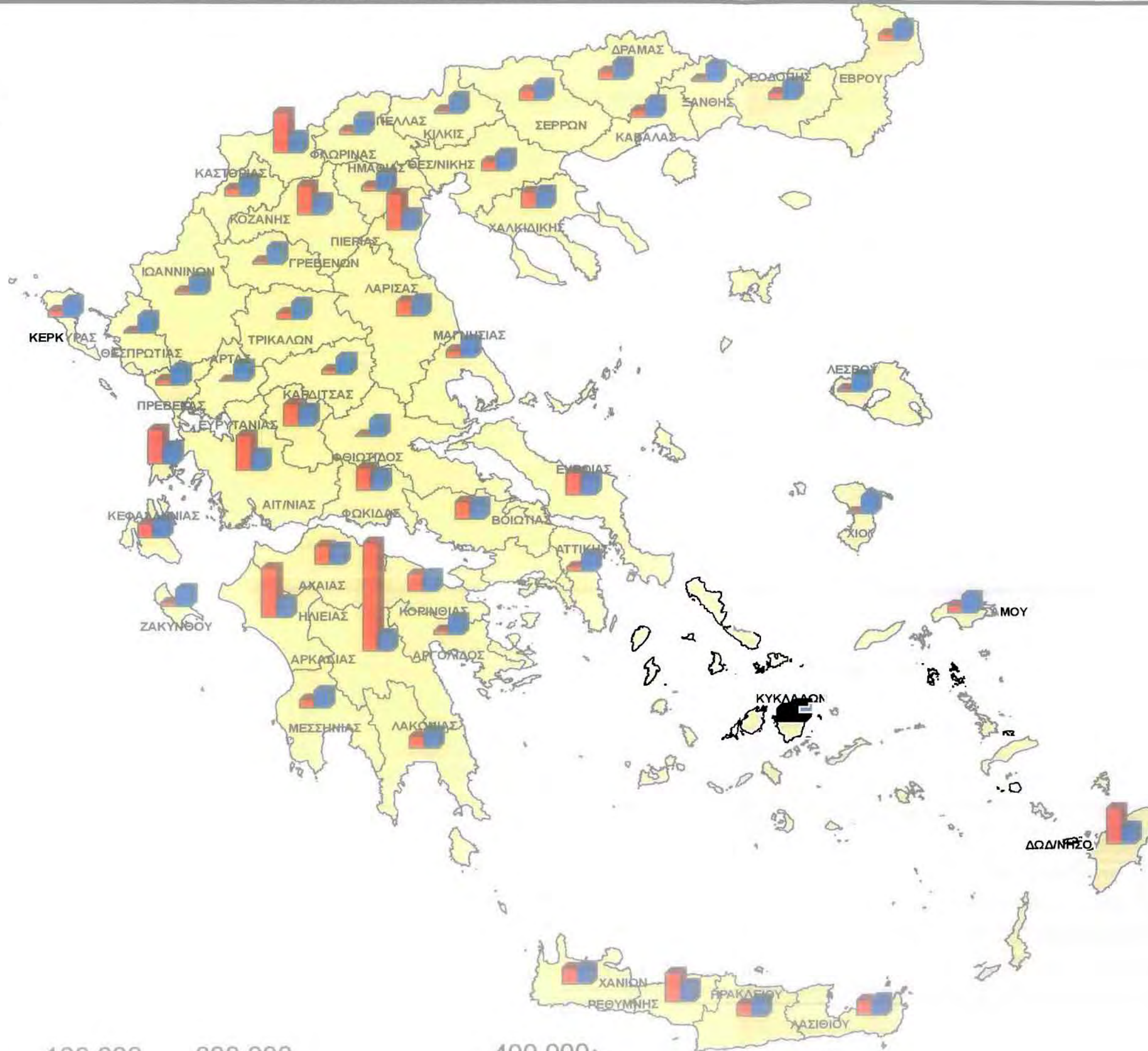
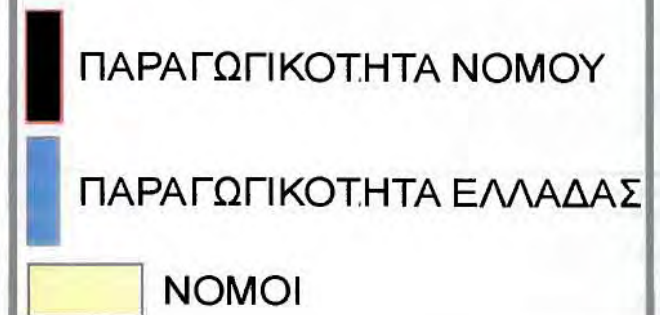
ΦΟΙΤΗΤΗΣ: ΒΑΤΣΙΚΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:
ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΚΛΙΜΑΚΑ: 1:4.000.000

ΒΟΛΟΣ ΜΑΡΤΙΟΣ 2009

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

0 100.000 200.000 400.000
Μέτρα

ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΟΝ ΚΛΑΔΟ ΤΗΣ ΜΕΤΑΠΟΙΗΣΗΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

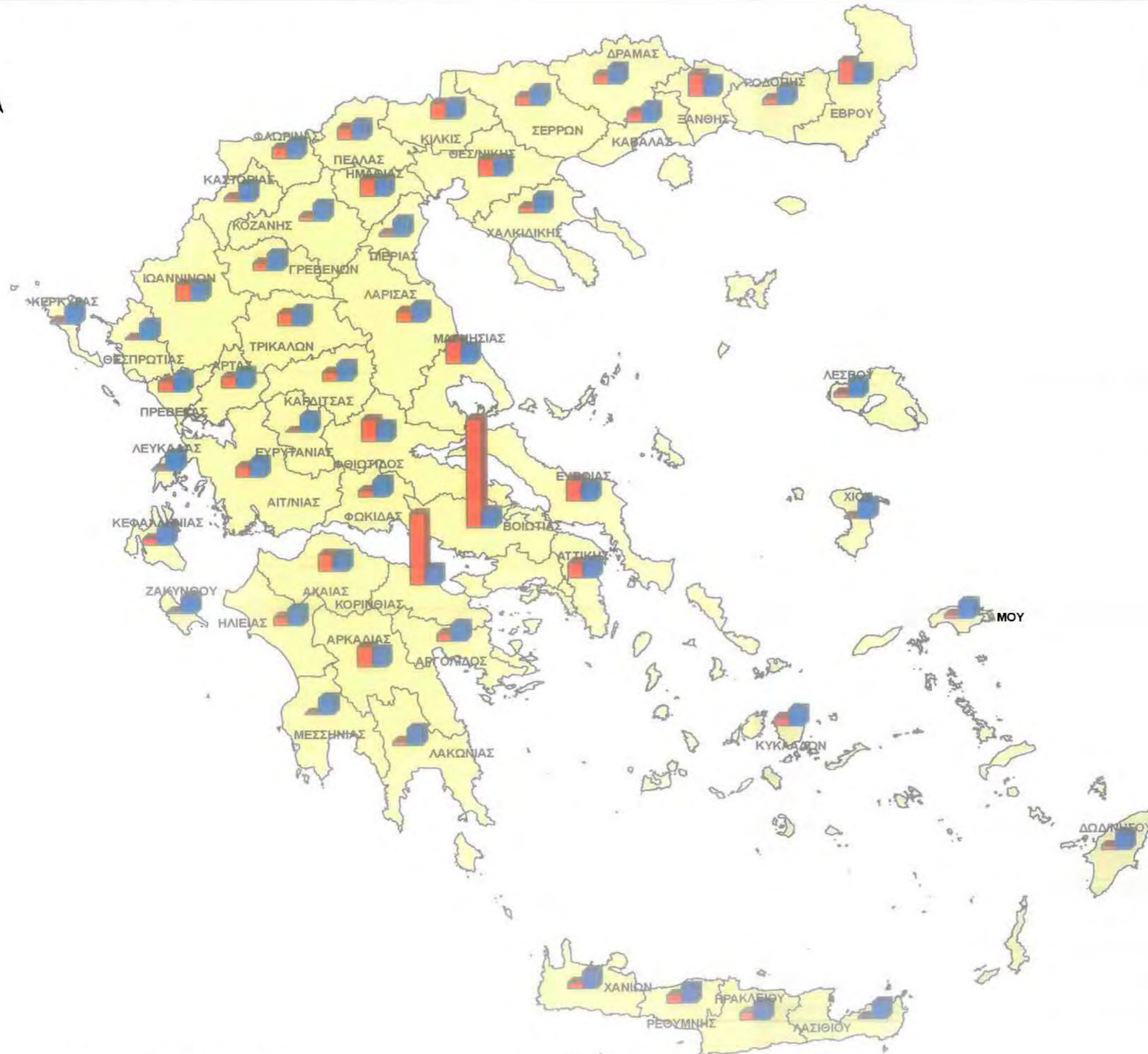
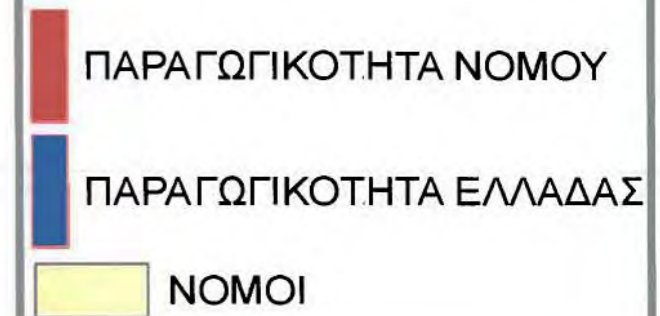
ΦΟΙΤΗΤΗΣ: ΒΑΤΣΙΚΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:
ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΚΛΙΜΑΚΑ: 1:4.000.000

ΒΟΛΟΣ ΜΑΡΤΙΟΣ 2009

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΟΝ ΚΛΑΔΟ ΤΩΝ ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΩΝ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

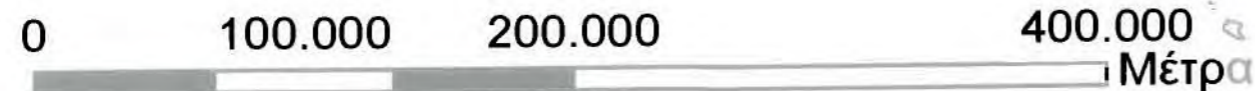
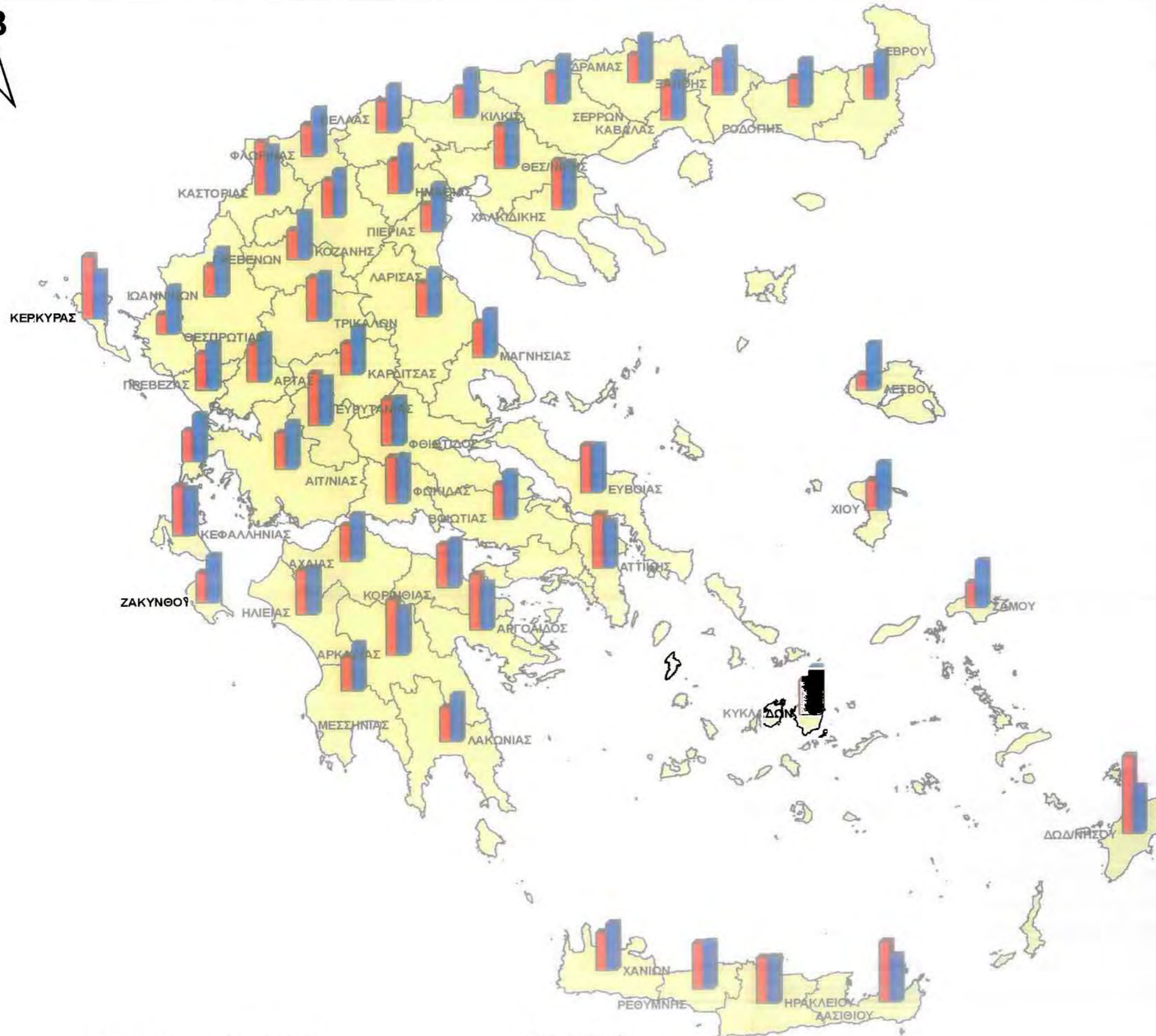
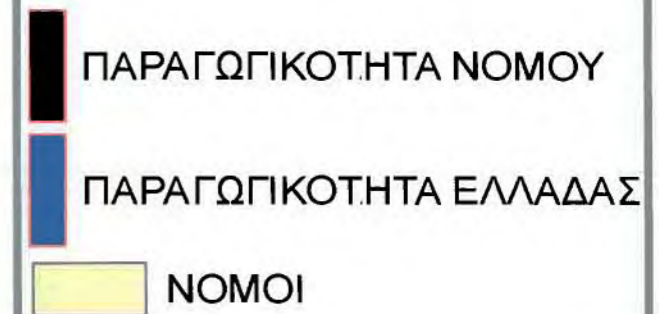
ΦΟΙΤΗΤΗΣ: ΒΑΤΣΙΚΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:
ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

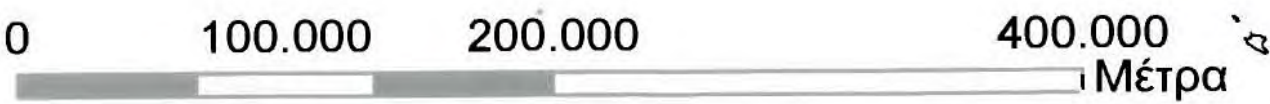
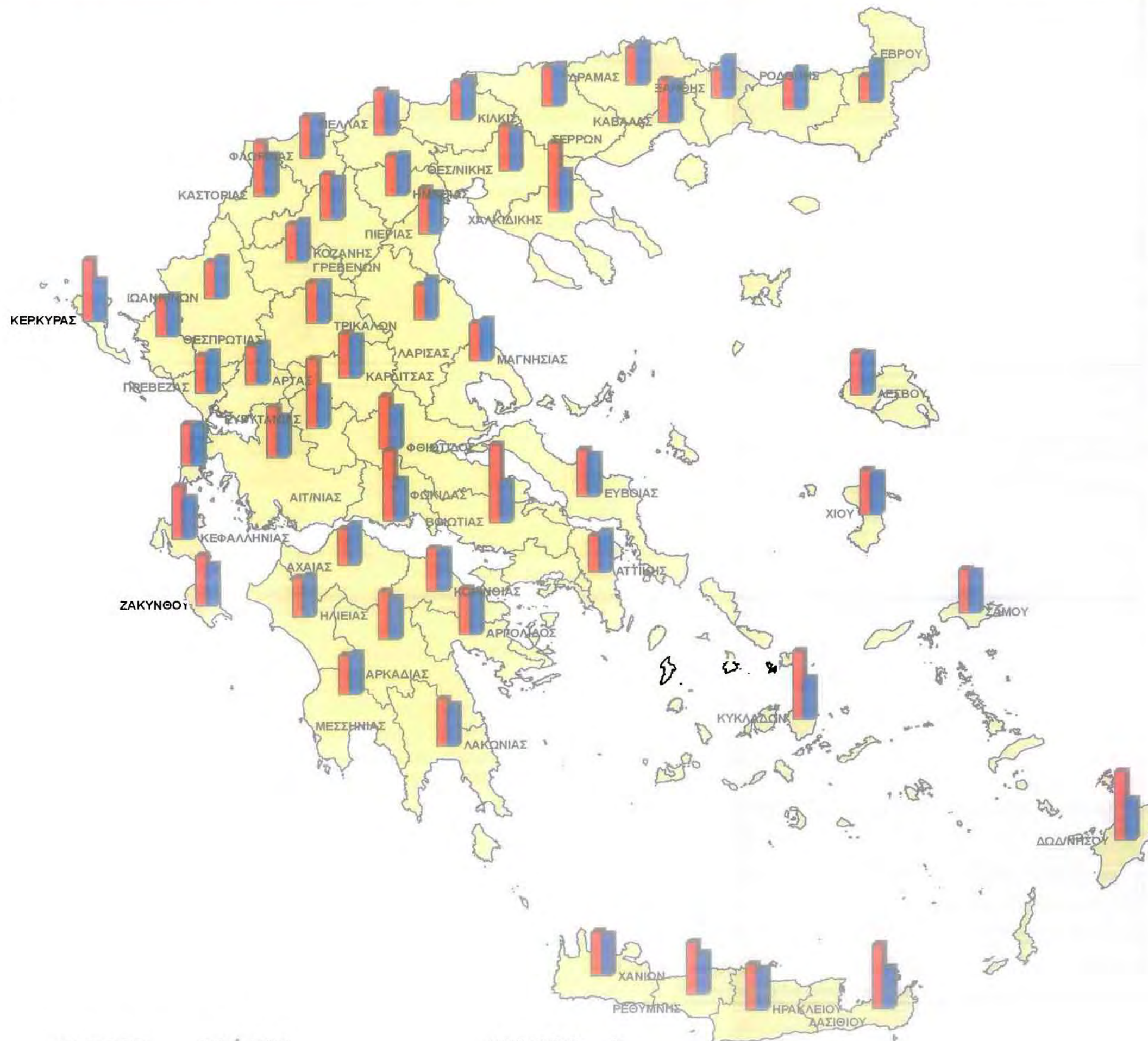
ΚΛΙΜΑΚΑ: 1:4.000.000

ΒΟΛΟΣ ΜΑΡΤΙΟΣ 2009

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΟΝ ΚΛΑΔΟ ΤΩΝ ΥΠΗΡΕΣΙΩΝ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

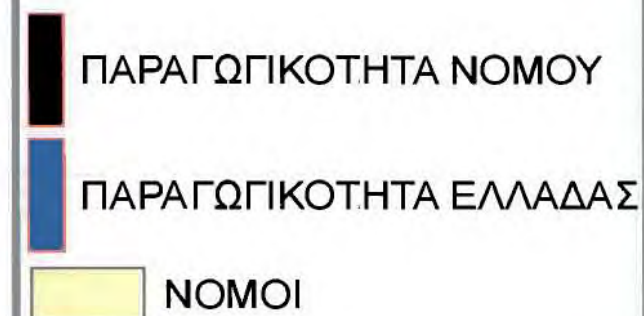
ΦΟΙΤΗΤΗΣ: ΒΑΤΣΙΚΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:
ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΚΛΙΜΑΚΑ: 1:4.000.000

ΒΟΛΟΣ ΜΑΡΤΙΟΣ 2009

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΤΟΝ ΚΛΑΔΟ ΤΩΝ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ
ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ

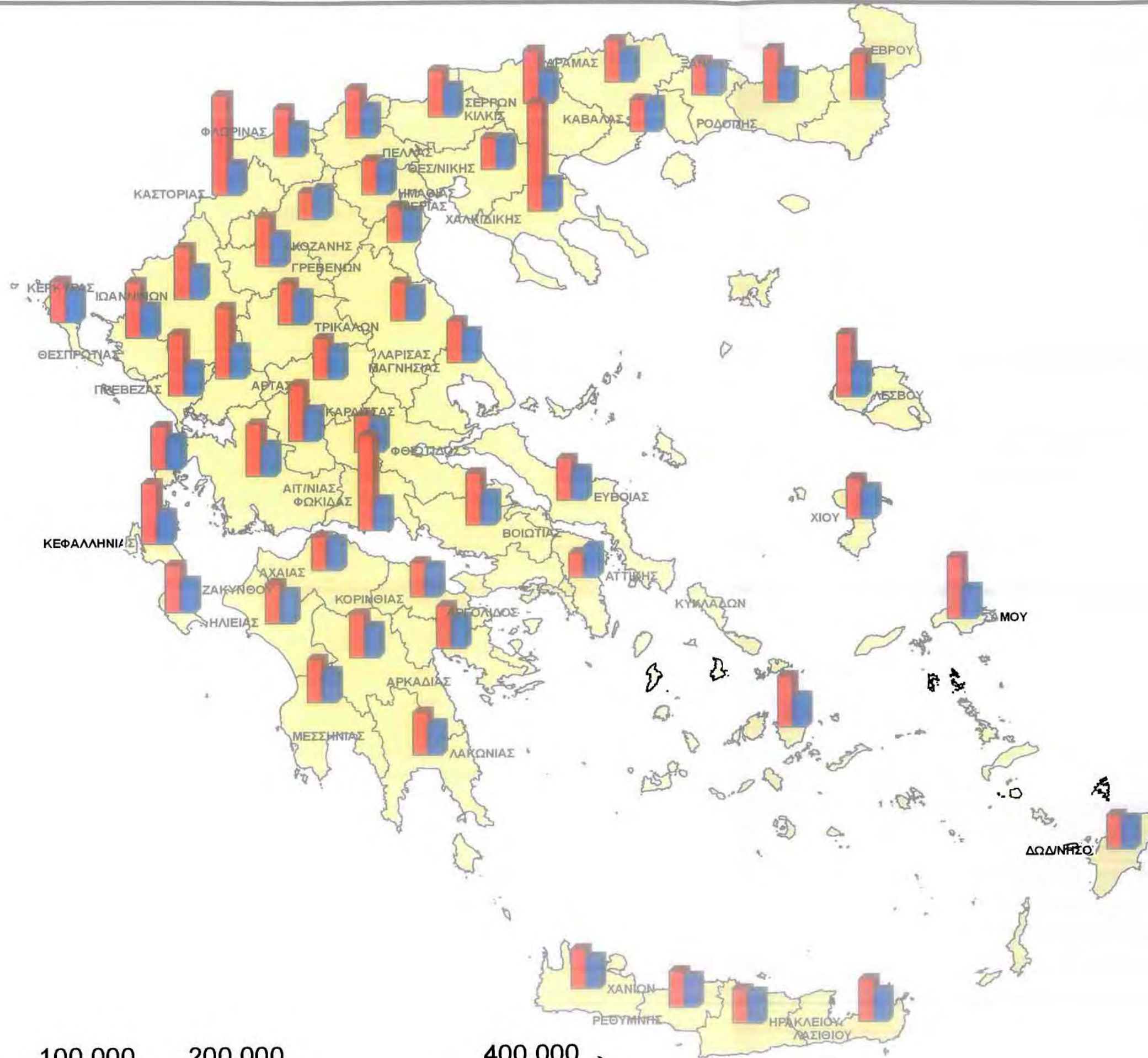
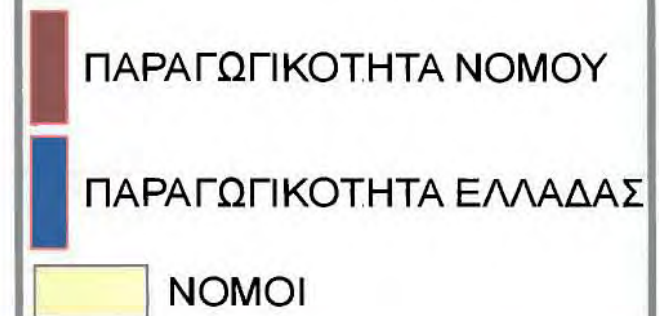
ΦΟΙΤΗΤΗΣ: ΒΑΤΣΙΚΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

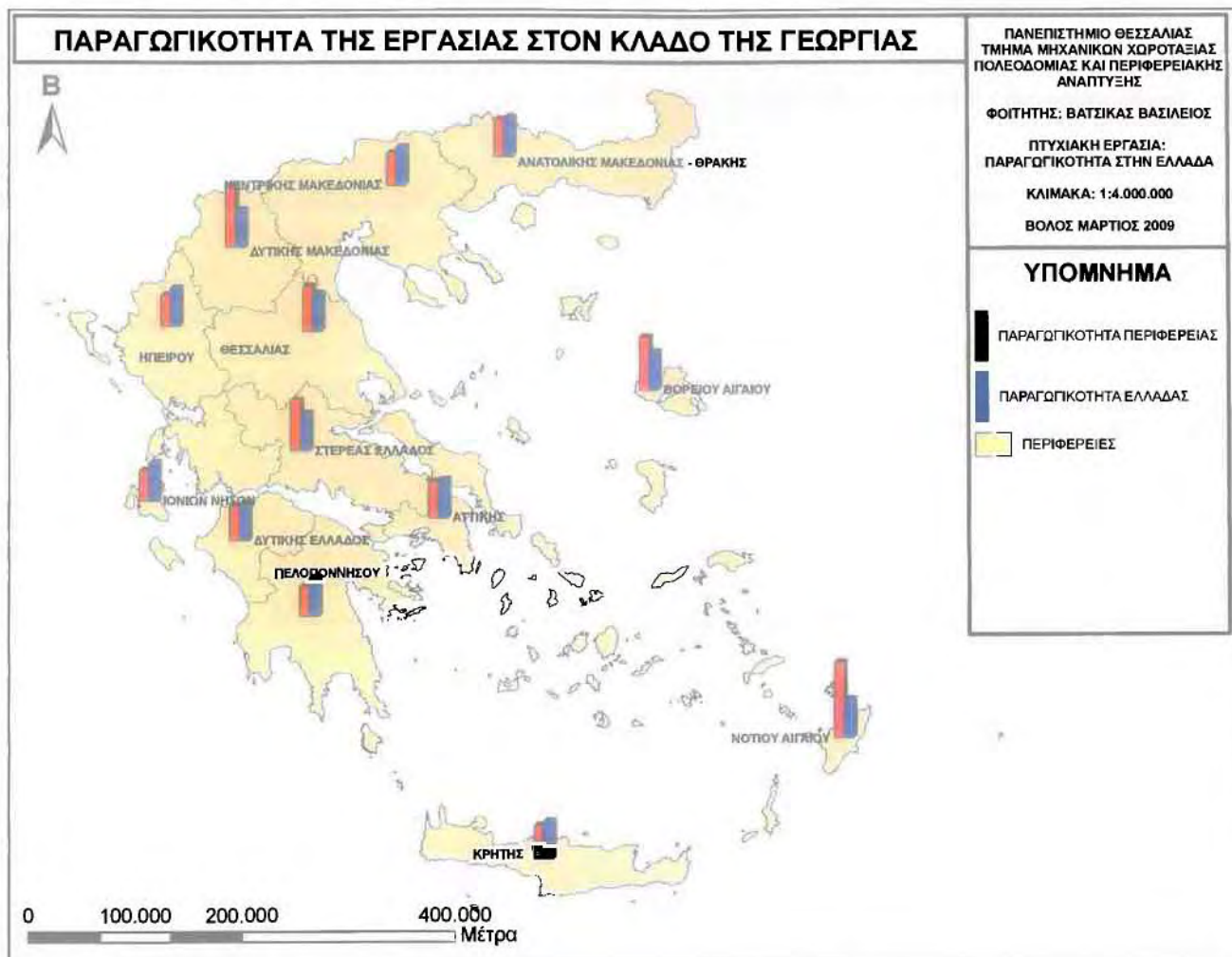
ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:
ΠΑΡΑΓΩΓΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

ΚΛΙΜΑΚΑ: 1:4.000.000

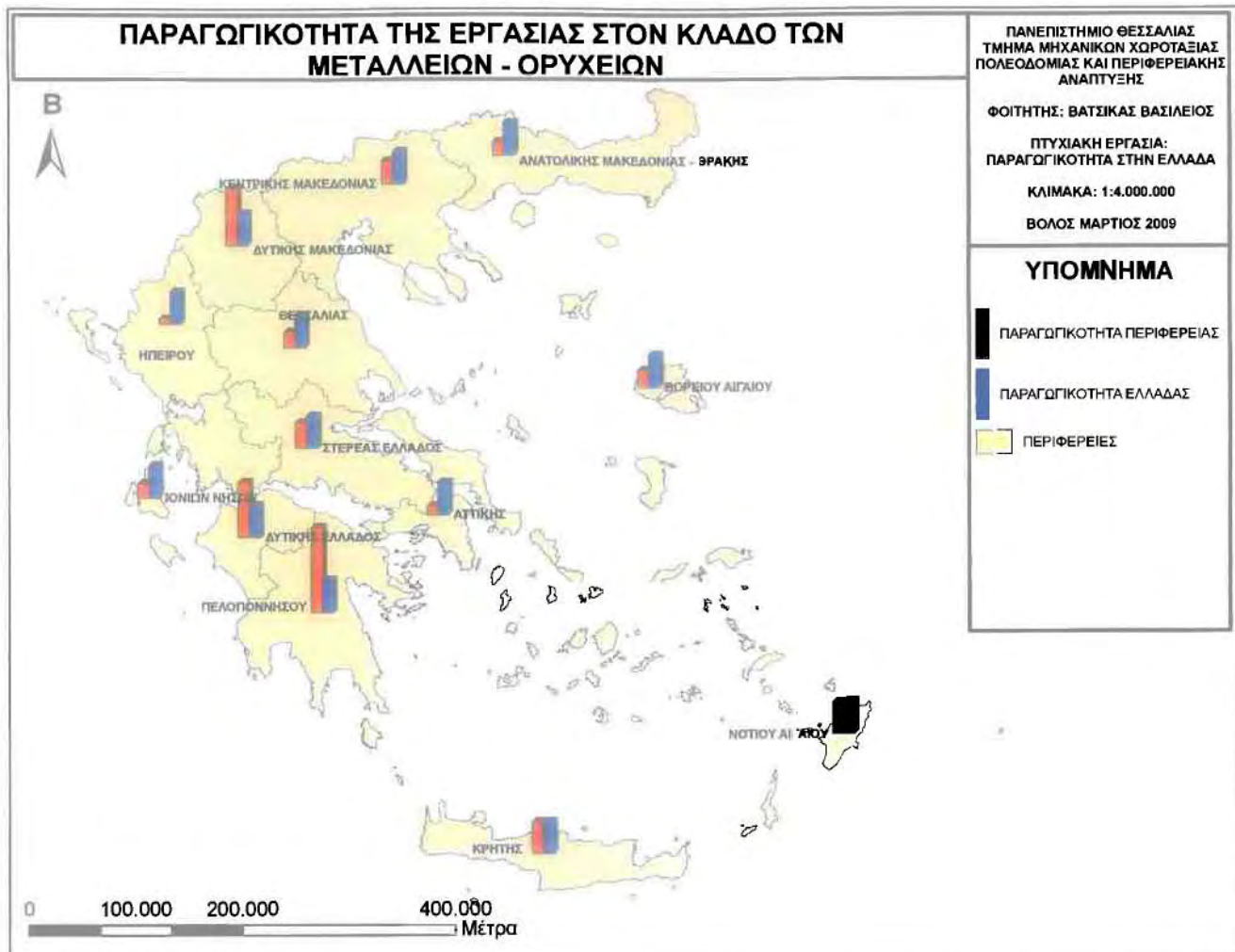
ΒΟΛΟΣ ΜΑΡΤΙΟΣ 2009

ΥΠΟΜΝΗΜΑ

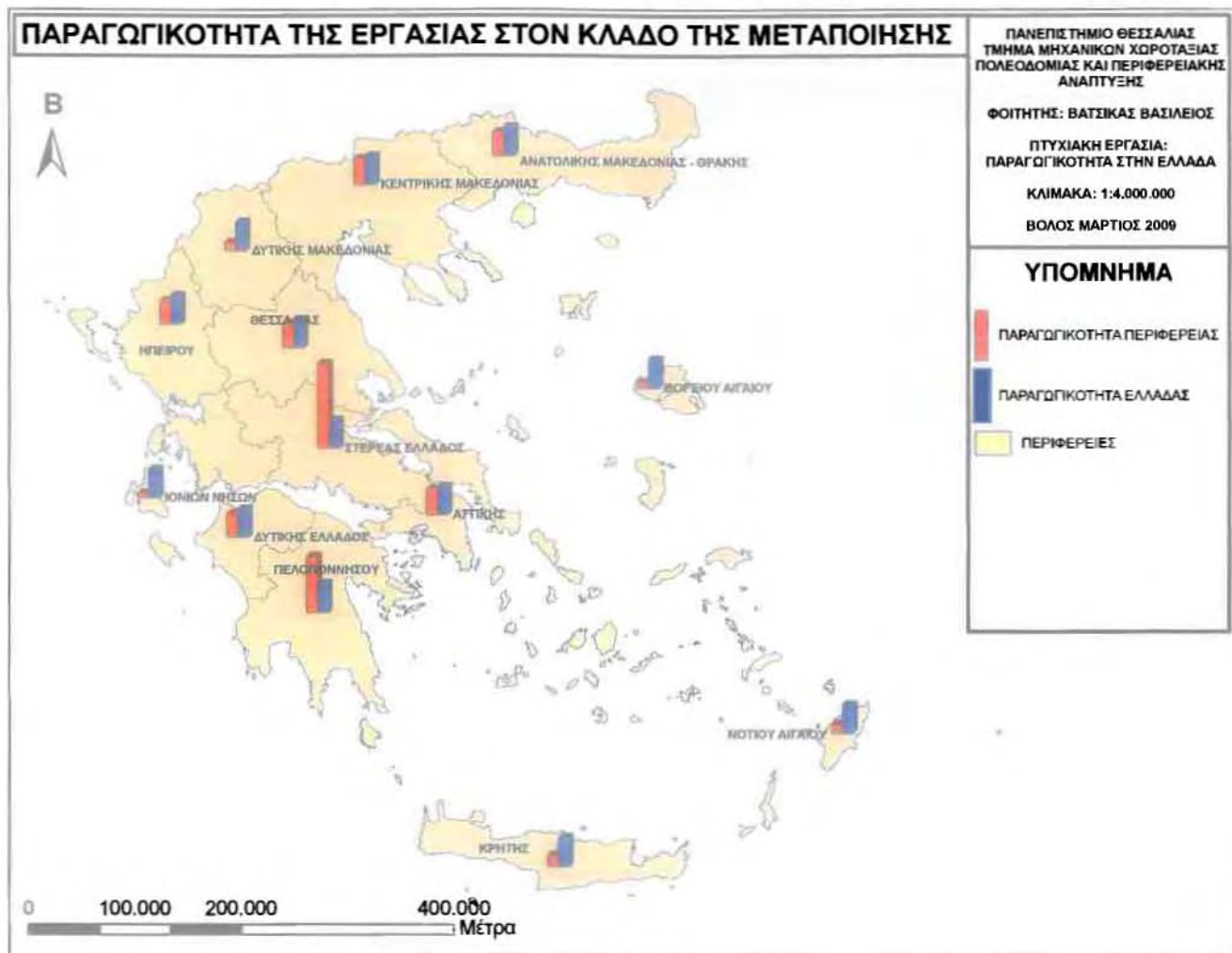

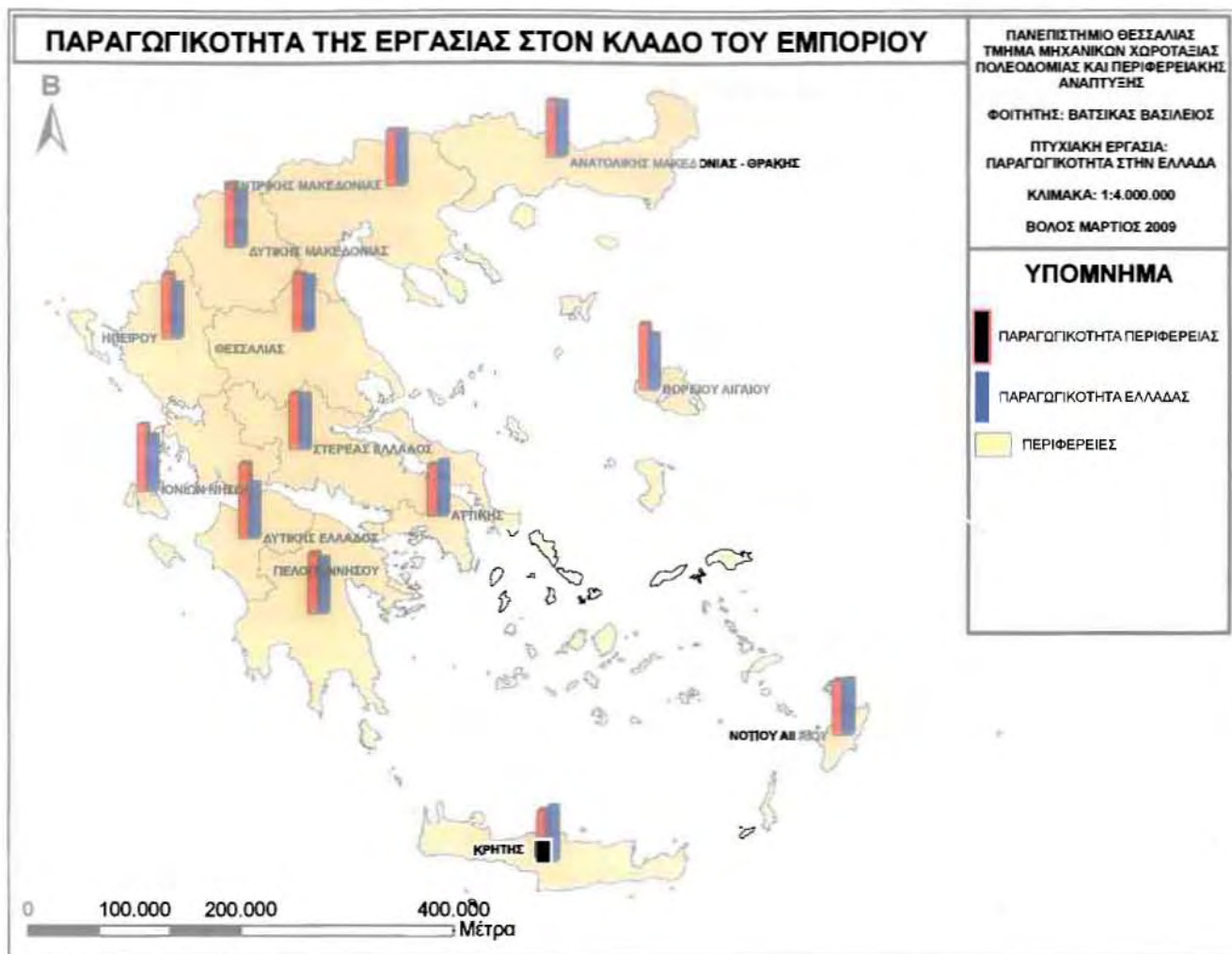
Πηγή: ίδια επεξεργασία

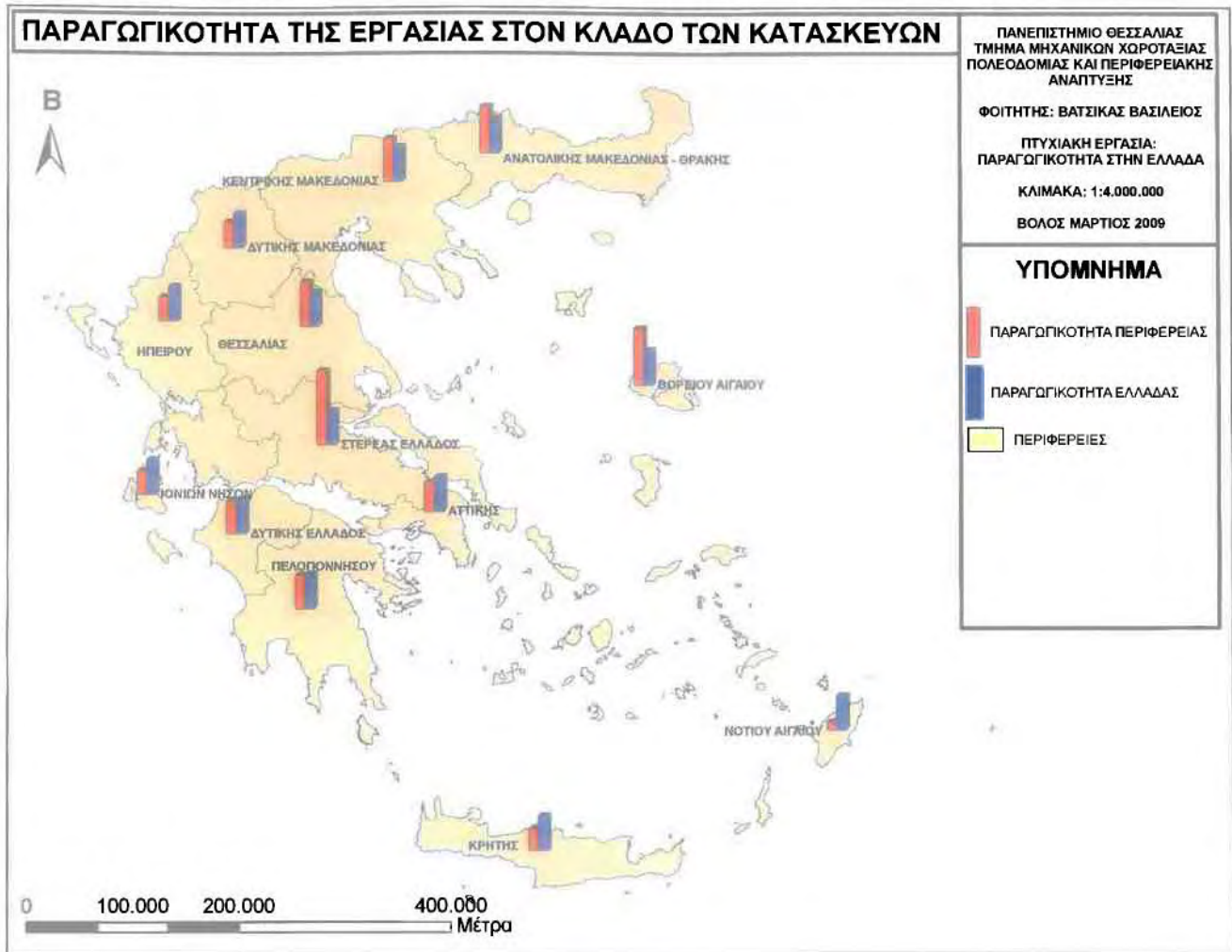
Πηγή: *ιδία επεξεργασία*

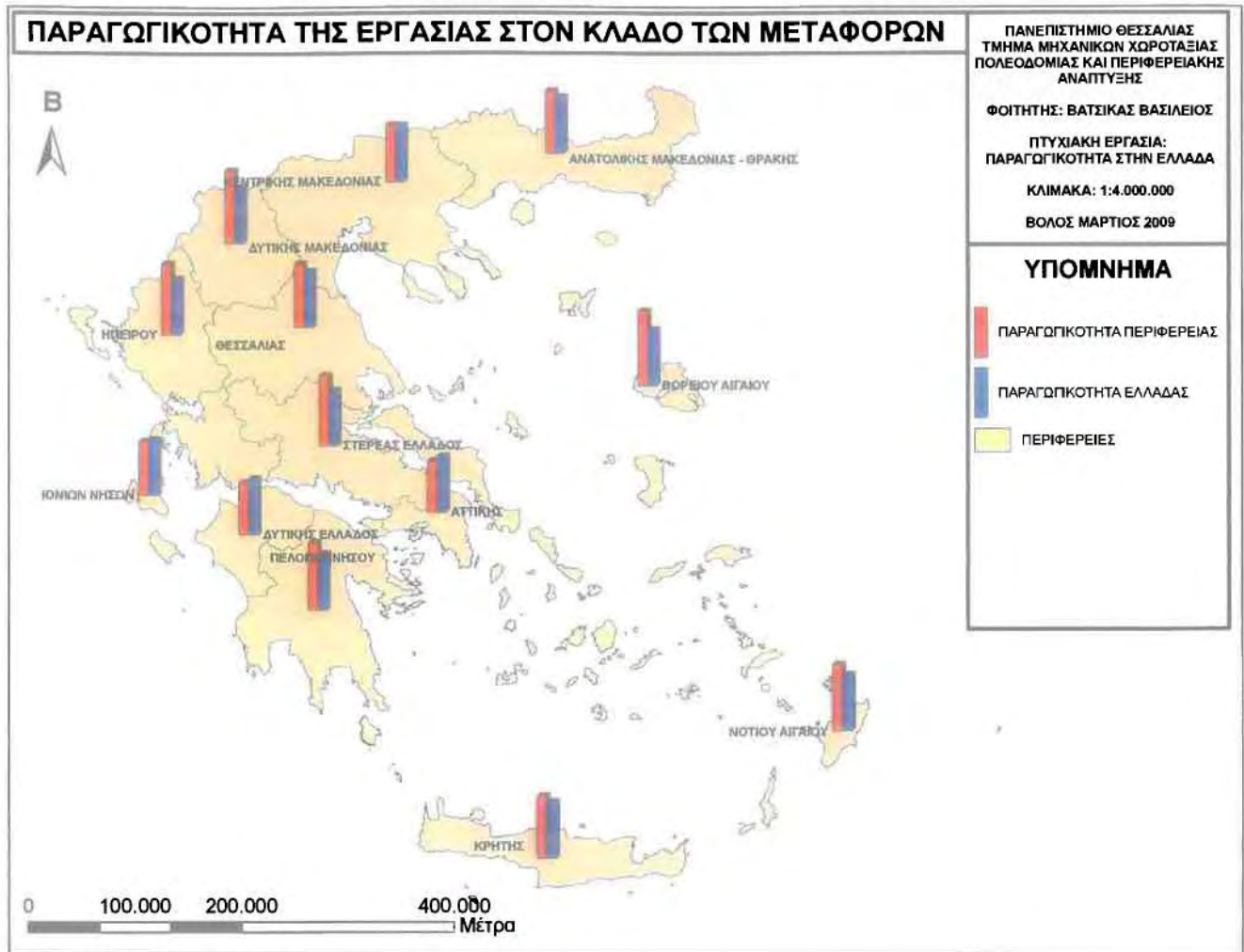
Πηγή: *idia επεξεργασία*

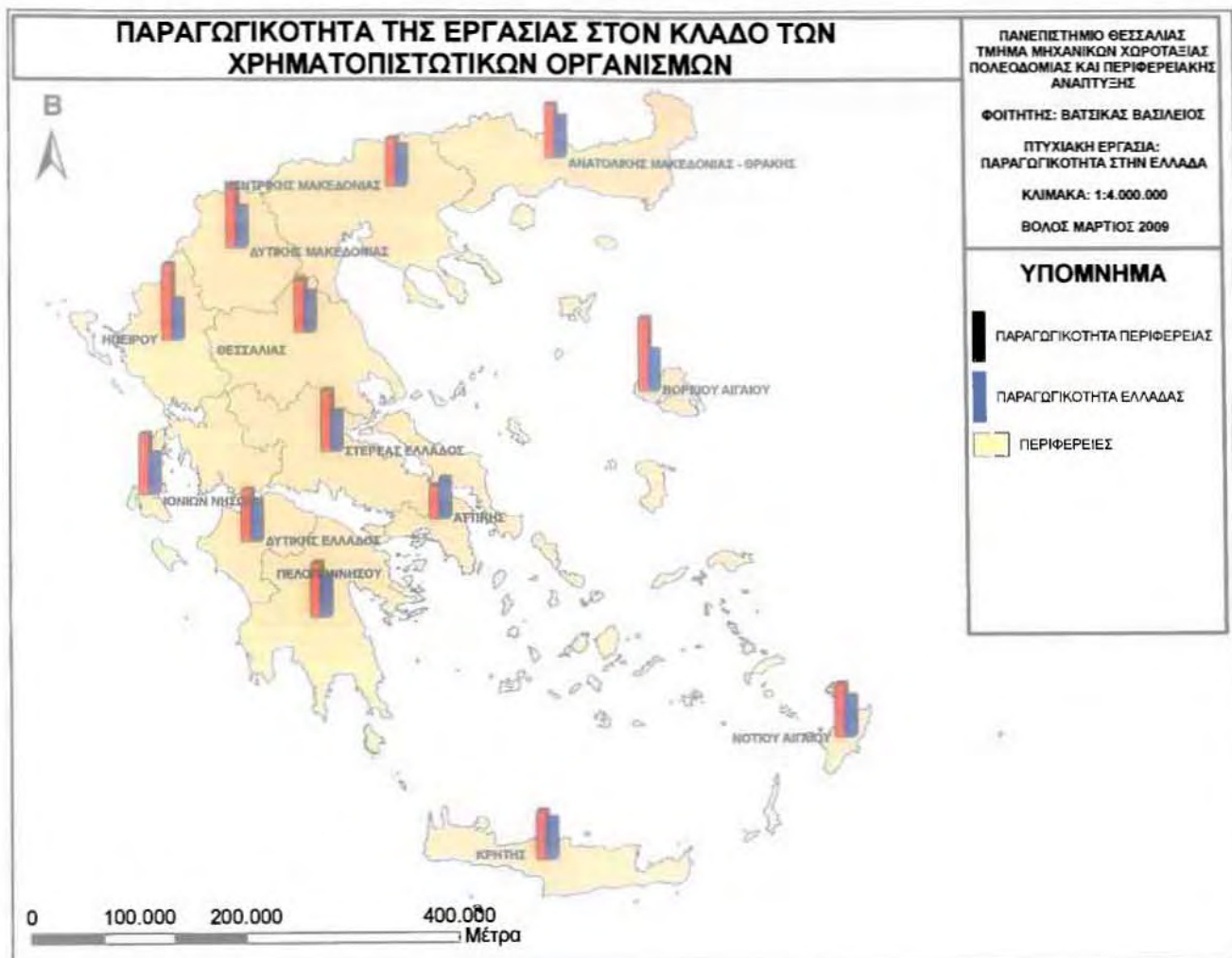
Πηγή: ίδια επεξεργασία

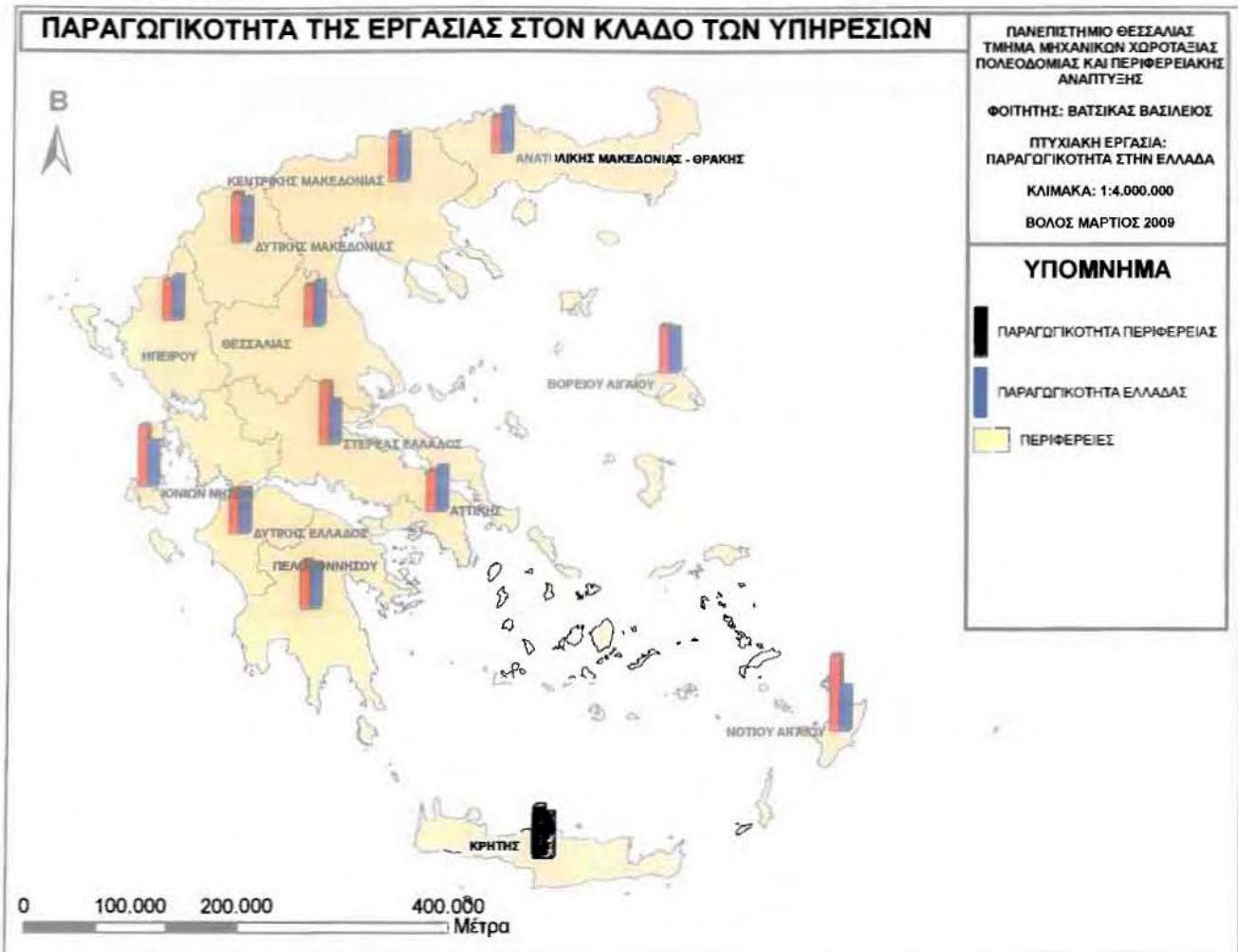
Πηγή: ίδια επεξεργασία

Πηγή: *ιδία επεξεργασία*

Πηγή: ίδια επεξεργασία

Πηγή: *ιδία επεξεργασία*